

14

1

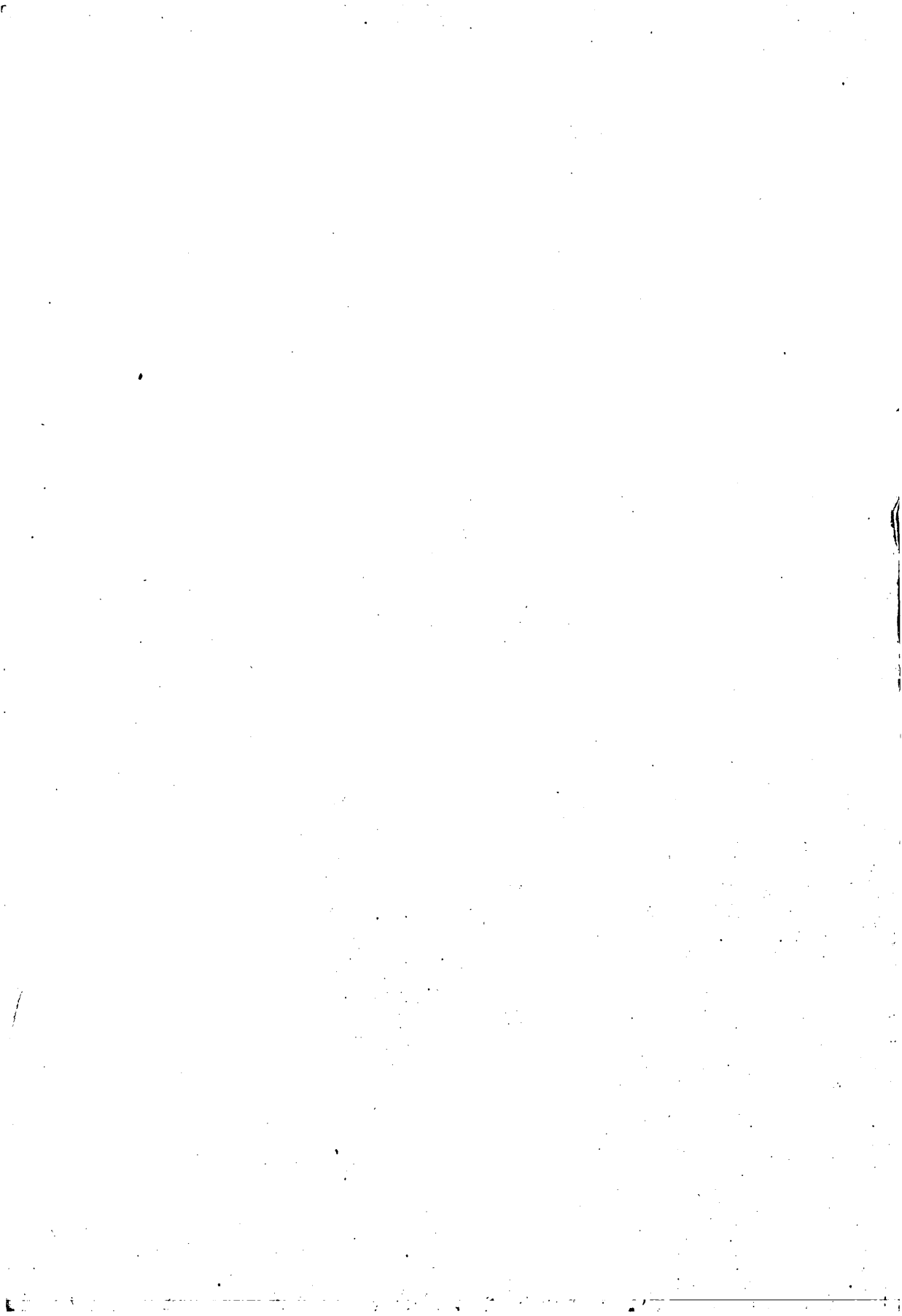
F 667

KERESZTÉNY MAGVETŐ

82. ÉVFOLYAM 2. SZÁM – ALAPÍTÁSI ÉVE 1861
KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1976

KERESZTÉNY MAGVETŐ

2. szám

1976

82. évfolyam

KOLOZSVÁR-NAPOCA

TARTALOM

Dr. Kovács Lajos	
Az Unitárius Világszövetség követségében	79

TANULMÁNYOK

Phillip Hewett	
Szeretet és hit	86
Dr. Erdő János	
Adatok az unitárius egyház püspökválasztási jogának tör-	
ténetéhez	90
Dr. Szabó Árpád	
A kumráni esszénus közösség jelentősége és hatása a ke-	
reszténység kialakulásának korára. II.r.	97
Gellérd Imre	
A prédikáció textusszerúsége	104
Kovács István	
Francis Bacon	110
Benedek Ágoston	
Az enyedi egyházközség története	112
Szabó Sámuel	
A nép hűségés szolgálatában (Emlékezés Pálffy Ákosra)	115

SZÓSZÉK-ÚRASZTALA

Dr. Izsák Vilmos	
Keresztény felelőségünk egymásért	121
Láss!	122
Dr. Szász Dénes	
„A rád bízott drága kincset őrizd meg“	124
Török Ferenc	
A hangvilla	127
Dr. Szász Dénes	
Prédikációvázlatok	129
EGYHÁZI ÉLET	137
HÍREK	140
KÖNYVSZEMLE	142

KERESZTÉNY MAGVETŐ

Alapítási éve 1861

Megjelenik negyedévenként

Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: 3400 Cluj-Napoca, B-dul Lenin nr. 9. Szerkesztőség: Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9, Telefon: 146—09

Szerkesztő bizottság: dr. Kovács Lajos püspök (elnök és felelős szerkesztő), dr. Erdő János (felelős szerkesztőhelyettes), dr. Szabó Árpád, Szabó Dezső (szerkesztők) és Sebe Ferenc.

DR. KOVÁCS LAJOS

AZ UNITÁRIUS VILÁGSZÖVETSÉG KÖVETSÉGÉBEN

Jelentés a f. év március 24 — április 13 között Hollandiában, Észak-Írországban, Skóciában és Angliában végzett IARF elnöki látogatásról

1) Az Unitárius Világszövetségben — IARF — Hollandiát a *Szabad Protestantizmus Központi Bizottsága* nevet viselő szervezet képviseli. Ez a szervezet egyrészt önálló egyházakból áll, másrészt az alábbi, hagyományos dogmatikai felfogást képviselő protestáns egyházak keretein belül működik, mint azoknak szabadelvű tagozata, az alábbi megoszlásban:

a) remonstráns (árminianus) egyház, amely a református egyházból vált ki és alakult 1618 után önálló egyházzá,

b) liberális református közösség,

c) liberális lutheránus közösség,

d) holland protestáns közösség,

e) a mennonita egyház liberális közössége.

Ezektől független alakulat a magát unitáriusnak nevező Zwingli-szövetség.

Hollandia protestáns lakosságának legnagyobb része az erős dogmatikai alapon álló református egyházhoz tartozik. De a reformáció időszaka óta a holland Rotterdami Erasmus által képviselt bibliai humanizmus, majd a 17. században a Hugo Grotius személyéhez kapcsolódó szemlélet az emberi jogok egyetemes voltáról és a kényszerítés nélküli vallási meggyőződésről, majd a 18. századi felvilágosodás mozgalmának a hatása, a 19. századi német idealizmus és végül a 19. és 20. század szociális mozgalmi fokozatosan mind nagyobb mértékben lehetővé tették a szabad, önálló, haladó vallásos meggyőződésnek és a türelem szellemének a kialakulását Hollandia egész területén.

Ezeket a különböző árnyalatú szabadelvű vallásos közösségeket magában foglaló *Szabad Protestantizmus Központi Bizottsága* hívott meg, mint az IARF elnökét, öt napos hivatalos látogatásra. A látogatás megszervezői dr. Jan Goudoever remonstráns lelkész és egyetemi tanár, valamint a Bizottság titkára, Lucie Meijer voltak, akik mindketten tagjai az IARF Tanácsának, és annak 1974. májusában nálunk tartott gyűlésén jelen voltak. Ott-tartózkodásom alatt hét várost látogattam meg: Utrechtet, Rotterdameket, Leident, Amszterdamot, Hilversumot, Hágát és Wassenaart.

Kolozsvár-Napocáról március 24-én indultam és Budapesten rövid időt töltve, a Bécsből induló holland expresszrel 26-án du. érkeztem

meg Utrechtbe. Az állomáson Stenfert Kroese, Világszövetségünk pénztárnoka várt. Este a Hilversum melletti Hoorneboegba kísérték, ahol a remonstráns egyháznak nyaralótelepe van és ahol szombat déltől vasárnap estig, a hétvégeken 40—50 ember szokott összegyűlni kellemes időtöltésre és vallás-erkölcsi időszerű kérdések megbeszélésére. Egy ilyen csoporttal találkoztam itt, amelynek irányítója Jan Goudover professzor és felesége.

A világszervezet munkájáról, valamint a romániai unitárius egyház múltjáról és jelenéről tartottam barátságos légkörben tájékoztatót. E nyaralótelepen fogja tartani az IARF Tanácsa is ez év október elején legközelebbi gyűlését.

Másnap, *március 27-én* tartotta a remonstráns egyház évi rendes közgyűlését a Geertekert nevű, Utrecht központjában lévő hatalmas templomban. A gyűlésen az elnök köszöntött, amelyre az IARF és a romániai unitárius egyház nevében válaszoltam. Elmondtam, hogy a remonstráns egyház a világszervezet egyik legaktívabb tagja és annak eredményes munkájához mind szellemi, mind anyagi tekintetben jelentősen hozzájárul. A romániai unitárius egyháznak a remonstráns közösséggel való kapcsolatáról megállapítottam, hogy az közel 300 esztendőre nyúlik vissza. A holland egyetemeken a 17. és 18. századokban sok erdélyi unitárius lelkész és tanárjelölt tanult; közülük a leghíresebb Szentábrahámi Mihály volt, aki a 18. században a legváltságosabb időszakban volt az unitárius egyház kiváló püspöke és a remonstránsokkal állandó szellemi kapcsolatot tartott fenn. Amikor 1697-ben a Kolozsvár nagy részét elpusztító hatalmas tűzvész alkalmával leégett a főtéri 1566-tól 1716-ig unitárius, jelenleg római katolikus katedrális nagy része a főiskolával együtt, Dimény Pál, a főiskola rektora, aki azelőtt néhány évvel két évig Hollandiában tanult, ide utazott és itt olyan jelentős összeget gyűjtött össze a remonstráns testvérek adományaként, amely lehetővé tette a templom és főiskola újjáépítését. Kifejeztem meggyőződésemet, hogy a testvéri kapcsolatok a jövőben is megmaradnak, sőt az eddiginél még bensőségesebbekké válnak. A gyűlésen mintegy 300-an vettek részt, amely úrvacsorával és szeretetvendégséggel zárult.

Aznap délután beszélgetést folytattam Mrs. de Bruyn asszonnyal, a *Holland Protestáns Szövetség* elnöknőjével, aki tájékoztatott, hogy ez a szövetség 1870-ben létesült a szabadelvű holland egyházi szervezetek támogatására, és ma is tevékenyen részt vesz az IARF munkájában.

Aznap este Joost Wery rotterdami remonstráns lelkész, az IARF volt titkára átvitt Rotterdamba, ahol a lelkészi család szívesen látott vendége voltam. Este részt vettem az amszterdami színház zenés előadásán. A darab címe *Az amszterdami angyal*, tárgya a város fejlődésével kapcsolatos ellentétek és megnyugtató megoldások bemutatása volt.

Március 28-án, vasárnap délelőtt a nagy remonstráns templomban prédikáltam. Egyházi beszédem tárgya a húsvéti ünnepre előkészítő időszakban a hívő ember felebarátai és társadalom iránti legfőbb kötelességeinek a kifejtése volt. A beszédet német nyelven mondtam és azt Wery lelkész fordította holland nyelvre.

Istentisztelet után a gyülekezeti teremben összejövétel volt, amelyen mintegy 200-an vettek részt. A gyülekezet világi elnöke üdvözölt.

En válaszomban az IARF munkájáról, valamint a romániai unitárius egyház múltjáról és jelenlegi életéről tartottam tájékoztatást.

Délután autóval megtekintettük a város közelében levő híres szel-malom-negyedet. Onnan Wery lelkész elvitt egy Rajna menti kis vá-ro-sba, Alphen am Rheinba Oort Reinout-hoz, az ottani szabadelvű re-formátus gyülekezet lelkészéhez, ahol az estét és éjszakát töltöttem. Este 8 órakor a templomban szép számban összegyűlt hívek előtt an-gol nyelven válaszoltam a világi elnök és a lelkész köszöntésére.

Március 29-én Jan Goudoever professzorral Leydenbe mentünk és meglátogattuk a református Berkhof professzort, a legtekintélyesebb holland teológust, aki évekig az Ökumenikus Világtanács alelnöke volt és annak ma is egyik tekintélyes vezetőségi tagja. A professzor rendkívül szívélyesen fogadott és másfél órás magas színvonalú meg-beszélésen az Ökumenikus Világtanács és az IARF célkitűzéseit vitat-tuk meg, és érdeklődésére a romániai unitárius egyház múltjáról és je-lenlegi életéről adtam felvilágosítást.

Délután Utrechtben a *Szabad Protestantizmus Központi Bizottsága* székházában tiszteletemre fogadás volt, amelyen a Központi Bizottság-hoz tartozó különböző csoportok képviselői vettek részt.

Este Lucie Meijer vendége voltam Stenfert Kroese pénztárossal és Goudoever professzorral együtt. Azután Goudoever professzor az Amszterdam melletti Amsterveenben levő otthonába vitt, ahol néhány órán át ismertette nagyszerű könyvtárának legértékesebb könyveit.

Március 30-án Goudoever professzorral a közeli Amszterdamba mentünk, ahol néhány órán át a város nevezetességeit tekintettük meg. Délután az IKON nevű egyházi rádióállomáson tettünk látogatást, ahol angol nyelven beszélgetést folytattam az IARF működéséről és a ro-mániai unitárius egyház életéről.

Onnan Hágába, majd Wassenaarba mentem, ahol dr. Boissevain mérnök vendége voltam, aki 1969-ben részt vett az IARF bostoni kong-resszusán és a világszervezet munkájának nagy propagálója Hollan-diában. Itt találkoztam a helyi protestáns lelkésszel, G. Wernerrel, aki Schweitzer Albert rokona és közeli barátja volt, valamint J. Gorcummal, aki hosszú időn át az IARF pénztárnoka volt és jelenleg Wassenaarban lakik.

Március 31-én délelőtt vonattal Utrechtbe utaztam, ahol a *Zwingli-szövetség* képviselőivel, dr. Roodsant odoorn-i lelkésszel az élen, rendkívül tartalmas megbeszélést folytattam. Ez a csoport a *Zwingli* nevű havonként megjelenő folyóiratában szabadelvűnek és unitáriusnak mondja magát, és az IARF rendes tagcsoportjaként mű-ködik, de nem tagja a *Szabad Protestantizmus Központi Bizottsága* szer-vezetnek.

Délután Hágába utaztam, ahol a van Gennep—Schreuder és de Boer családoknak vendége voltam. Berthe van Gennep és Lony de Boer hosszú időn át az IARF hágai titkárságának alkalmazottai voltak és országunkban több alkalommal is látogatást tettek.

Összegezve hollandiai látogatásommal kapcsolatos benyomásai-mat, megállapíthatom, hogy kivétel nélkül mindenki, akivel kapcsola-tba kerültem, Románia Szocialista Köztársaság iránt jóindulatú ér-deklődést tanúsított, kifejezve az országunk nemzetközi politikájával kapcsolatos rokonszenvét. Az IARF-hez tartozó tagegyházak képvise-lői és a többi jelentős egyházi személyiségek, akikkel érintkeztem, ki-

vétel nélkül mind a társadalmi haladás, a béke és a népek közti testvériség munkálói.

2) *Április 1-én* délelőtt repülőgépen Londonba, majd onnan Észak-Írország fővárosába, Belfastba utaztam. A repülőtéren William McMillan, a Belfast melletti Dunmurry lelkésze és Edgar Locket titkár várt. McMillan az IARF Vezető Tanácsának évek óta tagja; ezelőtt két évvel nálunk is járt és a Végrehajtó Bizottság 1974 májusában tartott gyűlése után részt vett abban a csoportban, amely egyházközségeink egy részét meglátogatta. Belfastban az ő és családja szívesen látott vendége voltam.

Észak-Írországban 8 éve megbénítja a normális életet a szélsőséges katolikusok és protestánsok közti ellentét, amelynek háttere politikai és gazdasági természetű. Az egykor gyönyörű észak-írországi főváros ma ostromlott hely képét mutatja; utcáinak mintegy harmadában a házak, üzletek, vendéglők, áruházak, mozik, szállodák nagy része teljesen leégett. Állandó a szigorú ellenőrzés, de az óvintézkedések ellenére senki sincs biztonságban és ki van szolgáltatva az esztelen cselekedetek önkényének. Az emberek mégis élnek mindennapi életüket, végzik dolgaikat és hiszik, hogy a békesség napja nincs messze.

A szabadelvű, ún. *Nonsubscribing Presbyterian Church*, amelynek felfogása lényegében azonos az unitárius egyház tanításaival, és amely tagja az IARF-nek, szintén sokat szenvedett az utóbbi években a terrorcselekmények miatt. Egyik templomuk Belfastban teljesen megsemmisült; egy másik nagy károkat szenvedett, de a hívek buzgó anyagi hozzájárulásával és hosszú idő óta tartó lelkes közmunkájával remény van arra, hogy e templomban két hónap múlva az istentiszteletek megkezdődhetnek. Ezt a javítás alatt álló templomot én is meglátogattam.

Több mint 3 napos észak-írországi tartózkodásom alatt többször megfordultunk Belfastban, és látogatást tettünk néhány közeli helységben, így Hillsborough és Lisburne nevű kisvárosokban.

A dunmurryi gyülekezet heteken át készült temploma megépítésének 300. éves jubileumi ünnepségére. A hívek nagy csoportja vett részt a templom szépítésének munkájában. Az ünnepi istentisztelet ápr. 4-én délután volt, amelyen a környékbeli lelkészekon kívül mintegy 500 hívő vett részt, zsúfolásig megtöltve az ízlésesen feldíszített templomot. Ez alkalommal került sor a gyülekezet új orgonájának a felavatására is. Az istentiszteleten a hívek vegyeskara felemelően szép darabokat adott elő. Az ünnepi egyházi beszédet én tartottam a 8. Zsoltár alapján, felavatva az új orgonát is.

A meghatározó istentisztelet után a gyülekezet hatalmas termében szertvendégség volt, amelyen Alec Peaston lelkész köszöntött, akivel az oxfordi Manchester College-ben 2 évig együtt tanultam. Válaszomban, miután az IARF és a romániai unitárius egyház üdvözlését átadtam, elmondottam, hogy a Dunmurry-i gyülekezet néhány évvel ezelőtt elhunyt kiváló lelkészének, John McLeery-nek a meghívására az ő szüleinél, Észak-Írországban 1934-ben hat felejthetetlen hetet töltöttem. Ennek a kedves látogatásnak az emlékeiből idéztem néhányat; végül kifejeztem hálás köszönetemet a gyülekezet és a lelkészi család meleg vendégszeretetéért, és azt a szívből jövő óhajtásomat, hogy az anyyira sóvárgott béke mielőbb szülelessék meg ebben a sokat szenved-

dett országrészben. A fogadás után az angol rádió munkatársa keresett fel, akinek kérésére az IARF munkájáról és észak-írországi látogatásom céljáról rövid tájékoztatást adtam.

Április 5-én reggel D. G. Banham belfasti lelkész autóján Edinburgh-ba mentünk William McMillan lelkésszel együtt, hogy részt vegyünk az angol unitárius egyház évi rendes közgyűlésén. A mintegy 300 hivatalos delegátus mellett mint meghívottak velem együtt részt vettek az alábbiak: dr. Robert N. West, az Észak-amerikai Unitárius Univerzalista Egyház elnöke feleségével, Robert Senghas, az Unitárius Univerzalista Egyház alelnöke, dr. Ferencz József magyarországi püspök, Bartók Béla magyarországi unitárius főgondnok és Diether Gehrmann, az IARF főtárgya.

Aznap este ünnepi istentisztelettel kezdődött a közgyűlés a Szent-Márk unitárius templomban, amelyen az áhítati részt Andrew Hill helybeli lelkész vezette és az egyházi beszédet Fred M. Ryde, az *Inquirer* angol unitárius hetilap szerkesztője tartotta.

Április 6-án kezdődött a közgyűlés, amely először megválasztotta az egyház elnökének az addigi alelnököt, George C. Morrisont, az edinburghi unitárius gyülekezet tagját. Ezután következtek a meghívott vendégek üdvözlő beszédei.

Én az IARF és a romániai unitárius egyház nevében köszöntöttem a közgyűlést. Megköszönve a meghívást, elmondottam, hogy az angol és erdélyi unitárius egyházak kapcsolata 155 esztendőre terjed, 1821-re megy vissza. Ekkor érkezett a kolozsvári unitárius főiskola professzorának a címére egy irás, amelyet az angol unitáriusok küldtek, latin nyelven és amely először adott tájékoztatást az ottani egyház állapotról. Azóta ez a kapcsolat állandóan erősödött és ma is fennáll. Elmondottam, hogy az első erdélyi unitárius ifjú, aki 1861-től angol unitárius ösztöndíjjal az akkor Londonban működő Manchester New College-ban tanult, Simén Domokos, a későbbi híres teológiai tanár volt. Attól kezdve napjainkig, Londonban, majd később az Oxfordba átköltözött Manchester College-ban 29, a manchesteri Unitarian College-ban 1906-tól kezdve 13, tehát összesen 44 erdélyi unitárius teológus tanult, a legtöbb esetben 2—2 évi ösztöndíjjal. Ezek közül 2 oxfordi vendiák ezen a gyűlésen jelen van, az egyik dr. Ferencz József magyarországi püspök, és a másik jómagam, akik az angol unitárius egyháztól élvezett anyagi és szellemi támogatásra hálásan emlékezünk vissza. Végül kifejeztem azt a reményemet, hogy a több, mint másfél évszázados kapcsolataink a jövőben még az eddiginél is bensőségesebbé válnak. Ezután a különböző jelentések ismertetésére és megtárgyalására került sor.

Aznap délután hangzott el a hagyományos „Essex Hall” előadás, amelyet ez alkalommal Benjamin Downing bradfordi lelkész, az *Inquirer* folyóirat volt szerkesztője tartott ezen a címen: *A látóhatáron túl: a vallás jövője*.

Este a városháza dísztermében ünnepi fogadást adott Edinburgh város polgármestere a közgyűlés hivatalos résztvevői és meghívott vendégei részére. A polgármester, akinek a neve Skóciában „Provost”, a hagyományos hermelin palástba és sapkába volt öltözve, akit mindkét oldalról 15—15 vörös uniformisba öltözött férfi- és nőtanácsos vett körül. A bevezető trombitaszó után a polgármester tartott üdvözlő beszédet, majd a közgyűlés nevében Morrison elnök, azután pedig mint az IARF elnöke én tartottam rövid beszédet, néhány szóval válaszolva

világszövetségünk célkitűzéseit, a béke és egymás megértése, a humánus és evangéliumi szeretet szellemében. Utána mintegy három órán át tartott a barátságos beszélgetés, amelynek során a polgármester, kifejezve országunk politikája iránti nagyrabecsülését, megemlítette, hogy nemrégén Romániában járván, nagy örömmel tapasztalta országunk gyors fejlődését és melegen érdeklődött az egyházak, köztük a romániai unitárius egyház életéről.

Április 7-én folytatódtak a valláserkölcsi, nevelésügyi, pénzügyi, vasárnapi iskolai és könyvterjesztési jelentések.

Délután Bruce Findlow, az oxfordi Manchester College igazgatója tartott értékes előadást: *Isten nem halott* címmel, kifejtve, hogy a haladásellenes, dogmákhoz mereven ragaszkodó vallások fokozatosan időszerűtlenné válnak és általuk hirdetett tradicionális istenfogalom is fokozatosan tért veszít, legjobb esetben közömbössé téve a hiveket. Meggyőződése szerint az evangélium alapján álló, helyesen értelmezett istenfogalom, amely az állandó haladás és fejlődés vonalán halad, a jövőben is időszerű marad; ez az istenhit nem halt meg és nem fog meghalni ezután sem.

Április 8-án délelőtt a Szent-Márk unitárius templomban úrvacsoraosztás volt, amelyen a delegátusok és vendégek többsége részt vett.

Utána a még hátralevő jelentések és a javaslatok megvitatására került sor. A közgyűlés elfogadta egyhangúlag azt a javaslatot, hogy hívja fel a kormányt, miszerint tegyen meg minden szükséges intézkedést a mind nagyobb mértékben jelentkező vandalizmus és erőszak megszüntetésére.

3) *Április 9-én* az angol unitárius egyházi központ vezetőivel és a meghívott vendégekkel Edinburgh-ból Londonba utaztunk.

Április 10-én a Bloomsbury Central Hotel egyik helyiségében az IARF Végrehajtó Bizottsága gyűlést tartott. Elnökletem alatt a gyűlésen részt vettek: dr. Heinz Schlötermann alelnök, Diether Gehrmann főtitkár, Brian Golland, a pénzügyi bizottság vezetője, dr. Robert N. West, az amerikai Unitárius Univerzalista Egyház elnöke. Mint megfigyelők szavazati jog nélkül részt vettek: Robert Senghas, az amerikai Unitárius Univerzalista Egyház alelnöke, Carolyn Howlett, a Nők Nenzetközi Szervezetének elnöknője, valamint dr. Ferencz József püspök és Bartók Béla főgondnok Magyarországról.

A gyűlés megnyitása után beszámoltam az elnökké választásom óta végzett tevékenységemről, levelezésemről, valamint a Hollandiában, Észak-Írországból és Skóciában tett látogatásaimról, amit a résztvevők elismeréssel és megnyugvással hallgattak végig.

Azután Diether Gehrmann főtitkár tájékoztatást adott a legutóbbi gyűlés óta végzett tevékenységéről, különböző látogatásairól és a központi iroda általános munkájáról.

Brian Golland ismertette az IARF pénzügyi helyzetét. Beszámolt arról, hogy a múlt évi montreali kongresszus költségei az eredeti számításoknál kisebbnek bizonyultak, ami lehetővé teszi bizonyos összegnek az 1978-ban Oxfordban rendezendő kongresszus költségeire való tartalékolását. Örömmel állapította meg, hogy különösen az észak-amerikai, japán, holland, angol, svájci és nyugatnémet tagcsoportok, valamint az egyéni tagok megfelelő módon járultak hozzá a költségvetés kiadásainak fedezéséhez. Különösképpen kiemelte a japán és nyugatnémet tagcsoportok öntudatos anyagi hozzájárulását. Ezután a főtitkár is-

mertette a Japánban ez év május végén és június hónap folyamán rendezendő regionális IARF konferenciának az előkészületeit. Európából ezen a gyűlésen 50-en és Észak-Amerikából is kb. ennyien jelentkeztek a konferencián való részvételre. A gyűlés megújította azt a határozatát, amelyet néhány évvel ezelőtt hozott, hogy a regionális konferencián az IARF nevében hivatalosan nem adhatnak sajtónyilatkozatokat, vagy egyéb hasonló jellegű közléseket.

A gyűlés felhívta az egyes bizottságok elnökeit, hogy találjanak alkalmat az év folyamán való összegyűlésre, és az oxfordi kongresszus főtémájának: *A türelem korlátai* alapos megvitatására.

Végül a gyűlés megfogalmazott egy, a Világszövetség eredetét, szervezetét, összetételét, általános célkitűzéseit magában foglaló tájékoztatót, amely közelebbről meg fog jelenni angol és német nyelven.

Április 11-én, virágvasárnapján, a London közelében levő Croydon város unitárius gyülekezetében prédikáltam és az istentisztelet utáni szeretetvendégségen részt vevő híveket üdvözöltem.

Ezzel hivatalos programom véget ért.

Április 13-án repülőgépen Szófián keresztül Bukarestbe, onnan másnap hazaérkeztem.

Három hétre terjedő tevékenységemre visszatekintve, úgy érzem, hogy az eredményes volt, minden tekintetben az IARF erősödését, egyházunk és hazánk jobb megismerését szolgálta.

TANULMÁNYOK

PHILLIP HEWETT

SZERETET ÉS HIT

Amidőn azt állítjuk, hogy egy szabadság nélküli személy nem felelős cselekedeteiért, ezzel elismerjük, hogy a szabadság és felelősség együtt jár, egymástól elválaszthatatlan. Amint a felelősség magában foglalja a szabadságot, éppenúgy a szabadság is a felelősséget. A valóság nyelvén ezt úgy fejezzük ki, hogy a felelősség együtt jár a szeretettel. A szeretet teszi az embereket felelőssé.

Az igazság szeretete felelőssé tesz gondolkozásunkban, a szépség szeretete érzésünkben, a világ és embertársaink iránti szeretet pedig cselekvésünkben. A felelősségteljes szabadság szeretetben egyesít másokkal és arra indít, hogy ne túrjunk meg olyan helyzetet, melyben emberek felelőtlenül és meggondolatlanul vagyonokat tékoznának el, míg mások fizikai, értelmi vagy szellemi téren szükségét szenvednek. A szeretet tiszteletet jelent otthonunk, a Föld iránt, s ezért ne fosszuk ki erőforrásait a jövőre való tekintet nélkül, és ne szennyezzük be a földet, tengert és levegőt gyűlöletünk és kapzsiságunk következményeivel. Mindez benne van a szabadságnak a szeretetben való kiteljesülésében. A felelősséggel teljes szabadság nem jelenti egyszerűen csak az értelem felszabadítását elhatározásai megalkotására. De jelenti a szív felszabadítását is, hogy közösségbe lépjen mindenkivel és rokonszenvet érezzen minden élet iránt itt a világban, ahol él.

A szabadság felhasználásának kérdése végső megoldást a szeretet elsőbbségének elismerésében talál. A szeretet felelősséget jelent. A belső és nem kívülről kényszerített fegyelem által megőrzi a szabadságot attól, hogy szabadosságra menjen át.

Az igazság szeretete kiküszöböli a felelőtlen gondolkozást és arra ösztönöz, hogy tegyünk meg mindent a valóság megismerése érdekében. Általa szabadulunk meg a gondolatszabadság torzfogalmától, hogy „szabad vagyok azt hinni, ami nekem tetszik”. Senki sem mondhatja, aki az igazságot szereti, hogy a víz megfagy 0 Celsius-foknál magasabb hőmérsékleten. Aki pedig ismeri az asztronómiát, hasonlóképpen nem áll szabadságában azt hinni, hogy a Nap megállhat az égen. Az igazság szeretete a tények iránti tiszteletet jelenti. Természetesen a teljes valóság nem mindig hozzáférhető a vizsgálódás számára. De akit az igazság szeretete vezérel, az arra törekszik, hogy a tények közül minél többet megismerjen és a lehető legteljesebb mértékben.

Hasonlóképpen következik az is, hogy aki szereti az igazságot, az nem tulajdoníthat egyenlő értéket a tudásnak és tudatlanságnak. A hit szabadsága sem jelenti azt, hogy egy eléggé meg nem fontolt, gépiesen

ismételt hitfelfogás éppen úgy igényt tarthat tiszteletünkre, mint az ésszerű, jól tájékozott gondolkozás alkotása.

A szépség szeretete is így nyilvánul meg. Elégedetlenségre indít mindennel szemben, ami nem az elérhető legszebb forma fizikai vonatkozásban, beleértve az emberi testet is. Éppen így szükségeljük a szépséget a hangokban és színekben, de nem kisebb fontosságú a szépség igénye a szavakban és a hírközlés más szimbólumaiban, valamint az emberi élet egészében. Ritkán szokták az emberi életet esztétikailag értékelni, pedig semmi sem lehet szebb, mint az emberi jellem és cselekedet — egy olyan emberi élet, mely természetes szépséggel folyik.

Megtörtént néha a múltban, hogy a racionalizmus túlhangsúlyozása a szépség iránti érdeklődés kárára ment, de egy kiegyensúlyozott személyiségben e kettő között nincs összeütközés. Keats szavai szerint: „A szépség annyi, mint igazság, az igazság annyi, mint szépség — ez minden, amit a földön tudtok, és minden, amit kell tudnotok.”

Mind a szépség, mind az igazság szeretete megkülönböztető ítéleteket alkot. Így az igazság szeretete kizárja a hamis iránti tiszteletet; a szépség szeretete hasonlóképpen kizárja a rút iránti tiszteletet. Egyik esetben sem mondhatja senki, hogy ítélete csalhatatlan; életünkben mindig helye van a tanulásnak és a szellemi növekedésnek. Azonban a meggyőződés különbözősége iránti tisztelettel nem jár vele a kötelesség, hogy elfogadjuk azt, ami hamis, rút, aljas, lealázó, a más és jobb alternatívákkal szemben.

Bonyolulttá válik a kérdés, amikor az embertárs iránti szeretet tárgyára térünk. Nyilvánvaló, vannak emberek, akiket jobban becsülünk és tisztelünk, mint másokat, de ha embertársaink iránti szeretetet komolyan vesszük, akkor a felebarát iránti szeretetet nem tehetjük feltételessé tetszésünktől és tiszteletünktől. Az embernek nincs olyan kiküszöbölendő ellentéte, mint ahogy az igazságnak ellentéte a hamisság, a szépségnek a rútság. Egy emberben megvethetjük az élet hamisságát vagy rútságát, de nem mehetünk el addig, hogy őt magát mint embertársat megvessük természeté lényegében. A mélyre kell hatolnunk, hogy felismerjük mi is azt az igazságot, amit Walt Whitman így fejezett ki: „Bűnösökkel járok forró szeretettel, Érzem közülök való vagyok — az elítéltekhez tartozom magam is, És mostantól kezdve nem tagadom meg őket — mert hogyan tagadhatnám meg önmagamat?”

A legtöbb ember egyszerűen nem tudja mi a szeretet. Valóban a szeretetnek nincs általánosan elismert, pontosan meghatározott jelentése; a legkülönbözőbb értelemben használják, s az egyik személynek egy dolgot jelent és a másinak egészen mást.

A szeretetet gyakran összetévesztik a testi, a nemi vágygal, mely nem más, mint kísérlet arra nézve, hogy a dolgokat és embereket önző érdekünkhöz hajlítsuk, tekintet nélkül arra, hogy önmagukban mit képviselnek. Mi „szeretjük” őket, mivel úgy véljük, hogy feltételezett érdekeink szolgálatára lehetnek. Így van ez egy másik személy nemi kihasználásában is, amit gyakran mint szeretetet álcáznak, de még a hagyományos vallásos kegyességben is megtaláljuk mélyen gyökerezve. Eckhart mester, a híres középkori teológus, hat évszázaddal ezelőtt mindezt így summázta: „A világ minden szeretete az önzésre épít. Vannak olyan emberek, akik Istent szemeikkel akarják látni, úgy amint egy tehenet látnak, és úgy akarják szeretni Öt, mint ahogy szeretik tehenüket — a tejért, sajteért, a haszonért, amit nekik hoz.”

A szeretet mások számára jelenthet egy ömlengő érzelmiséget is, valami viharos, szenvedélyes érzelmet. Vagy jelentheti a végtelen boldogság állapotát, melyben végső fokon minden különbség, feszültség, ellentét elsimul és összhangba olvad egybe.

A tiszta vallás és a gondolkozó, érző ember a szeretetnek az említett torzformáktól mentes jelentését ismeri fel. A szeretet a mélyebb értelemben teszi felelőssé az embereket. Állandóan hangsúlyozni kell, hogy nem csupán érzelem a szeretet, hanem az egész személyiség irányulása: szív és lélek, értelem és erő.

Köteteket lehetne írni a szeretetről, de ha az életet komolyan vesszük, akkor hamar rájövünk arra az igazságra, hogy arról nem annyira beszélni, mint inkább élni és tapasztalni kell. Az úszás segítségével tanulunk meg úszni, és a szeretet gyakorlása által tanulunk meg szeretni. A szeretet meghatározása és tudományos elemzése egy bizonyos mértékig segítségünkre lehet, de csak akkor, ha azt nem vesszük önmagában teljesnek. Közismert Paul Tillich meghatározása, aki szerint „a szeretet a szétválasztott újraegyesítésére irányuló céltudatos törekvés”. Ez a meghatározás szerinte a szeretet minden formájára érvényes: Isten és ember, férfi és nő, ember és felebarát közötti szeretetre — de mindig az ember személyiségén belül.

Tillich meghatározásához Erich Fromm még hozzáteszi, hogy „a kiforrott szeretet annyi mint egyesülés, az ember integritása és egyénisége megőrzésének feltétele alatt. A szeretet aktív erő az emberben; olyan erő, mely áttöri az embert felebarátjaitól elválasztó falakat és másokkal egyesíti; a szeretet teszi képessé az embert, hogy legyőzze az elszigeteltség és szétválasztottság érzését, de ugyanakkor megengedi neki, hogy ő maga legyen, integritását megtartsa.”*

A szeretet jellegzetességei ezek szerint a következők:

1) A szeretet az egész személyiség felelete, mely azt a személyiséget önmagában egyesíti; 2) az egyén személyiségét újraegyesíti a kozmikus és emberi környezettel, amelyen belül kell élnie; 3) nem jelenti az egyén integritásának feladását, ellenkezőleg ennek kibontakoztatását, amit éppen az elszigeteltség és az egyedülvalóság legyőzése tesz lehetővé.

A teljesség fogalma igen lényeges a szeretetre nézve. Amint a szeretet az egész személyiség aktusa, éppen úgy ő maga is egy teljes tárgyra irányul, függetlenül attól, hogy az személy, elv, élő, vagy élettelen dolog. A mi világunkban, melyben oly sok időt fordítunk arra, hogy a dolgokat részekre bontsuk, a szeretet az az erő, ami összefog, újraegyesít. Nem lehet valakiben csak az orvost, mérnököt, a fajt, a nemzetiséget, valamilyen szervezet tagját szeretni. Nem lehet egy személyben csak az apát, anyát, a férjet, feleséget vagy a gyermeket szeretni. Mi embertársainkat mint egész személyiséget szerethetjük, ellenkező esetben szeretetünk nem tiszta. A szeretet éppen arra hivatott, hogy újraépítse a személyiséget, amelyet a modern élet részekre bont. A szeretet kizárja, hogy egy másik személyt mint részt, töredéket kezeljünk, hogy létének csak azzal a részével foglalkozzunk, mely abban a pillanatban érdeklődésünket felkelti, és céljaink eléréséhez segítő eszköznek fogjuk fel. A szeretet felülemelkedik ezeken a töredéket látó és megszemélytelenítő magatartásokon.

* The Art of Living. London, 1962. 21.

1821-ben az angol unitáriusok, világosan és tömören megállapították az erdélyi unitárius egyházhoz intézett levelükben, hogy: „vallásos közösségünk köteléke a hit helyett a szeretet”.

Ez az állítás egy sajátos állásfoglalást fejez ki. Évszázadokon át azt tartották, hogy az egyházban a közösség köteléke csak a hit lehet. A hitvallás elfogadása — keresztény ember hitének kifejezése bizonyos hittételekben és dogmákban — jelentette azt a feltételt, melynek alapján valakit egyháztagnak ismertek el. Ez az elv ma is érvényesül.

Az ilyen eljárás eltér attól az eredeti erőforrástól, melyből a nyugati keresztény tradíció táplálkozott. Még Pál apostol is, akinek pedig annyi mondanivalója volt a hit fontosságáról, alárendelt helyzetet jelölt meg annak a keresztény közösség életében. Miután részletesen kifejtette a tehetségek és lelki adományok különbözőségeit, mellyel az egyének hozzájárulhatnak a közösség gazdagításához, világosan kifejezte, hogy a szeretet mindezek között a legnagyobb hozzájárulás. S bár ezek közül a legtöbbször csak átmeneti, múló értéke van, mégis állítja, hogy „megmarad a hit, remény, szeretet, e három; ezek között pedig legnagyobb a szeretet” (1Kor 13, 13).

Ha a szeretet a közösség köteléke, akkor az eretnesség üldözése és a hitfelfogásbeli különbségek elítélése megszűnik. Az egyház pedig vállalkozás lesz a szeretet megélésére, kísérlet arra, hogy feleljen másoknak, hogy legyőzze az elszigeteltséget és elidegenülést egy olyan közösségben, mely a szabadság felelős megélését keresi.

Mindezt kifejezhetjük az istentisztelet fogalmával is. Eszerint az egység köteléke felfogásunk szerint az egyházban a közösen gyakorolt istentisztelet. Az istentisztelet egy tiszteleti cselekmény az iránt, akit a legnagyobb és legfőbb értéknek fogunk fel. Végső elemzésében az istentisztelet nem más, mint a szeretet igazi lényege megragadásának egyik módja. És mi lehet igazi érték számunkra, ha nem a szeretet. A szeretet nem más mint az élet iránti tisztelet — hogy idézzük Albert Schweitzer megállapítását —, ez a tisztelet pedig egyik formája az istentiszteletnek. Unitárius felfogásunk szerint az istentisztelet egy olyan közös ünnepi cselekmény, mely kifejezi szeretetünket minden iránt, ami értékes, mindazon értékek iránt, melyek által és amelyekért élünk, attól függetlenül, hogy ezeket képletes nyelven hogyan fejezhetjük ki.

Igazágtalan volna azt állítani, hogy a szeretet hangsúlyozása az egyházi életben egyedülállóan unitárius. Mindenütt megtalálható, ahol a vallásos élet, az istentisztelet látogatása több, mint egy hagyományos és személytelen folyamat. De mi unitáriusok a hangsúlyt éppen a szeretetre helyezzük. Felfogásunk szerint a gondolkozás és az élet iránti felelősséget az egyén hordozza. A közösség szerepe, hogy elfogadja, támogatja és segítse tisztázni azt, nem pedig parancsolni. A szabadság kiteljesedését a szeretetben találhatja meg.

Mennyire sikerült az unitarizmusnak mindezt a gyakorlatban megvalósítani? Egy ilyen vállalkozásban a kítűzött cél mindig túllépi a teljesítményt. Sok alkalom volt, amikor az unitáriusok elveikhez hűleneknek bizonyultak. Mégis az elért siker foka a kísérlet helyességét igazolta.

Megjelent az *On Being a Unitarian* (Lindsey Press, London, 1968. 35—45. 1) c. művében. Rövidített szöveg. Fordította dr. Erdő János.

ADATOK AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ PÜSPÖKVÁLASZTÁSI JOGÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ

A reformáció Erdélyben, vallási és társadalmi tényezők hatására, gyorsan terjedt, s rövid idő alatt Izabella és János Zsigmond fejedelem támogatásával, közjogi elismerést is nyert. Az ország valláspolitikája a katolicizmus államvallási jellegének megszüntetésével új útra tért: az államilag elismert, bevett vallások — recepta religio — rendszerére. Az országgyűlés, a katolikus mellett, egymás után bevett vallásnak nyilvánította és szabad gyakorlatot biztosított 1557-ben a lutheránizmusnak¹, 1564-ben a kálvinizmusnak² és 1568-ban az unitárizmusnak.³ A területileg összekevert, négy bevett vallás szabad gyakorlatával Erdély egyedül állott az akkori Európában.

A reformáció szabad terjeszkedésének Báthory István fejedelem (1571—76) vetett véget. A páduai egyetemen tanult, sok országot bejárt uralkodó nagy tekintélynek örvendett. Humanista műveltségét, politikai és katonai képességeit kortársai nagyra értékelték. Erdély függetlenségének biztosítása érdekében elődje törökpárti politikáját folytatta. Hatalma csak 1575-ben szilárdult meg, midőn a német párt fejét, Bekes Gáspárt a kerelőszentpáli csatában leverte, híveit meg elhallgattatta. Még ugyanazon évben Lengyelország királyává választották. Hatalma és tekintélye lényegesen növekedett és az európai politika egyik számottevő tényezőjévé vált. Mint lengyel király (1576—1586) Erdélynek továbbra is uralkodója maradt az utódjának választott bátyja, Kristóf mellett, és fejedelmi jogokat gyakorolt: hivatalokat töltött be, intézményeket alapított, nemességet adott, birtokot adományozott, sőt külön erdélyi kancelláriát is tartott fenn.

Az alig 5 évre terjedő fejedelemsége alatt az ország életében lényegesebb változások nem történtek; Erdély viszonylagos békét és nyugalmat élvezett. Vallási téren azonban személyes felfogásának érvényesítésével mégis változtatni kívánt. Buzgó katolikus volt, aki a jezsuiták betelepítésével nyíltan az ellenreformáció mellé állott. Valláspolitikai célkitűzése volt a katolikus restauráció, a régi vallásbeli egység helyreállítása. Ez viszont egyet jelentett a reformáció felszámolásával. Józan belátás és hatalmi érdekei vezették annak felismerésére, hogy a reformáció vívmányait, a zsinatok és országgyűlések egész sora által szentesített recepta religio rendszert máról holnapra nem helyezheti hatályon kívül, sem a protestánsokat nem kényszerítheti vissza a katolikus egyházba. Kötötte az ország törvényeire tett esküje és politikai érdeke, hogy ne zúdítsa maga ellen a protestáns nemesek haragját, akiknek megválasztását köszönhetette, mivel további támogatásukra szüksége van. Kezdetben vallási téren egyebet nem tehetett, minthogy elismerte a négy bevett vallás szabad gyakorlatát, de a reformáció további terjedését megakadályozta. Egyben törekedett a katolikus vallást és egyházat régi jogaiba visszahelyezni. Támogatta a román ortodox egyházat, papjait védelmezte, az ortodox istentisztelet, vallásos szokások és hagyományok szabad gyakorlatát biztosította. 1572-ben megerősítette hivatalában Eftimiet mint az erdélyi románok püspökét;

majd miután tisztségéről 1574-ben lemondott, helyébe Cristofor szerzetest tette.⁴

A fejedelem terve volt, hogy a meglévő szász lutheránus egyházon belül a „tűrhetőbb... kevésbé veszedelmes” augsburgi hitvallás⁵ alapján egy ideiglenes, interim egyházat szervezzen. Részt vettek volna benne a hitújítás mérsékelt irányainak követői, a lutheránusok és helvét-hitűek. Az átmeneti egyház-formáció feladatát abban látta, hogy a protestánsokat visszavezesse a katolikus egyházba. Ennek érdekében, Alesius Dénes által arra kérte a szász lutheránus egyházat, hogy az augsburgi hitvallást fogadja el hitelvi alapul és ítélje el s közösítse ki mindazokat, akik attól eltérő tanokat hirdetnek. Ez az elítélés félreérthetetlenül az unitáriusokra vonatkozott. Az 1572. május havában tartott megyei szász zsinat elfogadta és kötelezővé tette az augsburgi hitvallást, de a fejedelem további elgondolásait következetes állásfoglalásával megghiúsította.⁶

Báthory István ellenreformációs elgondolásaiban első helyen a legdinamikusabban terjedő reformációi irány, az unitarizmus megfékezése szerepelt. 1574. szept. 14-én XIII. Gergely pápához intézett válaszlevelében közli, hogy Erdélyben az utóbbi húsz esztendő alatt [ti. a reformáció elterjedése óta] nagy hanyatlás mutatkozik a katolikus vallás terén. Ezért mindent elkövet annak megerősítésére, főleg az *arianus* szekta terjedésének meggátolása által.⁷

Trónra lépte után első intézkedése volt, hogy a fejedelmi udvarból Blandrata György kivételével, a vezető tisztséget betöltő unitáriusokat eltávolította. Blandrata is csak úgy maradhatott az udvarnál, hogy ígéretet tett, miszerint vallási kérdésekkel nem foglalkozik. Dávid Ferenc helyébe udvari prédikátornak Alesius Dénes szászfenesi lutheránus lelkeszt hívta meg. Erre az időre tehető az a rendelkezése is, mellyel a fehérvári állami nyomda felügyeletét elvette Dávid Ferenctől és ezzel unitárius jellegét megszüntette.⁸

A könyvvizsgálatot életbe léptető rendelete 1571. szept. 17-ről az unitáriusokat sújtotta legérzékenyebben. Ebben elrendelte, hogy „Erdélyben és a Partiumban a könyvnyomtatók bármely régi vagy új író legkisebb könyvét és írását is engedélye s megegyezése nélkül lefoglalás és minden javaik elvesztése büntetése alatt, kinyomtatni, árulni és terjeszteni ne merjék; a főtisztviselők az ily engedély nélkül kiadott könyveket és írásokat bárhol s bárkinél megtalálják, az illetőnek javaival együtt lefoglalni, a büntetés két részét a fejedelemnek beküldeni, harmadát maguknak megtartani ismerjék köteleességüknek.”⁹

Báthory István rendeletét a lutheránusok megyei zsinata kérésére adta volna ki. A zsinati beszámolók azonban ilyen kérésről vagy határozatról mit sem tudnak. A fejedelem viszont Beszterce városához intézett levelében, melyben intézkedését a városi tanács figyelmébe ajánlja, elismeri, hogy a cenzúrarendelet kiadását csak részben kezdeményezte a zsinat, részben ő maga.¹⁰

Unitárius-ellenes intézkedései közül különösen súlyos következménnyel járt az ún. innovációs törvénye. Abból indulva ki, hogy az erdélyi reformáció befejezést nyert, a fejedelem felhatalmazást szerzett az országgyűléstől, hogy megtiltsa a vallás további reformálását és szigorúan megbüntesse az újítókat. Az újítás tiltásával először az 1572. máj. 25—29-i tordai országgyűlés végzésében találkozunk, mely kimondja: „Ami a religio dolgát nézi, minden végzés a meghalt feje-

delem őfelsége idejében volt, hogy senkinek az akkori végzés szerint bántása ne legyen a religióban, végeztül, hogy azon állapotban és erejében maradjon; hol pedig valakik a végzésen kívül a religióban valamit innoválnának, amint őnagysága előnkbe adja, hogy affélék volnának, őnagysága Dávid Ferencet és a superintendenst hívassa hozzá, értse meg tőlük, ha efféle innovatorok különb vallásban vannak az ő vallásuktól, kiben voltak, a megholt urunk idejében; ha különb és új dolog vallásban találtak, őnagysága excommunicaltassa, mely excommunicatióból ha ők nem gondolnak, őnagyságának autoritása legyen effélék megbüntetésére az ő érdemük szerint.¹¹

Az 1573. jan. 1—6-i kolozsvári országgyűlés megújítja a tilalmat: „Továbbá az innovatorok felől végeztetett, hogy az előbbi articulus tartassék meg. Akik ilyenek, a két superintendens és melléjük veendő több tudós személyek előtt hallgattassanak ki, és ha mindeniktől különbözni találtak, és dogmájukat vakmerően védenék, excommunicaltassanak és urunktól száműzettesenek, s ha evvel nem gondolnak, autoritása legyen őnagyságának fogsággal, vagy halállal, vagy egyéb büntetéssel káromlásuk érdeme szerint megbüntetni. Ha pedig urak vagy nemesek, vagy városok közül affélének pártját fogná, vagy oltalmazná urunk ellen, az olyat a közvádó a törvény rendes útján kívül közkereset alá foghassa.”¹²

Az 1573. máj 24—27-i tordai országgyűlés harmadszor is megújította az innovációs törvényt: „Ami a religio dolgát illeti, miképpen azért ennek előtte elvégeztük volt generális gyűlésünkben nagyságod idejében, és articulusokban is beirattuk volt, nagyságod is annak kegyelmesen consentiált, és megconfirmálta, hogy senkit az ő religiójában, melyet szegény megholt urunk idejében tartott, nagyságod meg ne háborítaná, [...] és senki, akár minemű renden való ember legyen, nagyságod birodalma alatt való avagy külső ember, ez országban, nagyságod birodalma alatt a religióban valami innovatiót ne merne valami szín alatt indítani, annak okáért most is alázatosan könyörgünk mint kegyelmes urunknak, hogy az elvégzett articulusokat nagyságod observaltassa meg minden cikkelyében és rendiben, viseljen lelkünkre is gondot, és az afféle innovatorokat ne szenvedje közöttünk lenni, büntesse meg azokat, mely dologra nagyságodnak most is mint annak előtte teljes autoritást, hatalmat adunk.”¹³

Báthory Istvánnak arra is gondja volt, hogy a jezsuiták segítségével tudományos fölényt biztosítson a katolikusok számára a protestánsokkal, elsősorban az unitáriusokkal szemben.

Uralkodása alatt állandóan szorgalmazta a pápánál és a rend főnökénél a jezsuiták beküldését Erdélybe. Kérésének teljesítésére csak 1579-ben kerülhetett sor. A rendekhez intézett levelében Báthory István azt állítja, hogy „az ifjúság tanítására” történik a jezsuiták betelepítése.¹⁴ A kész helyzet elé állított tordai országgyűlés (1579. okt. 21—24) kénytelen volt beleegyezni, de azzal a feltétellel, hogy „a jezsuiták az ifjúság tanításával foglalkozzanak, de egyebekbe ne elegyedjenek, hogy a különböző tanítók között háborúság ne következék.”¹⁵

Az iskola komoly fegyver volt az ellenreformáció kezében és a jezsuiták éltek is vele Erdélyben. Első középfokú iskoláikat a fejedelem segítségével Kolozsmonostoron, Kolozsvárt és Fehérvárt állították fel. Az unitarizmus szellemi központjában pedig a kolozsvári unitárius főiskola ellensúlyozására, akadémiai jelleggel bíró főiskolát

alapítottak.¹⁶ Amikor Dávid Ferenc a dévai vár börtönében utolsó napjait élte, a jezsuiták már megkezdték Kolozsmonostoron az ifjúság tanítását.

A jezsuiták mint buzgó, képzett tanítók, a kor színvonalán álló iskolákat állítottak szembe a protestánsokkal. Sikeresen alkalmazták a nyugaton már kipróbált térítési módszerüket a lelkek visszahódítására; valamint az unitáriusok hatásának ellensúlyozására s a tanuló ifjúságnak iskolájukból való elvonására.

A fejedelem nem titkolta, hogy minden iránt, ami unitárius és szabadelvű volt, mély ellenszenv élt benne. Dávid Ferencet személy szerint is gyűlölte, mert a katolikus egyház egyik megrontójának tartotta, és benne látta egyházpolitikai terveinek legfőbb akadályát. Őt és egyházát arianusnak, eretneknek bélyegezte. Egy ilyen megnyilatkozásáról számolt be Paksi Mihály, Heidelbergben tanuló erdélyi diák, Simler Józsiás zürichi tanárnak az 1572. dec. 4-i. levelében: „A múlt nyáron Olaszországból hazaérkezett Erdélybe a világi filozófiát tanuló három ifjú. Az egyik Hunyadi Demeter volt. Odamenetelük előtt ebioniták voltak s most a lélek halhatatlanságát kihirdetett vitatételek által ostromolják. Ebből látszik, minő szelleműek ők és tanaik. Játék és tréfa annak minden vallás, akire halála után többé semmi sem tartozik. A kegyelmes Isten védje őket s egyházaikat ily szörnyektől [...] A fejedelem ezeket Dávid Ferencsel együtt magához hívatta s kérdezte őt: egyformán gondolkozik-e azokkal? Azt felelte, hogy némelyekben egyetért velök, de némelyeket még nem hagy egészen helyben. A fejedelem bosszankodva utasította el tekintete elől e szavakkal: »Távozz innen, büdös eretnek! Rövid időn végbe viszem, ha Isten is úgy akarja, hogy szarvaidd letöressenek!« Evvel azt akarta jelenteni — jegyzi meg a levéltíró —, hogy tekintélyét és erejét alá fogja szállítani.¹⁷

Az unitáriusok számát minden eszközzel csökkenteni igyekezett. Térítési eljárására fényt vet Csanádi Imre kalotaszentkirályi unitárius lelkész esete, akinek a fejedelem 1575. márc. 18-i levelében azt írta, hogy „ha nem akar elveszni, térjen észére s ad neki a gyalui udvarból egy hordó bort s tíz mérő búzát. Ha téves vallását elhagyva a katolikus egyházba visszatér, egész házanépe tapasztalni fogja bőkezűségét.¹⁸

A fejedelem 1572. febr. 18-án Liszthi János kancellárhoz intézett levelében az unitáriusokról így nyilatkozott: „De nem kell senkinek csodálni ezek erkölcsét, mert nemcsak emberek között, de mennyei dolgokban is ilyen acutusok ezek, és ugyanez az ő professiójuk: akit akarnak priválnak, akit akarnak öregbítnek. A Krisztus Jézust istenségétől, a Szent Lelket essentiától fosztották meg. A gyermekeket kereszttség nélkül is üdvözítik és az embert minden büntől megszabadítják; úgy, hogy az Isten akit predestinált üdvözül, akit nem elkárhozik...¹⁹

A fejedelem a szász univerzitás azon jelentésére, mely szerint az „arianus eretnekség“ Szászvároson mindinkább terjed, 1575. ápr. 30-án válaszol, és megdicséri, amiért közöttük az Isten fiáról szóló tanítás tisztán áll fenn. Igéri, hogy szükség esetén kemény eszközöket fog alkalmazni az eretnekség elfojtására, addig is meghagyja, hogy az elhalt szászvárosi unitárius prédikátor (Szegedi Lajos) helyébe küldjenek egy tudós és becsületes papot.²⁰

Hogy a fejedelem mennyire foglalkozott az unitáriusok elnyomásának ügyével, kiviláglik Berzeviczi Márton leveléből is, melyet 1575. ápr. 30-án intézett a szász univerzitáshoz: „Lelkemből fájlalom, hogy a ti nemzetségekből sokan estek az ariánusok tévelygésébe s azokat még védelmezik is. Ez a dolog a felséges fejedelmet, amidőn leveleteket olvasta, súlyosan bántotta, aki ennek a szektának a jövőben való elfojtására minden alkalmas eszközt felhasználni szándékozik.”²¹ Feltételezhető, hogy a belső tanácsos és későbbi kancellár a fejedelem tudatával, esetleg sugalmazására írhatta ezt a levelet.

Az unitarizmusra nehezedő nyomásról tanúskodik Dávid Ferencnek 1573. dec. 27-én Palaeologus Jakabhoz írott levele: „Mindennap rosszabbra fordul dolguk. A következő év január 1-re gyűlése lesz az országnak, ahol, tart tőle — nehogy őket, mint az ország törvényei megrentőit vádolják, s helyükről elűzzék, ha csak az Isten ellenségeik szándékát véletlenül meg nem akadályozza. Espereseik egybe vannak híva, s azok teljes igyekezettel vesznek munkába mindent, ami által elleneik vádjait az ország főrendjei előtt magukról elhárítsák s a vallás igazságainak szabad vizsgálatát továbbra is megnyerjék. A zsinat bevégeződése után Isten segélyével mindent megtesznek, ami az egyház fenntartása s az igazság terjesztése érdekében szükséges.”²²

Hasonló szellemben írt Szakmári István kolozsvári prédikátor is 1575. aug. 6-án Palaeologusnak: „... Fejérvárt néhány atyjukfia fogásba esett; de jó emberek közbenjárására kiszabadultak. Mi lesz velük, az idő mutatja meg. Hiszi, hogy az Isten a fejedelmet arra bírja, hogy vallásukkal valami rossz nem történik. Csakhogy ők az imádkozásban és kötelességük teljesítésében lennének szorgalmasabbak!”²³

Báthory István súlyos megpróbáltatásoknak tette ki az unitárius egyházat és híveit. Új mozzanat egyházpolitikájában az 1576. jan. 28 — febr. 8. napjain, Medgyesen tartott országgyűlés vallási végzése:

*„Továbbá könyörgöttek azok az atyáinkiai, kik Dávid Ferenc valóságban vagynak; hogy Dávid Ferenc superintendensek légyen, és ha ő meghal vagy pedig betegségek, vagy mi egyéb okból mutatni kellenék, mutálhassák és mást substituálhassanak, eadem autoritate; csak hogy az religio dolgában semmit ne innoválhasson, hanem az miben találtatott, azon állapotban maradjon.”*²⁴

Az unitarizmus egyházszerkezeti jogának törvénybe iktatása egyedül álló jelenség volt a 16. század második felében. Adatok hiányában nem tudjuk, kik képviselték az unitárius ügyet az országgyűlésen. A határozat szűkszavúan csak annyit mond, hogy a „Dávid Ferenc vallásán” levők kezdeményezték; az unitárius elnevezés Erdélyben még ismeretlen volt. Az unitáriusok kérése az erdélyi reformált egyház sajátos alakulásával áll összefüggésben.

Az erdélyi reformáció nem egy új egyház alapításának igényével lépett fel, hanem a meglévőt akarta megújítani és szervezeti egységét fenntartani. Az államhatalom ellenállása miatt a hitújítás hívei csak 1551-ben választhatták meg a megújított egyház első szuperintendensét Wiener Pál személyében. Halála után a német anyanyelvű lutheránusok nemzetiségi alapon szervezkedtek és 1556-ban a szász egyház szuperintendensévé Hebler Mátyást, a magyar anyanyelvű lutheránusok pedig hasonló alapon, 1557-ben Dávid Ferencet a magyar egyház szuperintendensének választották. 1556-tól 1576-ig a fejedelem és az országgyűlés Erdély területén csak ezt a két reformált egyházat — a

szász és a magyar —, és annak két szuperintendensét ismerte el. A protestánsok és összes egyházközségeik hitelvi különbség nélkül, ehhez a két egyházhoz kellett tartozniuk.

Dávid Ferenc 1559-ben, a lutheránus hitfelfogástól eltérő úrvacsorátana miatt, szuperintendensi tisztségéről lemondott, helyébe Alesius Dénes került. A reformáció hitelvi fejlődésével állott összefüggésben, hogy Blandrata György 1564. ápr. 9-i enyedi zsinaton, egy fejedelmi rendelet alapján, Alesius Dénest hivatalából letette; helyébe a zsinat újra Dávid Ferencet választotta²⁵, aki tisztségét 1571-ig töltötte be. Báthory István az enyedi zsinaton történt választást nem ismerte el és Dávid Ferencet udvari papságával együtt a szuperintendensségtől is megfosztotta. Az 1571. szept. 9-i zsinat a fejedelem kívánására Alesius Dénest, udvari papját, visszahelyezte a magyar egyház szuperintendensi tisztségébe. Ennek következtében az unitáriusok, akik közjogilag szintén a magyar egyházhoz tartoztak, 1571-től 1576-ig Alesius egyházi joghatósága alatt állottak. Mégis az unitáriusok Dávid Ferencet állami elismerés nélkül, továbbra is szuperintendensüknek tartották, és neki a tisztséggel járó jogok gyakorlását biztosítani igyekeztek. Az országgyűlés Dávid Ferenc püspökségének elismerésével nem tett mást, mint az unitárius egyházon belül kialakult tényleges helyzetet és gyakorlatot szentesítette. Közjogi szempontból ez a harmadik szuperintendens elismerését jelentette Erdélyben.

A rendek törvénybe iktatták az unitárius egyház püspökválasztási jogát is, midőn engedélyezték, hogy ha Dávid Ferenc, akár betegsége, akár halála, vagy bármely más ok miatt akadályozva lenne a szuperintendensi hivatala betöltésében, helyébe az unitáriusok más püspököt választhatnak. Dávid Ferenc püspöki címének elismerését és az egyház püspökválasztási jogát az innovációs törvény betartásától tették függővé: „a religio dolgában semmit ne innoválhasson, hanem amiben találtatott, azon állapotban maradjon”.

Az erdélyi rendek medgyesi határozatukban a reformáció hitelvi és szervezeti differenciálódásának valóságát ismerték el. Ezen alapon engedték meg az unitáriusoknak, hogy kiváljanak a magyar reformált egyház közösségéből és Dávid Ferenc szuperintendenssége alatt külön, a maguk felekezeti egyházában éljenek. A püspökválasztási jog elismerésével ezt a kiválást intézményesítették és az unitárius reformáció önálló egyházzá alakulását szentesítették.

A medgyesi országgyűlés végzése határák az erdélyi hitújítás történetében: a meglevő szász és magyar reformált egyház mellett az állam elismerte a hitelvi alapon szervezett unitárius egyház létezését is. Így lett az unitárius egyház közjogilag Erdély harmadik egyháza. Mindez természetesen nem jelentette a fejedelem egyházpolitikájának megváltozását, hanem inkább fékezését és a társadalmi valóságokhoz való ésszerűbb alkalmazását. Báthory István lengyel hatalmi törekvései érdekében az ország belső egységének, rendjének és békéjének erősítésére törekedett. S mivel az unitáriusok száma és befolyása még mindig nagy volt Erdélyben, hatalmi érdekei kívánták, hogy a vallási intézkedéseivel megfélemlített és elégedetlen unitáriusokat megnyugtassa és bizalmukat megnyerje. Ennek tudható be, hogy enyhült magatartása az unitáriusokkal szemben, akiknek lengyel hitrokonaikkal való összeköttetéseit felhasználta a lengyel korona megszerzése érdekében. Megválasztása ügyében teljhatalmú megbízottként a lutheránus

Berzeviczi Márton mellett az unitárius Blandrata Györgyöt küldte: ki Lengyelországba. Ismeretes, hogy küldetésében jó eredménnyel járt el.²⁶

A fejedelem részéről az országgyűlés vallási végzése csak egy tervszerű, megfontolt politikai engedmény volt, mellyel unitárius alattvalóit lekötelezte és további politikai törekvéseinek szolgálatába állította. Politikai engedménynek tartotta Báthory Kristóf (1576—1581) is, aki a medgyesi végzésben biztosított jogokat már az 1576. aug. 3-i kolozsvári országgyűlésen korlátoztatta: „a superintendens zsinatot csak Kolozsvárt vagy Tordán tarthasson; de akik (Alesius) Dénes pappal egy valláson vannak, azokat egybe ne hívhassa, hanem az ő régi authoritása az övéi között megmaradjon.”²⁷

Az 1577. okt. 12—15-i tordai országgyűlésen a fejedelem és a rendek még tovább mentek és kimondták, hogy: „Tordai Sándor Andrásnak mindenütt authoritása legyen az országban járni, minden helyeket megvizsgálni és mindenütt az ő vallásán való egyházi személyeket, papokat igazgatni, oktatni, tanítani, megfeddeni, és zsinatot tartani, sőt a más valláson való papokat is serkentve, intve, tanítva — akit lehet — az ő nézeteire vonni, de ne erőszakkal. A másik félnek pedig, Dávid Ferencnek, mint ennek előtte, most is csak Kolozsvárt és Tordán lehessen zsinatot tartani, a más confessión való egyházi személyeken semmi hatósági joga ne legyen, hanem csak az övéin.”²⁸ Ez a határozat már nyílt prozelitizmust jelentett az unitáriusok ellen.

Az abszolutizmus alatt, Székely Sándornak 1852-ben bekövetkezett halálával, a bécsi kormány megtiltotta a püspökválasztást. 1861-ig betöltetlenül állt a püspöki szék, amikor is az unitáriusok kiharcolták szerzett joguk gyakorlásának engedélyezését. Ez a joga az egyháznak azóta is sértetlenül fennáll és szabadon érvényesül.

Négyszáz éve annak, hogy a medgyesi országgyűlés biztosította az unitárius egyház püspökválasztási jogát. Ennek kimondása a korszabta társadalmi és felekezeti korlátok között, haladó szellemű s előre mutató bátor cselekedet volt. Az erdélyi törvényhozás végzése a 16. századi egyháztörténetünk fontos dokumentuma, melyből hitelődeinknek az unitarizmus jövője iránti féltő gondoskodását olvashatjuk ki.

JEGYZETEK

¹ Erdélyi Országgyűlési Emlékek (továbbiakban EOE). II. k. Bp., 1876. 78.

² Uo. 231—232.

³ Uo. 343.

⁴ Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király levelezése (továbbiakban BIL). I. k. Kolozsvár, 1944. 289—290; Lupas, I.: Istoria bisericească a românilor ardeleni, Sibiu, 1918. 30—32; Păcurariu, M.: Istoria Bisericii Ortodoxe Române. București, 1975. 114.

⁵ Báthory Istvánnak XIII. Gergely pápához intézett 1574. szept. 14-i leveléből: BIL I. k. 298—299.

⁶ Urkundenbuch der Evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen. Zweiter teil. Die Synodalforderungen im Reformationsjahrhundert. Hermannstadt, 1883. I. 202; II. 134, 135; dr. Binder Ludwig: Adatok a 16. századi erdélyi unitarizmus történetéhez. KerMagv. 79 (1973). 15—16.

⁷ BIL I. k. 298—299.

⁸ Haner, G.: Historia ecclesiarum transsylvanicarum. Francof. et Lipsiae. 1694. 289.; Jakab Elek: Dávid Ferencz emléke. Bp., 1879. 201.

⁹ BIL I. k. 142—143. A cenzúrendelet Miksa császárnak a speieri birodalmi gyűlésen 1570-ben hozott könyvvizsgálati szabályzatán alapszik. (Die Anfänge der Büchercensur in Deutschland... Leipzig, 1870. 49—50. II.). Lásd még: Waldapfel I.: Báthory István cenzúrendelete. ITK 1938. 126.

¹⁰ BIL I. k. 146—147.

¹¹ EOE II. 528.

¹² Uo. II. 534.

¹³ Uo. II. 541.

¹⁴ Uo. III. 142.; lásd: BIL II. 178.

¹⁵ EOE III. 143.

¹⁶ Báthory I. a főiskola első tervezetét 1579. július elején készítette el; az alapítólevelét 1581. máj. 12-én adta ki, lásd: BIL II. 161—162; Jakab E.: Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. II. k. Bp., 1888. 128—132; Veszely K.: Erdélyi egyháztörténelmi adatok. I. k. Kolozsvár, 1860. 318—322; Veress E.: A kolozsvári Báthory-egyetem története lerombolásáig, 1603-ig. Erdélyi Múzeum, XXIII. k. Új folyam I. (1906) 169, 249, 342.

¹⁷ Jakab E.: i.m. 206.

¹⁸ BIL I. k. 316—317.

¹⁹ EOE II. k. 526.

²⁰ BIL I. k. 321; Urkundenbuch der ev. Landeskirche in Siebenbürgen. 1862. 213—214. II.

²¹ Amlacher, A.: Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos bis zum Uebergang Siebenbürgens unter Erbfürsten aus dem Hause Oesterreich (1690). Hermannstadt, 1879. 160.

²² Jakab E.: i.m. Egyháztört. emlékek. II. r. 15—16.

²³ Jakab E.: i.m. 210.

²⁴ EOE II. 577.

²⁵ Kiss Áron: A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései. Bp. 1881. 415—416.

²⁶ BIL I. k. 360, 364, 368—369.

²⁷ EOE III. 108.

²⁸ Uo. III. 122—123. II.

DR. SZABÓ ÁRPÁD

A KUMRÁNI ESSZÉNUS KÖZÖSSÉG JELENTŐSÉGE ÉS HATÁSA A KERESZTÉNYSÉG KIALAKULÁSÁNAK KORÁRA

II. rész

Valamennyi evangélium közül a negyedik mutatja a legszorosabb kapcsolatot és legszámosabb rokon vonást a kumráni irodalommal és ezért a bibliakutatók egy része egy közös eszmei forrásról beszél. Ennél a pontnál azonban óvatosságnak kell lenni. Gondoljunk arra, hogy minden új felfedezés a közel-keleti vallások területén — a Jézus születését közvetlenül megelőző századoktól egészen az ő születését követő századokig — gyakorlatilag a saját korában gyökerezik. Valószínű, hogy ez a negyedik evangélium problémájának megoldási kulcsa is.

Az olyan jellegzetesen jánosi kifejezések, mint a világosság fiai, az élet világossága, a sötétségben való járás, igazságot cselekedni, Isten munkái stb. a kumráni iratokra is jellemzőek és nemcsak kifejezés-, hanem gondolkodásmódot, világnézetet is tükröznek. Mind a

kumráni, mind a jánosi iratokban a világnézetnek egyfajta dualizmusával találkozunk, amely azonban nem a perzsa gondolkodás abszolút dualizmusa, hanem annak módosított formája, melyet a zsidók az egy Istenben való hitnek rendelték alá, aki minden dolognak a teremtője. „A mindentudó Istentől van a meglevők és létrejövők teljessége, céljukat ő határozta meg már létrejöttük előtt” (1QS 3,15). Ez a negyedik evangélium Logosról szóló tanítását juttatja eszünkbe: „Minden ő általa lett és nála nélkül semmi sem lett, ami lett” (Jn 1,3). Azonban a két kifejezésmód között különbség van. A negyedik evangélium a világozság és az élet kifejezéseket a testté lett Logosszal hozza kapcsolatba, amelyet azonosít a történeti Jézus személyével. A kumrániak ellenben saját küldetésük eseményeiben találják meg azok értelmezését.

A János szerinti evangélium első fejezetei Jézus működéséről úgy tudósítanak, hogy annak színterül Dél- és Közép-Palesztinát teszik meg. Ez a tudósítás teljesen egyezik Keresztelő Jánosnak ugyanezen a területen kifejtett munkásságáról szóló feljegyzésekkel. A Jn 3,25—26-ban a keresztteléssel kapcsolatos vitáról szóló tudósítást találjuk, amely arra készítette János tanítványait, hogy érdeklődjenek Jézus tevékenysége felől, aki maga is ezen a vidéken keresztelt. E vitának feltehetően közös alappal kellett bírnia, különösen ha arra gondolunk, hogy többféle keresztelési mozgalom is működött azokon a részeken. A kumráni közösség életéről készített rekonstrukció nagyszerűen megvilágított háttérét adja az evangélium e fejezetének.

Ha személyes kapcsolatot keresünk a kumráni közösség vagy egy szélesebb mozgalom és a negyedik evangélium között (ezen a ponton különös jelentőséggel bír, amit Keresztelő Jánosról mond), minden valószínűség szerint feltételezhetjük, hogy a „szeretett tanítvány” Keresztelő János tanítványa volt, mielőtt követte Jézust (vö. Jn 1,35—40; 21,24). Az evangélium egész gondolkozásmódja és irodalmi stílusa meglepően emlékeztet a holttengeri iratok szellemére. Pál úgy ír, mint a rabbi tanítványa, a szeretett tanítvány stílusa viszont inkább liturgikus és papi jellegű, mintha azért írta volna evangéliumát, hogy azt egy hatalmas székesegyházban hangosan felolvassák. A hit, igazság, ítélet, eszmény egyaránt kiemelkedő helyet foglalnak el mind az evangéliumban, mind a tekercsekben.¹

Kétségtelen, hogy a jánosi irások és a kumráni iratok néhány jellegzetes vonása a zsidóságnál és más nyugat-ázsiai vallásokban jelentkező perzsa hatás általános áramlatából táplálkozott. Azonban túlzás nélkül csak annyit mondhatunk, hogy a negyedik evangéliumnak és a tekercseknek azonos a történeti háttere s ez a judaizmus szektáinak a világa. Azokból a rokon vonásokból, amelyek az irások e két csoportja között megfigyelhetők, messzemenő következtetéseket vontak le az evangélium történeti értékére és korára vonatkozóan. Ezek a kutatók eleve kizárják az evangélium késői keletkezését, mivel írójának ismernie kellett — bizonyára közvetlenül — a kumráni közösséget, amely i.sz. 70-ben felbomlott és szétszóródott. Mások viszont úgy látják, hogy az evangélista és kumráni közösség között Keresztelő János és követői alkothatták az összekötő láncszemet. Lehetséges, hogy az evangélista Efézusban ismerkedett meg Keresztelő János tanítványival, akikre az ApCsel 19-ben találunk utalást. Olyan feltevés is van, mely szerint a kumráni közösség tagjainak egy része a zsidó felkelés

idején Szíriában keresett menedéket, és eszméik ily módon juthattak el az evangélista füléhez. Ez pedig ismét csak a mostanig elfogadott álláspontot támasztja alá, amely az evangélium eredetét az 1. század végére teszi.

Pálnak a törvénnyel szembeni magatartása egészen világos, feltűnő ellentétben áll a kumrániakkal s ebben a szemléletében Jézussal osztozott. Mégis leveleiben olyan eszmék és részek találhatók, amelyek a kumráni közösség hitfelfogására, néha pedig egészen szoros egyezésre emlékeztetnek. Mi ezzel kapcsolatban a jelenlegi álláspont? Mindenekelőtt abból kell kiindulnunk, hogy ezek az elemek nincsenek csupán Pál írásaira korlátozva, hanem az Újszövetség más részeiben is jelen vannak, ami arra enged következtetni, hogy itt egy közös forrás hatását tételezhetjük fel. Hogyan értékeljük hát a Pál előtti eszmék eredetének kérdését? A következőkben vizsgáljuk meg néhányukat.

A közösség, mint Isten temploma. Amint azzal már foglalkoztunk, Pál írásainak több helyén, de más könyvekben is, melyek szoros kapcsolatban vannak az ő munkásságával, hivatkozást találunk arra vonatkozóan, hogy a keresztények Isten templomát alkotják. Pl. 2Kor 6,16; 1Kor 3,16—17; Ef 2,20—22; 1Kor 6,19, ahol ez a kifejezés a „Szent Lélek temploma” úgy szerepel, mint a hívő ember valóságos teste. A templom-motívum kérdésével foglalkozó egyik kutató megállapította, hogy a fenti páli helyek közül az első három az 1Tim 3,15—31 együtt hasonló felfogást mutat, mint a tekercsek egyes részei. Pl. 1QS 8,7; 9,2 stb. De ide sorolhatjuk a Kol 1,12-ben található utalást is „a szentek örökségében való részvételre a világosságban” vonatkozóan. Ezt összehasonlíthatjuk az 1QS 11,7—8-cal: „Azoknak örök birtok gyanánt adta Isten, akiket választott és a szentek sorsában részesítette őket és seregüket az égi fiakéval egyesítette, közös épületté, alapjává a szent épületnek.” A kutató megállapítása szerint ezek az elemek egy független, közkézen forgó hagyományanyag darabjai voltak.²

A templom-motívum nemcsak kizárólag a páli írásokra jellemző. Ilyenformán megállapíthatjuk, hogy nem egy eredeti páli gondolattal állunk szemben, hanem olyannal, amely kívülről hatolt be az apostol gondolatvilágába, éppen úgy, mint az Újszövetség többi irataiba is. A kérdés az, hogy kereshetjük-e Kumránban annak eredetét? A kumráni iratokhoz hasonlóan a páli levelek is a templom kollektív szemléletét tükrözik, míg az evangéliumok a hangsúlyt az egyénire teszik mindig Jézusra utalnak vissza. E két szemlélet közti különbség feloldását talán abban találhatjuk meg, hogy Jézus az alap (1Kor 3,11; Ef 2,20), amely kapcsolatban van a szikla- vagy kő-motívummal (Róm 9,33; vö. 1Pét 2,4.6). Itt feltétlenül hivatkoznunk kell Ézs 28—16-ra, amely az említett helyek alapját képezi. Mindezek után mégis kockázatos egy kölcsönös függést állapítani meg és azt bizonyítani. A magyarázatnak egy közös irányvonala az, amelyet a tények leginkább megkövetelnek.

Test és lélek. Mind Pál, mind János ellentétes előjellel állítják egymással szembe a test és lélek fogalmait. Sem az Ószövetségben, sem a judaista gondolkodásban nem találjuk meg a test és lélek egymástól független létének vagy éppen egymással szembeállításának a felfogását. A gnosztikus tanításban ellenben a lélek szüntelenül keresi, hogy megszabadulhasson a testtől, nem pedig ellenkezzen vele. A kumráni iratokban a „test” szónak kétféle jelentésével találkozunk.

Általában véve jelképezi az emberit és egészen semleges fogalom. Időnként azonban erkölcsi vonatkozást is kap és szoros kapcsolatban használják olyan szavakkal együtt, mint bűn, véték, gonoszság stb. Egyik legjobb példa erre az 1QS 11,12: „...ha a test vétkeiben botladoznék...”

Olyan felfogással is találkozunk, hogy a testhez kapcsolt e két jelentéstípus teljesen megegyezik azzal, amit Pálnál találunk (pl. Róm 7,14. 20; Gal 5,17). A tekercsekben a kegyes lélek (igazság szelleme) arra készíti az embert, hogy részt vegyen „a harcban Isten oldalán a Gonosz ellen”. Itt újból a test-lélek dualizmusával találkozunk, mint amellyel elindultunk kérdésünk tárgyalásánál. Ebben a vonatkozásban a kumráni szövegeknek a „test húsa” kifejezése (1QpHab 9,2; 4QpNah 2,6) feltűnően emlékeztetnek a Kol 1,22; 2,11 hasonló kifejezéseire. Ez a kifejezés az egyik kutató megállapítása szerint a judaizmusnak egy „technikus terminusza”.³

E kutató szerint a közösség irataiban otthonos más elemek jelenléte a Kolossé levélben (de az Efézusi levélben is) megerősíti annak lehetőségét, hogy a kölcsönhatás bizonyos jeleiről beszélhessünk vagy éppen ez iratok csoportjai közötti kapcsolatáról. Itt mindjárt hivatkozhatunk többek között a Kol 2,16-ra: evés, ivás, ünnepek, szombat; a Kol 2,20-ra: aszkétizmus, az elemi tanításra tett megjegyzés; a Kol 2,18-ra: angyal-tisztelet stb. Másrészt viszont egy másik kutató kimutatta, hogy a tekercsekben az igazi dualizmus nem a test és a lélek között van, hanem inkább az igazság szelleme és a gyalázatosság szelleme között. Ilyenformán elmondhatjuk, hogy Pál bizonyos tekintetben osztozik az ők terminológiájukban, de nem hittani megfogalmazásban.⁴ Nehézséget jelent, hogy Pálnál nem találunk utalást a „gyalázatosság szellemére”, az egyedüli helyek, amelyeket ilyennek minősíthetnénk, az 1Kor 2,12; Ef 2,2. Az elmondottak alapján következtetésként levonhatjuk, hogy bár igen erős jelek figyelmeztetnek egy közös terminológia használatára, a közvetlen hatást nem tudjuk bizonyítani.

Más elemek. Mindjárt elsőként megemlíthetjük a „világosság fiai” kifejezés használatát (a keresztényekre vonatkoztatva), az 1Tessz 5,5-ben; az angyalokról szóló szokatlan mondatokat az 1Kor 11,10-ben; a 2Kor 6,14—7,1 meglepő részét azokkal a gondolkodásbeli és nyelvi hangzásokkal, melyekhez hasonló a kumrániaknál találunk csak a korabeli irodalomban (elkülönülés, sötétség és világosság, Bébiál). Egy másik ilyen elem az „új teremtés” fogalma (2Kor 5,17 vö. 1QS 4,25), amelynek egészen világosan eszkatologikus értelme van. Mások, mint amilyen a „megigazulás”, kevésbé látszanak biztosnak.

A közösség abban a felfogásban magyarázta a Hab 2,4-et, hogy „Isten kimenti őket az ítélet házából Törvényt megvalósító tevékenységük és az igazság Tanítójában való hitük miatt”. Más helyeken pedig úgy beszélnek az igazságról vagy megigazulásról mint Isten ajándékáról, melyet a benne hívőknek ad: „Az Ő kegyelme az örök szabadtítás, ha a test vétkeiben botladoznék, ítéletem mindenkor igazságosságában megnyugszik” (1QH 9,12). Az viszont egészen más kérdés, hogy itt milyen messzire mehetnénk el a Pál gondolkodásával való rokonság kimutatásában. A kumrániak törvényhez való ragaszkodása (legalizmusa) egy igen komoly akadály marad a bizonyítás útjában.

Meg kell jegyeznünk, hogy a kumráni felfogással való reális vagy látszólagos kapcsolat Pál írásainak abban a részében a legszorosabb,

ahol megkísérel valaminek ellenkező irányt adni, a Kolossé, Efézusi, Galata levelekben és természetesen a 2Kor 6,14—7,1-ben. A kapcsolat azonban egyet, a függőség meg egészen mást jelent. Végül is nem szabad megfeledkeznünk arról a nagy felfogásbeli különbségről, amely fennállott Pál nyílt, kötetlen evangéliuma és Kumrán zárt, kizárólagos világa között.

Merre mehetünk tovább? Hogyan értékelhetjük a valóságnak megfelelően ezt az anyagot, melyet áttekinthettünk? Mindenekelőtt megláthattuk, hogy egy egész sor olyan hely van, amelyek a kapcsolatnak valamilyen formáját bizonyítják a kumrániak gondolatvilága és a kialakuló kereszténység között. Ez természetesen alig meglepő, de sok, megelőzően homályos kérdés megismerésének eredményeképpen, vagy a nem zsidó tényezők hatása elgondolásának következtében, mindez teljesen új megvilágítást nyer. Ennek egyik részét az a tény képezi, hogy nem kell többé az első század judaizmusát csupán az Új-szövetség, a Mishna és egyes írók, mint pl. Josephus szemléletén keresztül nézünk, mert első kézből származó dokumentumokkal rendelkezünk olyan mozgalomra vonatkozóan, amelyet mostantól kezdve mint eretnek vagy nem ortodox mozgalmat kezelhetnek, s amelyet vonatkoztathatnak az i.sz. 1. századra vagy legalábbis Jeruzsálem eleste előtti időre. A kereszténység ebben a kevésbé „megkeményedett” korszakban jelentkezett és fejlődött ki.

Amikor a tekercsek és a keresztény iratok közti kapcsolatot vagy kölcsönhatást vizsgáljuk, feltétlenül szólnunk kell a Jakab és a Héber levélről, mint amelyek az újabb bibliakutatás homlokterébe kerültek, éppen a holttengeri kéziratok feltárása kapcsán. Az utóbbi időben egyre többen magukévá tették azt a feltevést, hogy a Jakab-levél, amelyet írója „az elszórtan élő tizenkét nemzetséghez” intézett, i.sz. 40—50. között keletkezett, szerzője pedig Jakab Jézus testvére, aki az ApCsel tudósítása szerint a jeruzsálemi zsidó keresztény gyülekezetben vezető helyet foglalt el. A levéllel kapcsolatos irodalomtörténeti és kritikai értékelés már tisztázta ezt a kérdést. A két felfogás közti ellentét megoldása talán abban rejlik, ha a Jakab levelet úgy tekintjük, mint amely azoknak a zsidó köröknek a nézetét fejezi ki, akik hajlandók voltak elfogadni Jézus tanítását és újjászületésre való felhívását, de nem voltak hajlandók azokat a páli teológia szemüvegén keresztül nézni. Más szóval a Jakab levél olyan embereknek a szempontjait tükrözi, akik nem voltak sem normatív zsidók, sem normatív keresztények, de akiket az Istenországáért való buzgóság hevített, és akik független állásponton állva az evangéliumot vonzónak találták.

Egy ilyen csoport tagjai között kedvező visszhangra találhatott a kumráni közösség tanításának néhány eszméje. Tény az, hogy a Jakab levélben a holttengeri szövegek néhány tanításának és kifejezésének közvetlen hatását figyelhetjük meg. Így pl. amikor a levél következő szavait olvassuk: „Boldog ember az, aki a kísértésben kitart, mert minekutána megpróbáltatott, elveszi az életnek koronáját, amit az Úr ígért az őt szeretőknak” (1,12), mindjárt azokra a próbákkal és kísértésekkel kapcsolatos utalásokra gondolunk, amelyek a Közösség Szabályzatában és a Hálaadó Himnuszokban találhatók. Egy másik helyen a levél írója azokról az emberekről beszél, akiket „vonja s édesgeti a tulajdon kívánsága” (1,14) — az egyik kumráni iratban pontosan ugyanezt a hasonlatot találjuk a könnyelmű ember kívánságának le-

írására. A kumráni szövegeknek a Jakab levéllel való összehasonlításából azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a tekercsek valóban vetnek bizonyos fényt a Jakab körül Jeruzsálemben csoportosult zsidó keresztény gyülekezetre, vagy legalábbis annak egy részére.

Ezt a feltevést megerősítik a Héber levéllel kapcsolatos megállapítások, amelyeket szintén a kumráni szövegek alapján tettek.⁵ Ebben a levélben, amely olyan nagy mértékben különbözik az Újszövetség többi könyveitől, a kutatók egy egész sor, a kumráni közösség hitfelfogásával rokon eszmét mutattak ki. Lehetséges, hogy a levelet olyan keresztények számára írták, akik a kumráni, vagy vele rokon közösségből jöttek át az evangélium híveinek gyülekezetébe, s akik — a szerző álláspontja szerint — még nem jutottak az igaz hit birtokába. Arról akarja meggyőzni ezeket az újonnan betérteket, hogy Jézus nemcsak, hogy valóra váltotta az ígéretek, de felül is múlt minden várákozást.

De nemcsak az eszmék és hitelvek vonalán mutathatók ki a tekercseknek az őskeresztény gyülekezetekkel való bizonyos hasonlósága. Nem kevésbé jelentős az a párhuzam, amely a kumráni közösség és az őskeresztény egyház szervezetét illetően állapítható meg. Figyelemreméltó pl. az, hogy több, a kumráni közösség szervezeti életével kapcsolatos kifejezés, habár végeredményben az Ószövetségből származik, az őskeresztények palesztinai, arámi nyelvjárásában is az egyházi szervezet ugyanazon funkcióit jelöli. Pl. az „esah” kifejezés, amelyik a tekercsekben tanácskozó testületet jelent, az arámi nyelvjárásban is az egyház vagy a zsinagóga tanácskozó testületét jelenti. A Biblia görög fordításában Synhedrion formájában található, melynek hebraizált alakja a sanhedrin. Hasonló a helyzet az „edah” szóval, amelyik a tekercsekben az egész gyülekezet megjelölésére szolgál, szir nyelven általánossá vált az egyház megjelölésére. ➤ Más szóval az ősi palesztinai egyház technikai szótára részben ugyanazokat a kifejezéseket vette át, mint amelyeket a közösség tagjai használtak szervezeti formáik megjelölésére.

A kumráni kéziratok megvilágításában feltehetően tisztázódott az őskeresztény gyülekezetben szereplő püspök és presbiterek problémája is. A tekercsekben a közösség adminisztratív vezetője a mebaqcer (felügyelő, előljáró), amelynek a görög nyelvben episcopus a pontos fordítása, ahonnan a mi püspök kifejezésünk is ered. Továbbá tizenkét világi férfi, akik a három pap tanácskozó társai voltak a Nagyok Tanácsában, akikben a keresztény presbiterek történeti megfelelőit láthatjuk.

Ezen a vonalon egy másik lehetőségre is fel kell figyelni. Az ApCsel 6—7. fejezeteiből tudjuk, hogy a jeruzsálemi ösgyülekezetben görögül beszélő zsidók (hellenisták) is voltak. Soraikból került ki a hét diakónus, köztük az első vértanú, István. Sok vita folyt arról, hogy kik is voltak ezek a hellenisták. Most az a vélemény alakult ki,⁶ hogy olyan teológiai gondolkodást képviseltek, amely rokon volt a kumráni esszésű közösség irányzatával, legalábbis egyes vonásaiban. Így válik érthetővé, hogy István nagy beszéde a szinédrium előtt a templom és a templomi kultusz elleni támadásban csúcspontot ért el (ApCsel 7,47—51). A jeruzsálemi gyülekezetet ért üldözés következtében a diakónusok egyike, Fülöp, Szamariában hirdeti az evangéliumot. A sza-

maritánus szektáról pedig tudjuk, hogy rokonságban volt a kumráni közösséggel, vagy inkább mindketten egyazon mozgalomhoz tartoztak.

Lehetséges tehát, bár semmi bizonyítékunk nincs reá, hogy a kereszténység kialakulásának kezdetén a kumráni esszénus irányzat egy bizonyos csoportja, amely szakított a szekta elkülönülő életével, de annak hitfelfogását továbbra is ápolta, kapcsolatba került a keresztény mozgalommal s nézeteit bizonyos mértékben befolyásolta. Az is feltételezhető, hogy a zsidó felkelés összeomlása után a szétszóródott kumrániak egy része ekkor olvadt be a még alakulóban levő, fokozatosan szervezkedő keresztény gyülekezetbe, magával hozva saját hitbeli és szervezeti hagyományait.

Az elmondottakkal kapcsolatban fontos körülményként kell megemlítenünk, hogy mindazok a párhuzamok, amelyek a kumráni kéziratok és az Újszövetség kapcsolatát illetően megállapíthatók, ugyanilyen mértékben kimutathatók az Ószövetség apokrifus és pseudepigraphikus irataiban is, vagyis azokban a nem kanonikus zsidó írásokban, amelyek az i.sz. 200 és i.sz. 100 közti, ún. intertestamentális korszakban keletkeztek.

Végül is miben összegezhetjük mindazt, amit a több mint negyedszázados tudományos kutatás adott a kumráni közösség életével és irataival kapcsolatban. A közösség hitfelfogásának és vallási gyakorlatának ismerete lényegesen gazdagítja a keresztény korszak kezdete előtt és az első keresztény gyülekezet kialakulása idején élt zsidóságról való ismereteinket. Most már teljesen világos, hogy e korszak zsidóságát nem érthetjük meg csupán a szaduceusok és farizeusok körén belül. A fának, amelynek az Ószövetség a törzse, még sok más később lenyesett vagy elszáradt hajtása is volt. A zsidóságról nyert szélesebb és bővebb ismereteink alapján pedig jobb megvilágításba került az Újszövetség történeti háttere és így sokkal jobban megérthetjük az Újszövetséget is.

A kumráni irodalom fontossága és jelentősége tehát mind a gondolkodás, mind a korai keresztény egyház története szempontjából kétségen felül áll. Ezért keresnünk kell azokat az érintkezési pontokat, amelyek közelebb visznek a kereszténység eredetének kérdés-komplexumához és amennyire csak tudjuk, kikutatni a teljes igazságot Jézus történetének megismerésével kapcsolatban a judaizmus hagyatékának abból a megnövekedett készletéből, amelyet ez a korszak termelt.

A fenti kérdés annál sürgetőbb, mert, amint már említettük, ezek az iratok a judaizmusnak arról a területéről valók, amelyről a kereszténység is kisarjadt. Sokan érvelnek amellett, hogy a korabeli bizonyítékok közvetlen történeti kapcsolatot mutatnak Kumrán gondolatvilága és a kibontakozó kereszténység között. Mindamellett közvetlen függésről nem beszélhetünk. Annyit azonban elmondhatunk, hogy fennáll a tradíciónak egy közös területe, az írásmagyarázatnak egy közös forrása, amelyet főként az Ószövetség inspirált, természetesen a különbségek és ellentmondások mély szakadékaival.

JEGYZETEK

¹ Burrows, M.: A holttengeri tekercsek. Budapest. 1961. 274.

² Gärtner, B.: The Temple and the Community in Qumran and New Testament. SNTS. Cambridge. 1965. 49.

³ Kuhn, K. G.: *New Light on Temptation, Sin and Flesh in New Testament* (The Scrolls and the New Testament). New York. 1957. 98.

⁴ Davies, W. D.: *Paul and the Dead Sea Scrolls: Flesh and Spirit* (The Scrolls and the New Testament). New York. 1957. 157—182.

⁵ Yadin, Y.: *The Dead Sea Scrolls and the Epistle to the Hebrew*. 1958. 36—55.

⁶ Cullmann, O.: *Significance of the Qumran Texts for Research into the Beginnings of Christianity*. JBL. 1955. 213—226.

GELLÉRD IMRE

A PRÉDIKÁCIÓ TEXTUSSZERÚSÉGE

A homiletikai cél a prédikáció minden más alkotó elemét az eszközi értékjelentőség színvonalára szállítja le. Bármilyen kritérium szerint is próbáljuk megragadni a célszerűség lényegét, az mindig a vallásos emberhez kötött, személyes. A hívő emberen akarunk pozitív értékmutációkat létrehozni. A textus tartalmazhatja ugyan a kívánt értéket, de a cél nem ennek az értéknek a puszta megragadása, hanem a személyiségbe való tudatos átvitele, átplántálása, beillesztése. Tehát nem tény, nem állapot, hanem cselekvés, folyamat. A cél és a textus viszonya hasonló a didaktikai célkitűzés és a tananyag viszonyához. A cél itt sem maga a tananyag, hanem annak átvitele a növendékbe, tehát cselekvés. Mint ahogyan a tananyag nem magától megy át a növendékbe, és nem magától fejt ki személyiségformáló hatását, hanem tudatos és tervszerű pedagógiai beavatkozást igényel, úgy szerintünk a textus sem önjelentésből lép be a vallásos emberbe, hogy ott aztán automatikusan üdvözítsen, hanem nekünk kell a benne foglalt vallási és etikai értéket a lelkekbe átültetni, s mint a kertész a kiültetett palántákra, vigyázni, hogy azok megfogjanak és virágozzanak.

A textus szerepét az unitárius prédikációban a Bibliáról alkotott sajátos felfogásunk határozza meg.

Az unitárius felfogás tükrében a Biblia nem azonos a kijelentés teljességével, hanem az egyetemes kijelentésnek csak egy része. Innen következik, hogy az unitárius prédikáció tematikája nem korlátozódhatik csupán a felvett textusban kinyilatkoztatott értékre, hanem kiterjed a kijelentés egészére.

A kijelentés folytonosságának unitárius elvéből egy igen fontos, a textusra vonatkozó homiletikai szabály következik, és pedig az, hogy a textus mondanivalóját sose tekintsük lezártnak, befejezettnek, az istenakarattól, az igazság utolsó és egyetlen lehetséges kifejezésének. A Biblia minden kijelentése egy-egy pillanatfelvétel annak a szüntelen változó, gazdagodó, tisztuló képsorozatnak, mely a vallásos ember—Isten viszonyát hivatott illusztrálni és szabályozni. A kijelentés egyetemes mivoltából az is következik, hogy én magam, mint szónok is lehetek az isteni akarat, a valláserkölcsei értékek kijelentésének az eszköze, vagyis én magam is mint Isten akaratának keresője és kifejezője, hirdetője és megvalósítója textus lehetek a textus mellett. Nemcsak Mózes, Ámos, Hózeás, Ézsaiás, Jeremiás vagy Pál írásaiban objektíválódott az egyetemes isteni érték, hanem minden vallásos ember szavaiban

és írásaiban is, és így az enyéimben is. A szónok élete, hite, jelleme, cselekedete, erkölcsi értéke, minden, ami benne építő, éppen úgy esz-
köze lehet a célnak, mint a bibliai textus, tehát textus a textus mellett.

A bibliai könyvek íróinál egy szubjektív istenélmény vagy érték-
élmény jelentkezett. Ezt ők kimondták és leírták. A kimondás és leírás
folytán ez a szubjektív élményanyag objektívvé vált. Ha most én 2000
év múlva ezt az élményanyagot elolvasom, átélem és megvalósítom,
bennem és általam az újból szubjektívvé válik. A holt betű életté, új
friss élménnyé, tetté válik. Az az élmény már nem tud tükröződni ben-
nem, mint az írás szerzőiben, mert én már más vagyok, mint ők. Isten
nem követelheti tőlem, hogy egy textusba zárt bibliai értékléményt a
maga eredeti formájában tükrözsem, mert ő kétezer év alatt megváltoz-
tatta a tükröt. Isten mindig a mában jelentkezik. Aki tehát azt hiszi,
hogy képes egy textust a szónok személyiségében jelentkező mától és
mosttól függetlenül, a maga abszolút eredetiségében és objektívitasá-
ban megragadni és reszubjektíválni, az nagy tévedésben van. A Bibliá-
ban őrzött értékek keletkezésük idején is személyesek voltak, és most
is azok. Személyektől függetlenül létező, ható szellemi értékek nincse-
nek. Abszolút értelemben vett objektív textus tehát nincs. Innen nem
következik, hogy ne törődjünk a textus eredeti mondanivalójának a
 kifejezésével. Sőt, éppen ebből az értékelésből következik igazán, hogy
ne lépjünk fel soha azzal az igénnyel, hogy mi csak az objektív textust
adjuk magunk nélkül. Ez nemcsak nem lehetséges, hanem Isten akara-
tával is ellentétben áll, aki minket is, mint munkatársait, textusoknak
szánt.

Mi unitáriusok a bibliai kijelentésanyag értékkülönbözőségének az
elvét valljuk. A Biblia nem minden textusa egyenértékű, mert nem egy-
forma tisztasággal, hitelességgel és hatóerővel fejezi ki a valláserkölcsi
értéket, Isten akaratát. Van tehát a Szentírásban értékes és kevésbé
értékes, van gazdag és kevésbé gazdag, van világos és kevésbé vilá-
gos textus, aszerint, hogy a bennük foglalt istenélményt szerzőik meny-
nyire világosan, hitelesen és gazdagon ragadták meg, élték át és fejez-
ték ki annak idején.

Abból, hogy a Szentírás valláserkölcsi értékeket tartalmazó, ún.
„szent iratok” nevelő jellegű irodalmi termékek gyűjteménye, az is kö-
vetkezik, hogy nem a textus uralkodik felettünk, akaratunkat megsem-
misítő tekintéllyel, hanem ellenkezőleg: mi uralkodunk felette. Nem
minket ad a textus kezébe Isten, hanem a textust adja a mi kezünkbe,
hogy azt optimálisan használjuk ki, és állítsuk prédikátori munkánk
célkitűzésének a szolgálatába.

Hogyan viszonyul az unitárius prédikáció és prédikátor a textus-
hoz? Fr. Krammacher szellemes megállapítása szerint: „A római kato-
likusok a textusba prédikálnak bele, a lutheránusok a textus felett, a
reformátusok a textusból.” És mi unitáriusok? A textus alapján. A tex-
tus alapján prédikálunk az egyetemes kinyilatkoztatás mérhetetlenül
gazdag értékvilágából merített, Istenországát építő igazságokat. Mi te-
hát nem belepredikáljuk magunkat a textusba, hanem a textus monda-
nivalójának a tiszteletben tartása mellett felhasználjuk még az egye-
tetemes kijelentésnek a textus tartalmával rokon, hasonló tárgyú és ér-
tékű anyagát is.

A textus szó, a latin *text*óból jön, ami szövést jelent. A fogalom
maga szinte teljesen jelöli is a textus homiletikai szerepét. Textus

alatt a Bibliának egy olyan szakaszát értjük, mely a Szentírás egész szövetébe bele van szöve s amely hivatott maga is a hozzáfűződő egyházi beszéd egész szövetébe, organizmusába beleszövődni.

A textust tehát úgy kell felfognunk, mint egy élő organizmusnak részét, mely hivatott élővé tenni egy másik organizmust: az egyházi beszédet. A textus a belőle eredő, vagy ráépülő beszéd formáló elve, életet adó csírája lehet, és kell is hogy legyen. Nem mottó, melynek szerves kapcsolata a beszéd mondanivalójával nincsen, nem pretextus, azaz puszta ürügy a beszélésre, nem „fogas, melyre ráakasszuk a kabátot, de a fogas és a kabát között nincs semmi élő, szerves kapcsolat”, hanem termékeny csírasejt, melyből és amely köré organizmust képező szövetek szövődnek.

A keresztény prédikáció-irodalom története arról tanúskodik, hogy a textus használata régóta gyakorlatban volt. Ezdrás korában már kialakult az ószövetségi kánon egy része. Neh 8,8-ból olvashatjuk: „Olvasának a könyvből, Isten törvényéből világosan, s azután magyarázának, és a nép megérté az olvasottakat.” Jézus is használt textust, de nem minden alkalommal. Első beszéde mindenestre textusos volt: „Az Úrnak lelke van én rajtam . . .” (Lk 4,18). Az apostolok nem használtak textust. Néhány kivétel azonban itt is van. Pl. Péter a Csel 1,20 szerint a 69. és 109. zsoltárból idézett. Pünkösdi missziói beszédében pedig Jóel 2,28—32-re támaszkodott. Pál híres athéni prédikációját a 1Kir 8,27-re, az 50. zsoltár 10—12-re, valamint Ézs 42,5-re építette. Chrysostomos beszédeinek nagy része textus nélküli. A középkorban a keleti egyház nem fektetett hangsúlyt a textusra, míg a nyugati kultiválja, sőt még az apokrifus iratokból is vesz textust. Melancthon panaszkodik, hogy egyes lelkészek Arisztotelész *Etikájából* merítenek beszédekhez textust. Niebergalltól tudjuk, hogy a felvilágosodáskori prédikátorok egyáltalán nem használtak textust. Ha voltak is, még ma is vannak negatív esetek, a keresztény szónokok túlnyomó többsége mindig használt és használ bibliai textust.

Milyen előnyöket biztosít a textus, a textus nélküli beszédekkel szemben?

1. A Biblia a keresztény életnek útmutatója lévén, a belőle vett textus bizonyos elvi egységet és keresztény jelleget kölcsönöz a prédikációnak.

2. A textusvétellel a bibliai kánon iránti tiszteletünket fejezzük ki, melyet az emberiségnek ez a ritka értékű gyűjteménye, drága tulajdona nyilván megérdemel.

3. A keresztények szeretik a Bibliát, értékét elismerik. A rátámaszkodó prédikáció ebből a tekintélyből merít. A prédikálás prófétai ténykedés, mely érték kijelentésekből áll, s így tekintéllyel kell bírnia. Az értékek abszolútságára nem hivatkozhatunk, hiszen ez merő filozófia lenne, de hivatkozhatunk a Szentírásra. Ez biztosítja mondanivalónk tekintélyét.

4. A textus igen sok esetben tárgyat ad a beszédnek. Textus nélkül is választhatnánk ugyan tárgyat, de mulasztás volna fel nem használni a tárgyaknak és témáknak azt a tekintélyes, sok száz nemzedék tapasztalatában gyökerező színes értékanyagát, amit a Szentírás nyújt nekünk.

5. Nemcsak tárgyat nyújt a textus, hanem sok esetben a tárgyalás módját is megszabja. Pl. a szeretet jézusi parancsolatára épített pré-

dikációnak a textus nemcsak a tárgyát adja meg, hanem magukat a tételeket is megadja: Miként lehet és kell Istent szeretni teljes szívből, teljes lélekből és teljes elménkből? Miért van elsőbbsége a szívnek, és miért foglal el utolsó helyet az ész? Itt jegyezzük meg, hogy: „Ha a tárgyhöz nem kapunk textust, nem jó a tárgy. Ha pedig a textushoz nem kapunk tárgyat, nem jó a textus.”

6. A textus elhatárolja tárgyunkat. A terelögát szerepét tölti be s így a beszéd integritását biztosítja. Nélküle túlságosan szétágazódnék a tárgy, s a szertelenség levegőtlen lombozata megfojtaná az igazságot.

A textusválasztás szempontjaira nézve a következőket állapíthatjuk meg:

a) Élünk a textusválasztás szabadságával, de ne élünk vissza vele.

b) Használjuk a Biblia kanonikus könyveit, noha a kanonizálás egykori kritériumai ma már nem érvényesek. Ami a tartalmat illeti, több olyan apokrifus könyv van, mely nemcsak felveszi a versenyt a Biblia egyes kanonizált könyvével, hanem felül is múlja azokat. Hitelvi szempontból semmilyen akadályát sem látjuk annak, hogy az apokrifus irodalomból is vegyünk textust.

c) A homileták többsége az Újszövetségnek elsőbbséget biztosít az Ószövetséggel szemben. Ezt mi is elfogadjuk, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt sem, hogy az Ószövetség egyszerű humanizmusával, realista etikai szemléletével, cselekményes etikájával a ma embere számára sok esetben hatásosabb textus-anyag forrásként jelentkezik, mint a magas normákat követő Újszövetség. Ami engem illet, beszédeim háromnegyedének textusa ószövetségi. Szeretem az Ószövetség realizmusát, konkrét emberszemléletét, allegóriáinak termékenységet, az Isten—ember viszonyban elfoglalt életszínű álláspontját és színes hangvételt, valamint dialektikus társadalomszemléletét, sokszor a durvaságig menő őszinteségét.

d) A szövegek nem lévén egyenértékűek, válasszuk azt, amelyben a központi mondanivaló a legteljesebben és legvilágosabban van kifejezve. Ha a megbocsátás feltételeiről akarunk beszélni, egy egész sereg textus kínálkozik (a gonosz szolga, a tékozló fiú vagy Jóel 2,13; Jer 31,34; Zsolt 79,9; Ézs 30,18; Mt 18,3; Róm 12,10 stb.). Mindezekben találok egy-egy feltételt a megbocsátáshoz, de érzem, hogy egyik sem a teljesség. S ekkor eszembe jut az Uri ima (Mt 6,14): „Bocsásd meg a mi vétkeinket...” Ez lesz a textusom. Igen fontos, hogy ne sajnáljuk a fáradságot az ilyen ún. optimális textus kikeresésére. Minden textusnál kérdezzük: hátha van ennél is világosabb?!

e) Ehhez — természetesen — ismernünk kell a Bibliát. A hivatástudattal bíró lelkész mindennap kezébe veszi és olvasgat belőle. Gyakran fordul elő, hogy egy-egy vers megfog, megragadja képzeletünket. Egy ideig tartó gondolkodás és kész egy egész beszéd vázlata. Rögtön előveszem textusgyűjtő füzetemet s mind a textust, mind a hozzákapcsolódó gondolataimat lejegyzem. Verba volant, scripta manent!

f) Legyen a lelkésznek lehetőleg bibliai szókönyve, mely nagymértékben megkönnyíti a textusválasztást. De van hátránya is: a szókönyv birtoklásának tudata gátlólag hat a tudatos és spontán textusgyűjtésre.

g) Válasszunk olyan textust, amely egyéniségünknek, teológiai és etikai felfogásunknak a leginkább megfelel. Ne válasszunk missziói textust, ha egyéniségünkben nincs semmi missziói vonás. Legyen a textus lélekhez álló, legyen kapcsolata személyiségünkkel.

h) Legyenek a textusaink változatosak. A változatosság azonban ne zárja ki a rendszerességet, a tervszerűséget.

i) Legyen a textus lehetőleg pozitív. Ne azt mondja meg, milyen ne legyen a vallásos ember, hanem azt, hogy milyen legyen. Vannak azonban negatív textusok is, melyek a tagadás tagadásai. Pl. „Ne lopj!” A lopás etikai negatívum; a „Ne lopj!” parancsolat ennek a negatívumnak a negatívuma, tehát erős pozitívum. Minden rossztól tiltó parancs — s ilyen a Szentírásban sok van — a tagadás tagadásáról szóló dialektikus törvényen épül fel.

j) Legyen a textus világos, logikus, ésszerű, demitologizált szöveg.

k) Legyen a textus lehetőleg rövid, egy gondolatot tartalmazzon. A többi gondolatot tartalmazó szöveg bibliáórákra való, ahol analitikus-induktív módszert alkalmazunk, szemben a prédikációval, melynek sajátos módszere a szintézis, illetve dedukció. De túlzásokba se csapjunk át, mint a pietisták, akik egyetlen szócskából álló textusra beszédsozokat mondtak. (Pl. ámen, de, és, tehát stb.)

l) Vegyük figyelembe a kontextust, mely a textussal szétbonthatatlan egészet képez. Ennek a megbontása néha értelmetlen, néha nevetséges eredményekhez visz. Pl. a Zsolt 10,4-ben ez áll: „A gonosz az ő haragos kevélységében senkit sem tudakoz; nincs Isten, ez minden gondolatja.” Ebből a kontextusból egyáltalán nem téphető ki ez az egyetlen mondat, hogy „nincs Isten”.

m) Aknázzuk ki a textust teljesen, más szóval, bontsuk ki. Spurgeon fiatal korában vette a textust, beleírta egy papírra rajzolt körbe s a köré minden lehetséges kérdést felírt és próbált felelni azokra. Mire az utolsó kérdést is megválaszolta, készen volt a beszéd anyaga, már csak az elrendezés volt hátra. Pl. Szeresd felebarátodat: ki? kit?, hogyan? miért, meddig? hol? mikor? mi célból? stb. A textus kiaknázásának három útja ismeretes: történeti, teológiai és lélektani. A textus aranybánya, melynek hihetetlen mélységei vannak, s e mélységekből csodálatos gyöngyöket tud felhozni az, aki a textusban való búvárkodás művészetét elsajátította. A textus kibontása analitikus, melyhez hozzá kell magunkat szoktatnunk.

n) Legyen a textus időszerű. Legyen benne a ma, a pillanat is, legyen benne az alkalom. Pl.: Több gyermek egyidőben való kereszttelése alkalmából igen kifejező Ézsaiásnak ez a mondata: „Íme itt vagyok Uram, én és az én gyermekeim.” A textus kiaknázása, magyarázata nyelvészeti, bibliatörténeti, régészeti és néprajzi ismereteket igényel. Jó volna ismerni a Biblia eredeti nyelvét is. Ha erre nincs mód, akkor ajánlatos a textust egy általunk ismert, valamely idegen nyelvű Bibliában is kikeresni. Van eset, hogy az idegen fordítás világosabb, mint a miénk. Pl. ez a jézusi kifejezés, hogy „boldogok a békességre igyekezők” az angol fordításban így áll: „Boldogok a békességet csinálók”; ez pedig többet jelent, mint az igyekvés.

o) Válasszunk termékeny textust. Az ilyen textus potenciáliter termékeny. Nem szülte meg a gondolatot, csak terhes vele. A szülés levezetése ránk vár. Pál levelei missziói beszédek, melyek a szőnyegre vitt gondolatot szabályosan kifejtik s így nem annyira alkalmasak

textusválasztásra, mint pl. a jézusi vagy prófétai könyvek, melyek gondolatokkal terhes kijelentéseket és nem fejtegetéseket tartalmaznak.

p) Külön gondot és utánjárást igényelnek a képes, szimbolikus, metaforikus textusok. A szimbólum, a metafora a Szentírásnak nemcsak kivételes művészi eszköze, maga a bibliai nyelv. Az ókori keleti népek metaforákban gondolkoztak és allegorikusan beszéltek. A metafora lényege a konkrét fogalom használata az elvont, a kifejezhetetlen helyett. A metafora sűrítés is egyben. Pl. Ézsaiás jellemezni akarja az eljövendő Messiást. Ehhez neki egy egész portrét kellett volna felrajzolnia. Idő- és szómegeztetés céljából a próféta sűrít. A portré helyett csak ennyit mond: „Születik egy vesszőszál...” Ha elemezzük a vesszőszál fogalmának tartalmát (pl. a fa megújítása, hatalmi jelvény, fegyelmezési eszköz stb.), megkapjuk mindazt, amit Ézsaiás a Messiásról el akart mondani. Vagy pl. amikor Jézus magát útnak nevezi, feljogosít minket arra, hogy mindazt, amit az út fogalmáról elmondhatunk, azt neki is tulajdonítsuk, az ő személyiségére átvihessük. Szépek, gazdagok, termékenyek és színesek a metaforikus-szimbolikus textusok. Sőt az alexandriai iskolával és Origenésszel együtt mi is elmondhatjuk, hogy a Szentírás egy része metafora. Azon részekről is, melyek direkt jellegűeknek vannak elkönyvelve, gyakran derül ki, hogy azok is átvitt értelműek, metaforikusak.

Szabad-e a textust írói készséggel megáldott lelkészeknek színezní, regénnyé bővíteni? Szabad, csak két dolgot figyelembe kell vennünk:

— mondjuk meg őszintén, hogy a történetből mennyi van megírva és mennyi az, amit mi hozzátettünk;

— a kiegészítő anyag ne változtassa meg és ne homályosítsa el a textus eredeti mondanivalóját, hanem ellenkezőleg, emelje ki azt.

Mindezek előrebocsátása után jutottunk el oda, hogy joggal kérdezhessük: hogyan válik beszédünk textusserűvé?

1. A beszédírás, szerkesztés közben egy pillanatig sem szabad megfélemednünk a választott textusról. Ez az ún. textustudat a szószéki szolgálatra való előkészületünket végig kell kísérje. Ne felejtjük el, hogy a textus kötelez. Amikor beszédünk előtt felvettük, Isten és a gyülekezet előtt elköteleztük magunkat, hogy annak alapján fogunk beszélni. Ezt az ünnepélyesen tett ígéretünket nincs jogunk megszegni, és ha mégis megszegjük, azt a hívek kárára és jellemünk rovására tesszük. Egyenesen bántó, amikor a lelkész a textusfelvételkor kijelenti, hogy annak alapján fog szólni a hívekhez, s aztán — mintha sohase tette volna ezt a kijelentést — olyan tárgyról beszél, melynek semmi köze a textussal, legfennebb annak csak mottója.

2. Melyik eljárás helyesebb, az-e, midőn előbb textust választunk s hozzá tárgyat, vagy fordítva: előbb megválasztjuk tárgyunkat és aztán keresünk hozzá textust? A kérdést így érdemileg nem lehet feltenni. Ugyanúgy hangzik, mintha azt kérdeznők, melyik helyesebb eljárás: a szintézis-e, vagy az analízis? Mindkettő a maga nemében helyes és jogos, attól függ, melyikre van szükségem. A főkövetelmény itt az, hogy a tárgy és a textus kölcsönösen szövődjenek egymásba, fejezzék ki egymást, s mindketten minél teljesebben szolgálják a célt. A textusnak és a tárgynak ez a szimbiózisa legyen természetes és szerves. Ne erőszakoljunk tárgyhöz textust, sem textushoz tárgyat.

3. Ne felejtsük el, hogy minden textusnak van betűje és szelleme. Jusson eszünkbe, hogy a betű öl, a lélek az, ami megelevenít.

4. A textus alkalmazása legyen szervesen egy a tárgyunkkal.

5. A beszéd szerkezetében aszerint, hogy milyen helyet foglal el a textus, beszélhetünk deduktív prédikációról, melyben előbb kifejtjük a textust, majd beleszójuk a tárgyba, és induktív prédikációról, midőn előbb kifejtjük a tárgyat — természetesen a textus tudatában és szellemében — és csak azután mutatjuk be a textust, mintegy szintézisét és kifejezőjét az eddigieknek.

6. Választhatunk textust több bibliai helyről is. Ilyenkor fontos, hogy külön-külön a szövegek szervesen egészítsék ki egymást. Pl. nagyon összeillik az 1Móz 1,27: „Teremté tehát Isten az embert az ő képére...” a Mt 5,48-al: „Legyetek azért ti tökéletesek...” A külön helyekről választott textusok képezhetik beszédünk egy-egy külön tételét is.

Minden követelmény közt legfőbb az, amit a textus szó fogalmilag is követel: a textus szöje át egész beszédünket. Prédikációnk szerkesztése rendjén minden mondatnál gondoljunk a textusra.

Az elmondottak alapján megállapíthatjuk, hogy a textusszerűség nem kívánalom, hanem követelmény, amely eredményessé és termékennyé teszi prédikálásunkat: az evangélium hirdetését.

KOVÁCS ISTVÁN

FRANCIS BACON

(1561—1626)

Az általános (tév-) eszméktől megtisztított elme „fehér táblájával” való gondolkodás, a tudományos kutatás-kísérletezés útján vélte megvalósíthatónak a filozófia megújítását, „újjáépítését”.

Bár politikai pályát választott — mert akárcsak Goethe később, lenézte a pusztán szemlélődő életmódot —, mindvégig megmaradt filozófusnak is. Platónhoz szeretett volna hasonlítani, „a felséges lángelméjű férfihoz, aki úgy tekintett át mindent, mintha egy magas sziklán állana”.

Filozófus elődei által alkotott gondolatrendszereket mégsem tisztelte túlzottan. Az „emberi nem” tévedéseinek sajátos lehetőségeiről értekezve, a tudományos gondolkodás fejlődését akadályozó tévedéseket az illúziók (idolumok) négy csoportjába sorolta. Ezen tévedések forrását az emberi elme természetében találta meg. Bacon szerint „az emberi elme görbe tükrökhöz hasonló, amely hozzávegyíti a dolgok természetéhez saját természetét s a dolgokat elferdített, torz formában tükrözi vissza. „Egy kérdéssel való foglalkozásunk rendjén elménk előzetes elképzeléseit — melyekbe belevegyülnek érzéseink, akaratunk is — előszeretettel ráerőszakoljuk tapasztalásainkra, illetve tapasztalásainkat összhangba kényszerítjük saját tetszésünkkel, mert „amit az ember igaznak szeretne látni, azt készséggel el is hiszi”. Így a valóság

helyett csak saját eszméinket látjuk. Első lépés tehát: az értelem megtisztítása. S Bacon alapos tisztogatást végez a megelőző korok gondolkodásának, az egyetlen igazság szerepében tetszelgő, dogmává merevedett filozófiák skolasztikus lomtárában. Elveti a dedukciót, mert tévesnek nyilvánítja az axiómákból kiinduló általánosítások módszerét, s helyette — egyedül célravezető módszerként — a tapasztalati tényekből, kísérletekből kiinduló logikai indukciót ajánlja. Az ész útján törtenő absztrakt megismerés helyett ez a módszer vezet az igazi tudáshoz. „Ez a tudás — hatalom.”

Itt kezdődik az újkori modern gondolkodás, s a kísérleti tudományok korszaka. (1620: a *Novum Organum* c. főműve.)

Felfigyelt a tudományos nyelv pontos használatának szükségességére is. A szavak rossz és helytelen használatával eltávolodunk azon fogalmaktól, melyekről beszélünk s ebből „csodálatos gátja keletkezik az elmének”.

Az embert s tévedéseinek okait jól ismerte. Erről vallanak a moralizáló céllal — aforizmáknak is beillő tömörségű szépprózában — megírt Esszék (*Essay*). Tévedni azért ő is tévedett.

Nem volt következetes gondolkodó s műveiben sok az ellentmondás. Mechanikus jellegű filozófiájának materializmusa vallásos nézeteivel elegyített. Hisz Istenben. A teológiát a hit, a tudományt az okság területére szűkíti le. Mint a filozófia empirikus módszerének kidolgozója leszögezi, hogy a helyes ismerethez csak a tapasztalati tudomány vezethet el, de utópiát ír (Új Atlantisz) a tökéletesített tudomány ellenőrzése alatt megszervezett új társadalomról, melyben természetesen — előre eltervezett — ideális állapotok uralkodnak, mert a legbölcsebbek vezetik . . .

Goethe „felmentő” mondása rá is találó: Az ember gyöngéi korától származnak, erénye és nagysága egyedül az övé.

Háromszázötven éve — 65 éves korában. — halt meg.

Végrendeletében ezt írta: „Lelkemet Istenre hagyom . . . testemet pompa nélkül temessék el. Nevem a jövő korokra és idegen nemzetszerekre marad.”

Nem tévedett: művei „világot mozgató elméket mozgattak meg”.

FRANCIS BACON GONDOLATAIBÓL

Az igazság kutatása, ami udvarlást vagy epekedést jelent; az igazság ismerete, ami dicséretét jelenti; s az igazságba vetett hit, ami az élvezésével egyértelmű: ez a legfőbb jó az emberi természetben.

Van-e ahhoz hasonló boldogság, mint hogyha az ember elméje fölébe emelkedik a dolgok zűrzavarának s át tudja tekinteni a természet rendjét, s az emberek tévedéseit?

Az emberek igen hajlamosak arra, hogy megvessék az igazságot, amiért viták támadnak körülötte s azt hiszik, hogy akik sohasem találkoznak össze, mind helytelen úton járnak.

. . . némely emberben a hajlamai határtalan bámulatot ébresztenek a régi dolgok iránt, mások mohón kapnak mindenben, ami új. Csak ke-

vesen tudnak megmaradni a helyes középúton, sem azt nem rombolván le, amit a régiiek helyesen alkottak meg, sem pedig a maiaknak helyes újítását meg nem vetvén.

—
A fiatal ember alkalmasabb a kitalálásra, mint a megítélésre, a végrehajtásra, mint a tanácsra, s az új tervre, mint a megállapodott munkára... A fiatal ember, ha a cselekvés vezetéséről és végrehajtásáról van szó, többet fog a kezében, mint amennyit meg tud tartani; többet mozog, mint amennyit nyugton tud ülni; a cél felé siet, nem véve tekintetbe az eszközöket és lépcsőfokokat; képtelen módon ragaszkodik néhány véletlenül előtalált elvhez; nem bánja, hogy milyen módon újít, s ebből aztán ismeretlen hátrányok származnak... Az öreg ember túlságosan sok ellenvetést tesz, túlságosan sokat tanácskozik, keveset kockáztat, hamar megbánja elhatározását s ritkán viszi egészen végig a dolgokat, megelégszik a félsikerrel is. Kétségtelenül helyes mind a kettőt felhasználni... Mert mindkettőnek erényei ellensúlyozhatják mindkettőnek hibáit.

—
A filozófia mindennek előtt arra nevel bennünket, hogy az elme javai után kívánczozzunk — a többit azután vagy megkapjuk, vagy nem túlságosan nélkülözzük.

BENEDEK ÁGOSTON

AZ ENYEDI EGYHÁZKÖZSÉG TÖRTÉNETE

Az enyedi unitárius egyházközség egyetemes egyházunk legfiatalabb egyházközségei közé tartozik, de gyökérszáalai régi időkbe nyúlnak vissza. 1564 áprilisában az itt tartott nagy vita a hazai reformáció lutheri és kálvini ágának szétválasztását eredményezte.

Uzoni Fosztó István egyháztörténetíró szerint 1568-tól az unitáriusoknak Enyeden iskolája volt; ezt 1568-ban Hunyadi Demeter igazgatta. Az idevaló származású Enyedi György pedig Hunyadi Demetert követi a püspöki székben.

Enyedet a környékbeli nyolc faluval együtt 1565-ben Bekes Gáspár, János Zsigmond bizalmas embere kapta adományként, 1575-től a kincstáré lett. Blandratának, a fejedelem orvosának és tanácsadójának is volt birtoka Enyeden a régi Miriszló (a mai Június 11) utcában.

Természetes, hogy az unitarizmus rövid ideig tartó fénykorában itt egyházközség alakult s a templom is az unitáriusoké volt. Azonban a XVI. század végétől kezdve Enyeden már nincs szervezett unitárius egyházi élet.

Újabb ilyen irányú szervezkedésről csak 1924-től beszélhetünk. Felvetődik a kérdés: hogyan született meg Enyeden az unitárius egyházközség? „Talán isteni sugallat volt ez számomra, vagy bizonyos végzetszerűség — de annyi bizonyos, hogy szilárd elhatározás és lobogó lelkesedés szította bennem azt a tüzet, mely közel 50 éven ke-

resztül lángolt bennem lankadatlanul...” — írja Barabás Miklós, az egyházközség első lelkésze. Ifjú éveinek nyarait töltötte Enyeden, ahol több unitárius családdal ismerkedett meg. Elhatározta, hogy teológiai tanulmányai befejezése után ide tér vissza, hogy az itt és a környéken élő unitáriusokat egyházközségbe szervezze. Tervét támogatta Kovács Kálmán püspöki titkár, aki Barabás Miklóst fölvitte Ferencz József püspökhöz. Arra kérték együtt az ősz főpásztort, hogy adjon megbízó levelet és segítséget egy missziós körlelkészség megszervezésére. A meglepő kérésre a püspök örömmel válaszolt: „Menjen tisztelendő édes gyermekem Enyedre, ha ilyen nemes célja és elhatározása van. Kísérje Isten áldása útját és munkáját.” A költségekre segélyt utaltatott ki. Ezen összeggel, megbízólevéllel és püspöki áldással érkezett a fiatal lelkészjelölt Enyedre, 1924. júniusában.

Az első keblitanácsi gyűlést 1924. július 13-án tartották meg, amikor Bedő Dénes gondnok bejelentette, hogy Barabás Miklóst az alakuló egyházközség segédlelkészévé nevezték ki.

A közlést örömmel fogadták s az első istentisztelet megtartását augusztus 3-ára tűzték ki, melyet a Bethlen kollégium dísztermében tartottak meg, az előjáróság szívesességéből. A híveket szeptember 28-ra közgyűlésre hívták össze, ahol kimondták az önálló egyházközség megalakulását. Ugyancsak ez a közgyűlés a lelkész fizetésére évi 10 000 lej összeget irányozott elő, melynek begyűjtésével a keblitanácsot bízta meg. A közgyűlés 18 tagból álló keblitanácsot is választott Bedő Dénes gondnok, dr. Szent-Iványi Árpád jegyző és dr. Füzi Sándor pénztáros vezetésével.

A következő évben, 1925-ben az egyházközség kérésére Barabás Miklóst rendes lelkésznek nevezték ki, akit november 15-én iktatott be dr. Boros György püspökhelyettes.

1926 végén a várostól a Szénatéren, adományként templomépítés céljára helyet kaptak, azzal a feltétellel, hogy azt az egyházközség öt év alatt köteles beépíteni. Ezt a helyet cserélte ki a lelkész azzal a telekkel, ahol a templom jelenleg áll.

Az 1926. december 5-én a teológiai hallgatók dr. Kiss Elek dékán vezetésével ünnepélyt rendeztek; az itt begyűlt adományokból létesült az első templomépítési alap. 1927. július 22-én tartott keblitanácsi gyűlésen elhatározták, hogy erre a célra gyűjtést rendeznek. Barabás Miklós lelkész önként vállalta, hogy a székelykeresztúri egyházkör gyülekezeteibe látogat és adakozásra hívja fel a híveket. Szent-Iványi Zoltán egyházközségi tag Déva, Piski, s a Maros menti gyülekezetekben vállalta a gyűjtést. Rostás Dénes teológus az aranyosszéki egyházközségekben és Kolozsvárt, ifj. Péter János keblitanácsos, Alsófehér, Kis- és Nagy-Küküllő megyékben gyűjtött. Mindennek eredményeként 1927-ben 10 000 lej alappal rendelkezett az egyházközség.

Az 1928. november 8-án tartott presbiteri gyűlésen két templom-építési tervrajzot mutattak be. A keblitanács az egyházi főhatóság javaslatára Novotni Rezső tervét fogadta el. A költségvetésben előírt összeg előteremtése érdekében az egyházközség megkereste a Kisegítő Takarékpénztárt, az Alsófehérmegyei Gazdasági Bankot, Agrár Bankot és Hangya-Központot: „Alulírott Unitárius Egyházközség előjárósága tiszteletteljes kéréssel járul fenti intézmény nagyjérdemű igazgatósága elé, hogy méltóztassék a Nagyenyeden építendő templomunk felépítéséhez, tekintve e nemes célt adományával hozzájárulni.”

T. Ewans Bowen, angol unitárius lelkész és barátai 5500 lej adományt küldtek az építés céljaira.

Az egyházközség az egyházi nyugdíjpénztártól 10 000 lej kölcsönt kapott. 145 000 lej kölcsönt Kovács Kálmán eszközölt ki — ennek fedezetül Barabás Miklós lelkész szőlőbirtokát kötötte le. Ezt az összeget nem kellett visszafizetni. Az 1929. március 10-én tartott templomépítő bizottsági gyűlésen lelkész jelentette, hogy Novotni Rezső építésszel és Székely János építőmesterrel a kőművesmunkákra, Thomán Sándorral az asztalosmunkákra és Otróvszki Mihállyal a bádogosmunkákra vonatkozó szerződéseket megkötötték. Thomán Sándor 10 000 lejt visszaadott az egyházközségnek, a bádogosmester pedig díjtalanul végezte a vállalt munkát.

A templomépítést 1929. márciusában kezdték meg. Október 27-én már készen állott a templom és a lelkészi lakás. A templomépítés költsége összesen 436 775 lejt tett ki. Az építést gyűjtések, kölcsönök, az egyházközség és szórványban élő hivek, valamint a lelkész áldozatkészége tette lehetővé.

A templomszentelést 1929. december 1-én dr. Boros György püspök végezte.

A lelkészcsalád növekedésével a lakás szűknek bizonyult s ezért az egyházközség a lelkész költségén a lelkészi lakást egy konyha, kamra és pinchehelyiséggel bővítette.

Az enyedi egyházközséghez nagy szórványterület tartozott, Tövistől Aradig. Tövis az 1924. december 26-án tartott közgyűlésen kérte leányegyházközséggé nyilvánítását. Lélekszáma: 46 volt; gondnokául Inczeffi Albert gyógyszerészt választották.

Marosújvárt az 1924. december 27-én tartott közgyűlés kérte leányegyházközséggé alakulását. Gondnoknak Csiki Sándor vasúti főellenőrt választották meg. Lélekszáma: 94 volt. Enyedhez tartozott még Temesvár, Arad, Déva, Piski, Gyulafehérvár 536 lélekszámmal; 1940-ben 1000 lelket számláltak. 1939-ben az Enyeden tartott köri közgyűlésen Barabás Miklóst megválasztják egyházi képviselő tanácsosnak és 1940-ben esperesnek.

Barabás Miklós egyedül végezte a szórványterületek gondozását s a katekizációt. 1945-től a lelkészi állás mellett szolgálatot vállalt a demokratikus rendszer építésében.

1945-ben ünnepelte az egyházközség fennállásának harmincadik évfordulóját, amikor Lőrinczi Dénes esperes méltatta Barabás Miklós munkásságát. 1957-ben a telek utca felőli szakaszát élősövényvel kerítették be. 1958-ban a templomépületet javították, a tornyot renoválták és villámhárítóval látták el.

Szórványlelkészi teendőket végeztek Barabás Miklós mellett Rostás Dénes, Májay Endre, Nagy Zoltán, Nyitrai Mózes, Kiss Zoltán, Végh Mihály, Székely Sándor lelkészek. Az egyházközség énekvezérei voltak: Kolcsár Lőrinc, Marosi József, Kelemen Sándor, Kovács István ny. lelkész, özv. Gyarmathy Vilmosné, Barabás Erzsébet, Barabás Rózsá és Barabás Ágnes.

Az egyházközség gondnokai: Bedő Dénes, dr. Szent-Iványi Árpád, Geréb Dávid, Székely Ferenc, Kerekes Ferenc, Péter András, Péter János voltak.

1964-ben ünnepelte az egyházközség fennállásának 40 éves évfordulóját. 1967. május 28-án dr. Kiss Elek püspök, dr. Kovács Lajos fő-

jegyzővel püspöki vizitációt tartottak; prédikált dr. Kovács Lajos, üdvözlő beszédet dr. Kiss Elek mondott. Barabás Miklós lelkész 1968-ban népes küldöttséggel vett részt az egyház fennállásának 400. évfordulóján tartott zsinaton.

Barabás Miklós 1970. január 4-én nyugalomba vonult és az akkor tartott közgyűlésen a gyülekezet lemondott választói jogáról és kérték Benedek Ágoston kinevezését, aki április 1-én foglalta el a lelkészi állást. A beiktatására május 10-én került sor.

Az elmúlt évek során az egyházközség új tornyot épített. A fapaput vaskapuvá cserélte ki, 40 méter beton kerítést készített.

Az Egyházi Képviselő Tanács az abrudbányai egyházközség harangját adta át Enyednek, melyet 1974. május 26-án helyeztek el a toronyban és avattak fel, hadd hirdesse a békét, és testvériséget a város unitárius és más felekezeti gyermekeinek.

SZABÓ SÁMUEL

A NÉP HŰSÉGES SZOLGÁLATÁBAN (Emlékezés Pálffy Ákosra)

Mint minden foglalkozással, úgy a nevelői pályával is szépségélmény, felemelő tudat, megelégedés, de egyszersmind kudarc, hiábavaló küzdelem és számtalan támadás jár. Egy öntudatos nevelő munkájának nyoma az irányításával felnőtt nemzedék tudásában, tetteiben marad meg, és eltávozta után, évtizedek múltán örzi céltudatos élete eredményeit.

A tanító azonban nem csupán irányító, hanem egyben élete, magatartása, példamutatás is lesz valamennyi tanuló számára. Hogy ez milyen nagy feladatot jelent, azt valamennyien lemérhetjük volt oktatóinkra emlékezve.

A hivatásos pedagógusnál elengedhetetlen tulajdonságok megtestesüléseként került századunk elején Homoródszentpálra Pálffy Ákos. Négy évtizeden át volt ő ott tanító, kántor, szövetkezeti könyvelő, gyümölcsfanemesítő, műkedvelői előadások rendezője, a dalárda karnagya, községének állandó tanácsadója, s mindezek mellett pedig volt ideje, hogy írásaival, saját szerzeményű zenéjével, közvetlen kellemes társalgásával sokakat számos alkalommal szórakoztasson. Örömmel tette ezt, jóllehet egészsége nem volt mindenkor kielégítő, sok nagy csapás és többször méltatlanság érte.

Pálffy Ákos Tarcsafalván (Hargita megye) született 1883. július 22-én. Családja felmenő ágon a székely nemességhez tartozott, erről azonban Pálffy Ákos azt vallotta: „Származásomra büszke sohasem voltam, becsületes, kitartó munkával, igaz étellel igyekeztem nevemnek tisztességet szerezni.” Otthonról kapott öröksége a hivalkodás nélküli egyszerű élet, a törhetetlen munkaszeretet, a közügyekért való lelkesedés, és egy rendkívüli dalkultúra voltak. Otthon a templomban öccsével

és szüleivel együtt gyakran énekeltek s minden valószínűség szerint ez az énekelni szeretés irányította a kántor-tanítótság felé.

Iskoláit szülőfalujában kezdte meg. Hatéves korában édesanyja megmosdatta, ünneplőbe öltöztette és azt mondta: „Ákos fiam, te most iskolaköteles lettél” s azzal elindította az iskola felé. A pajkos, mindig tréfára hajló legényke ezt szó szerint vette, nyakába akasztott egy borjufogó kötelet, azzal indult el az iskolába. Első tanítója egy igen egyszerű, igénytelen ember volt. Darócban járt, fatalpú csizmát viselt s még azt is pléhvel vonta be, hogy el ne kopják. A tudományokban sem volt nagyratörő. Ha nebulói írni, olvasni megtanultak, munkáját eredményesnek mondta.

Így a kis Ákos gyerek három esztendő alatt alig tanult valamit. Szerencsére anyai nagybátyja, Nagy Ferenc énlaki tanító, képzett és hivatása magaslatán álló pedagógus unokaöccsét magához vette, kinél pótolhatta mulasztását.

Az élénk szorgalmú fiú az ötéves falusi iskola befejezése után a székelykeresztúri gimnáziumba került. Itt is nagy lelkesedéssel kezdett tanulni, csak ez idő tájt igen szorgalmazott latin nyelvtől vizolygott. Az étkezés nem volt kielégítő, ami miatt bizony „a füle átlátszó lett”. Vörhenyben is megbetegedett; mivel a kezelés nem volt alapos, a megengedettnél több vizet ivott és azzal örökre megmaradó vesebajt szerzett. Utókezelés miatt többször hosszabb ideig hiányzott is az iskolából, de szorgalma könnyűszerrel átsegítette a középiskola négy osztályán.

Utána vágyainak megfelelően ugyancsak Székelykeresztúron, a tanítóképzőbe került. Az ott töltött négy éven át az elsők közé tartozva, minden tárgyat érdeklődéssel tanult. Irogatni is kezdett, s hogy abban minél tökéletesebb lehessen, különös szorgalommal tanulta anyanyelvét. A fogalmazásban vetélytársa volt Pap Domokosnak — a későbbi Gyallay Domokos írónknak —, aki akkor szintén ottani képzős volt. (Érdekes itt megjegyeznünk, hogy Borbély István, a jeles irodalomtörténész Nagyajtán 1922-ben székelyes, humoros, zamatos fogalmazásáért Pálffy Ákosnak nagyobb irodalmi sikert jósolt.) Nagyszerű hallásával már a felvételi vizsgán megnyerte híres zenetanárának, Wégler Gyulának rokonszenvét, kinek végig kedves tanítványa maradt. Még külön is foglalkozott vele, nemcsak zeneelméletre, hanem még zeneszerzésre is oktatta. A barátság tanulmányai befejezése után is megmaradt, állandó levelezést folytattak a tanára tragikus haláláig.

Negyedéves korában két nagyobb esemény is történt. Az egyik kellemes, a másik éppenséggel kellemetlen. A tanítóképző gyakorlati tárgyai között a gyümölcsnemesítés is szerepelt, amiben Pálffy Ákos legnagyobb, 97%-os eredményével megnyerte az első díjat. Különben akkor már ösztöndíjas volt, amit havi részletben adtak ki. Ebben az évben azonban egy hülés következtében vesebaja kiújult, ami miatt 100 napot hiányzott. Vizsgáját 1902-ben mégis letette és 19 éves korában kézhez kapta tanítói oklevelét.

Ez annyira idő előtti volt, hogy az érvényben levő törvények értelmében ő végleges tanítói kinevezést nem is kaphatott. Így egyelőre csak mint helyettes tanító működött. Homoródszentpálon, Peteken és Homoródkeményfalván. Végül, 1904-ben Datkra kapott rendes tanítói kinevezést. Munkája nagyszerű eredményeként már az első tanfelügyelői vizsgálatkor Medgyesre rendes tanítói kinevezésre kapott ajánlatot. A fiatal tanító azonban azzal az indokolással, hogy nem kívánom a

városi cifra nyomorúságot, nem fogadta el. Később Dicsőszentmártonba, Brassóba és más városokba való áthelyezését is sorra visszautasította.

Datki tanító korában lehet már azért sem akart messze távozni, mert jegyben járt Szabó Mózes szentpáli tanító Róza nevű leányával, akivel 1905-ben házasságot is kötött. Minden vágyuk az volt, hogy Szentpálra, „haza” kerüljenek. Erre is sor került 1912-ben, amikor az apósna állásából távoznia kellett. Az öreg tanító ugyanis világhírű ember akart lenni, és hozzáfogott egy örökmozgó (perpetuum mobile) elkészítéséhez. Hosszas barkácsolás után el is készített valamiféle alkotmányt, erről a korabeli újságok is beszámoltak. Akadt egy örmény vállalkozó, aki bizonyos tőkét hozott össze és Szabó Mózes fiával és a szerkezettel együtt kivitte Párizsba, ahol csúfos kudarcot vallottak. Mivel közben találmánya miatt tanítói kötelességét elmulasztotta, — állásából menesztették. Így vehette át helyét veje, Pálffy Ákos.

A nagy munkakedvű és hivatásának élő, új tanító előtt, széles munkalehetőség nyílt. Részt vett egy Algyógyon rendezett országos mezőgazdasági tanfolyamon. Azt nem csupán dicséretes eredménnyel végezte el, hanem *Homoródszentpál mezőgazdasági viszonyai* c. dolgozatával 1913-ban az első díjat is elnyerte. Gazdaságfejlesztési ismeretek hatásos terjesztése terén elért eredményeiért 1935-ben az Egyházi Főtanács a Berde-féle díjat neki ítélte.

Homoródszentpál földrajzi fekvése folytán nem a legjobb gyümölcsstermő vidékek közé tartozik. Ezért volt jelentős visszhangja a tanító ottani próbálkozásainak. Mindjárt munkássága elején faiskolát létesített, a gyermekek segítségével gyümölcsfa-nemesítéssel és aklimatizálással kezdett kísérletezni. Tanítványai munkáját mindig facsemekkel jutalmazta. Még ma is mutogatnak jól termő gyümölcsfákat, melyek tulajdonosai meglepedéssel emlegetik: „Ezt a fát még a tanító őrától kaptam!”

Egyik, ma Brassóban élő régi tanítványa, Dáné Mózes nyugalmazott gyári munkás, így emlékezett meg az Előre napilap egyik idejében:

„Most, hogy visszagondolok minderre, jövök rá, milyen nehéz volt az akkori pedagógusok munkája, ugyanis nem állt rendelkezésükre a mai laboratóriumi felszerelések hada, sem egyéb szemléltető eszköz, így nagyrészt a saját erejükre voltak utalva. Egy akkori tanítónak ezermesternek kellett lennie, csak úgy kapták meg a tanulók mindazt a sok ismeretanyagot, amire az életben szükségük volt.”

Pálffy Ákos saját találmánya volt tantermében a négy különböző jelzésű székely furfanggal állítható tábla, melynek lapján sima, szépírás, számtn és kotta jelzés volt s az arra felírt példát, szöveget egész nap le sem törölték, hadd pótolhassák lemaradásukat a gyengébb tanulók is.

Nála a rendes hivatalos tananyagon kívül még ilyenek szerepeltek tanrenden: állattartás, faiskola, kertészet, gyékény és kukorica-háncs-fonás, szövetkezés, zene. Ezek egy részét az időjárástól függően kint a megfelelő helyen tartották, télen és esős időben az osztályban. Iskolaszövetkezete minden dolgozója, vezetője a gyermekek közül került ki, mindig példásan működött és a tanulókat minden iskolai felszereléssel ellátta. Kottaolvasást, sőt zeneelméletet is tanított a kisiskolásoknak, harmóniumját és saját hegedűjét mindenkor bátran a gyer-

mekek kezébe adta. Nyáron madarak és fák ünnepét, majálisokat rendezett, melyek keretében vetélkedőket rendezett. Az ő idejében már létezett Homoródszentpálon labdarúgás és kuglizás is.

Pálffy ottléte alatt nagyot változott a fogyasztási szövetkezet képe is. Szolgatársával, Ürmösi József lelkésszel meggyőződéses szövetkezetpártiak voltak. Nemcsak jól működő fogyasztási szövetkezetet vezettek, de a falusi gazdákat sokféle módon nevelték a közösségi összefogás előnyeinek megismerésére. A szövetkezeti mozgalom terén Szentpál népe a környékbeli helységeknek példaadója lett.

Tanítási módszeréről a legigazabb képet vallomása nyújtja: „Eleinte, míg az összes tantárgykból megismertem a tanítandó anyagot, minden órára előkészültem. Módszerem nemcsak közlő, hanem a kérdve kifejtő rendszer volt. A kérdések során mindig meggyőződtem, mit értenek és mit nem a tanulók. Amit nem tudtak, azt ismét csak megmagyaráztam. Soha nem kívántam a tanult anyagot szajkózni, de figyeltem, mennyit sajátított el egy-egy gyermek az ismeretekből és mennyire tudja azt a saját szövegével visszamondani. Gyakran körbeállítottam tanulóimat és tudásversenyt rendeztem, ami a lemaradókat pótlásra serkentette. Helyhiány miatt néha még négy osztályt is egyszerre kellett tanítanom és láttam, hogy ez nem ment a tanulás kárára. Jobb felfogású gyermekek előre tudták a nagyobbak anyagát is. Testi fenytést soha nem alkalmaztam, a rend és a fegyelem fenntartását magukra a gyermekekre bízam. Szigorúbb bírái voltak egymásnak, mintha egy felnőtt lett volna köztük. Kitüntetés volt, ha valamelyik tanterem-, udvar-, utca-, tisztaság- és egyéb felügyelő lehetett. Még a jóvátételt, vagy büntetést is a gyermekek maguk szabták ki, de a végrehajtás, vagy megbocsátás jogát, végső fokon mégis a tanító fenntartotta magának. Ilyen módszerrel értem el, hogy például az egyik tanfelügyelő azt jegyezte meg: »a tantermet meg sem vizsgálom, mert ahol a W.C. ilyen rendes és tiszta, ott minden helység csak rendes lehet.«”

Az iskolából kikerült ifjak továbbra is kapcsolatban maradtak tanítójukkal. Az általa vezetett Ifjúsági Egyletbe mindenkor szívesen eljártak. Sokan szívesen szavaltak, monológot adtak elő, felolvastak, szerepeltek az önképzőkörben. Pálffy Ákos pedig ismeretterjesztő előadásokat tartott.

A szentpáli dalárda eredményes munkát tudott felmutatni. Két- és négyszólamú kórusa több dalversenyen vett részt. Számos díjat, egyszer még vármegyei első díjat is vitt haza. Ugyancsak a dalárdán keresztül érték el azt is, hogy a templomban a régi rossz szokás maradványaként a vontatott éneklést lassan modern és a kotta értékjegyeinek megfelelő frissebb éneklés váltotta fel.

A népnevelés szolgálatában állott irodalmi munkássága is. Nagyon sok írását valamilyen alkalomra írta. A székely néplélek alapos ismerőjeként, ízes mondások és humor fűszerezte írásában mindig megtaláljuk a nevelő mondanivalóját. Hihetetlen energiája soha sem ismert holt időt. Sokoldalú elfoglaltsága közben is talált mindig néhány órát gondolatainak, ötleteinek papírra vetésére. Az unitárius egyház kiadványai évtizedeken át közöltek karcolataiból, elbeszéléseiből. Számos írása jelent meg még több más folyóiratban is. 1938 márciusában megnyerte a Brassói Lapok országos novellapályázatát — *Kurátor uram a másvilágon* c. elbeszéléssel, melyhez kórházi élményeiből merítette

az indítást. Ezzel a pályadíjjal függött össze Tomcsa Sándor, az egykori híres humorista nagy riportja a Brassói Lapokban. Ezen kívül Pálffy Ákosról közölt ismertetést még a szolgatárs, Ürmösi József az Unitárius Közlöny 1935. július—augusztusi számában, valamint Geréb Gábor a Falvak Dolgozó Népeinek 1970. május 13. számában.

Kéziratban maradt munkái közül kiemelkedő alkotás az 1942-ből származó *Homoródszentpál község monográfiája* c. dolgozata. Jóllehet nem tért ki a község teljes történetére, mégis egy alapos helységmonográfiához szolgált értékes adatokat.

A korabeli kántor-tanítónak szinte hivatalbeli kötelezettségei közé tartozott a versírás. A hívek elvárták a kántortól, hogy temetésekre, esküvőkre, néha még keresztelőkre is ünnepi rigmusokkal szolgáljon. Így akarva, akaratlan Pálffy Ákosnak is verselnie kellett. De nemcsak a felnőttek várták ezt, hanem amint feljegyezte, néha beállított hozzá, a „pennaforogatóhoz” egyik-másik ifjú, vagy gyermek, és kérte, hogy „Pálffy tanétó úr, legyen szüves írjon neköm egy versöt”. Ilyen nagyrészt kényszerírásnak számít sok fennmaradt karácsonyfa alá szánt, húsvéti öntözésre szolgáló, halottakat búcsúztató, lakodalmakat kísérő pohárköszöntő s egyéb alkalmi verse, melyeket maga sem gondolt soha nyomdafesték alá adni. Egyik önvallomásában mondja: „Nevem alá soha nem írtam oda az »író« megnevezést. Nem is fogom odaírni, mert én »tanító« voltam, s hivatásom a tanítás volt. Az írás olyanforma volt nálam, mint étel után a csemege, munka után a nyugalom. Csak hivatalom elvégzése után a pihenésre szánt időben írtam.” Írásai mégis nagyon sok „hivatásos írónak” becsületére válhattak volna. Tárgyát mindenkor a való életből merítette, stílusa közérthető, nyelve tösgyökeres magyar. Érdekesen, élvezetesen ír, azonban az írás igazi célját, a tanítást soha szem elől nem tévesztette.

Pálffy Ákos munkásságának egyik még ma eléggé nem értékelt területe a zeneszerzés volt. A szülői háznál eldalolt énekek kitörölhetetlen emlékeket hagytak benne. Minden baja és öröme nemcsak szavakban, hanem a dalok taktusaiban is kicsengtek lelkéből. Gyermekkorában hegedülni kezdett, nagybátyja azonban figyelmeztette: „Tedd le a száraz fát, gyermek, nincs benned cigányvér, ami lelket tudna adni a hegedűnek.” Meg is fogadta a jó tanácsot, s azután, ahogy ő mondogatta „a hangszerek fejedelemasszonyának, az orgonának” lett örök szerelmese. A datki és homoródszentpáli egyházközség neki köszönheti, hogy az addigi recsegő hangszer helyébe finom változatú, színes skálájú orgonát szereztek.

Zeneszerzeményei is nagyrészt orgonára készültek. Sajnos a több százra tehető, néha újságszélre, vagy éppen kézbe kerülő papírral hevenyészett kottára írott dallama közül sok el is kallódott. Egy kézzel írott 262 sorszámig eljutott daloskönyve szerencsére megmaradt, s abból a Homoródszentpál különféle alkalmakkor ma is szívesen énekelgetnek. Egyházi énekei mellett sok világi szöveget is megzenésített. Ezek között szerepel Petőfi Sándornak *Az apostola*, Arany János több balladája. Mintegy hetven versíró szövegére szerzett dallamot, kik között olyan nevek szerepelnek, mint Balassi Bálint, Bogáti Fazekas Miklós, Tinódi Lantos Sebestyén, Szegedi Gergely, Szkárosi Horváth András, Szenci Molnár Albert, Benedek Elek és mások. Sok unitárius tollforogató szövegét is megzenésítette, megemlíthjük Dobai István, Pálffy Márton, Tarcsafalvi Albert, Rédiger Géza, Izsák Domokos, Gspann Ká-

roly, Bencze Domokos verseit. Sok zsolnárt, népdalt, balladát zenésített meg, vagy hangzatosabb formára írta át.

Nem volt véletlen, hogy 1924-es egyházi énekeskönyvünk kiadásánál több javaslatát figyelembe is vették. Egy következő, készülő énekkönyv kiadásával kapcsolatban Benczédi Pál akkori kolozsvári vallástanár azt írta: „Zenei munkád ügyében vállalom a keresztapaságot... mert a nép és a diáksereg a Te énekeidet szereti a legjobban... márpedig mindenben a legnagyobb és legjobb bíráló maga a nép.”

Minden nevetésünkért könnyekkel kell fizetnünk — ezt az igazságot Pálffy Ákos is érezte. Eredményes élete folyamán sok szenvedést, megpróbáltatást is el kellett viselnie. Kora ifjúságában szerzett betegsége hosszú életén át elkísérte. Előbb 1943. február 5-én 38 évi házasság után elveszítette feleségét, Szabó Rózát, majd 1947. január 31-én, alig 40 éves korában meghalt leánya is, Kővári Jakabné. Pálffy Ákos 61 éves korában új házasságot kötött Soós Dimény Vilmával, kivel 20 évig élt. Ebből a házasságból származott fia, Ákos, jelenlegi székelyszenterzsébeti tanár. Sok küzdelmet, harcot vívott, de életkedve soha el nem hagyta. Sok kitüntetés között legtöbbször becsülte 208 egykori tanítványa díszoklevelét a következő szöveggel:

„Pálffy Ákos iskolai igazgató-tanító Úrnak, unitárius énekvezérünknek hálateljes szívvel adjuk ezen Díszoklevelünket, aki 1912 óta 1946-ig [közben hat esztendei megszakítással] — két világháború alatt és után —, nehéz körülmények között, iskolában, templomban, ifjúsági egyesületünkben, kertészeti és gazdasági gyakorló tereinken, szövetkezeteinkben, társadalmi életünkben, testi és lelki ereje teljességével, önfeláldozással, szeretettel és türelemmel, helyes példaadással, nevelt, tanított bennünket, tanítványait, és előkészített minket a tisztességes gyakorlati életre. Áldott munkássága emléke soha el nem múló és késői utódainkra is kiterjedő marad. Tanítómesterünk munkája közöttünk követendő példa lesz.

Szeretett életmesterünk nyugdíjaztatása alkalmával a Vele történt méltatlanságokat mélyen fájlatjuk, s szívből óhajtjuk, hogy vegye azokat meg nem történtekeknek, igyekezzék azokat elfelejteni.

Mi ezen díszoklevél aláírói teljes szívből és tiszta lélekből biztosítjuk nagy tanítónkat legmélyebb tiszteletünkről, soha el nem múló, sőt utódainknak átörökítendő hálánkról. Életére Isten kegyelmes gazdag áldását kérjük.”

Pálffy Ákos 1965. augusztus 13-án halt meg 81 éves korában.

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA

DR. IZSAK VILMOS

KERESZTÉNY FELELŐSSÉGÜNK EGYMÁSÉRT

Mt 12,12

Az élet Isten ajándéka és benne az ember a teremtés koronája. Hivatása, hogy Istentől kapott tehetségével széppé, gazdaggá és boldoggá formálja a földi lét gondokkal terhes napjait. Isten csodálatosan szép világteremtő tervében minden ember részére megalkotta elhívásának minden lehetőségét. A tétlen paradicsomi boldogságot az alkotás váltotta föl s a munka lett az a mérce, mely az egyéneket és népeket a teremtés isteni sodrába örökre beállította.

Ebben az életben, az unitárius hitünk szerint — Isten minket nem szenvedésre, bűnre és kárhozatra hívott el, hanem arra, hogy beállva az Ő országa építőinek sorába, vessük hiveink szívébe a hit, a szeretet és jószág áldott magvait. Hitünk fényénél világosan látjuk, valljuk és hirdetjük, hogy számunkra a legszentebb feladat, fényben és gyászban, örömben és szenvedésben, egy szóval egész életünk folyamán megmaradni a teremtés koronájának.

Jézus örök időkre kimondotta azon a szombat napon a nagy igazságot: „Drágább pedig az ember a juhnál.” Nem szükséges, hogy felmérjük a letűnt századokat és sorra vegyük, hogy egyes történelmi korok, egyes vallások hogyan fogalmazták meg az ember értékét és hivatását. Tudjuk, hogy mit jelentett rabszolgának lenni, ismerjük Jézus felfogását, aki azt tanította, hogy mindnyájan Isten munkatársai vagyunk.

Vallásunk egyik nagy értéke éppen abban van, hogy felszínre hozta a jézusi evangélium legtisztább értékeit és rádöbbsentette az unitárius ember lelkiismeretét arra, hogy szeresse, becsülje, ápolja és gazdagítsa azt a létet és világot, melyet Isten az embernek adott ezen a földön.

Az ember évezredek küzdelme után századunkban tudásban, hitben, értelemben végre felnötte lett. Ez az ember ma büszke mindarra, amit tudományban, művészetben és az élet minden vonalán megvalósított. De azt is meg kell látnunk, hogy érzéseiben nem nemesedett, gazdagodott úgy, ahogyan azt századunk emberétől Isten megköveteli.

Több emberséget, több megértést, több együttérzést keresünk és várunk embertársainktól. Jézus szerint a pásztor is otthagya a juhokat és elment, hogy megkeresse és kiemelje azt az egyet a verem mélyéből. Napjainkban is vannak, akiket a verem mélyéből ki kellene emelnünk, de hideg szívvel és közömbösséggel megyünk el mellettük.

A golgotai kereszt terhét csak Simon vette fel vállára, és életünk nagypénteki szenvedéseiben hányszor vagyunk egyedül, mélyre zuhanva, kiáltva az igaz emberség után.

Nemrég olvastam az egyik napilapban egy emberről, aki „elvesztődött”. Karácsony estéjén egy idős asszonyt találtak az egyik garázs sarkában meghúzódva. Az öreg édesanya 78 éves volt s csak annyit mondott, hogy fázik, fáradt, aludni szeretne. Hogy hol lakik? több címet mondott, de mindenhol azt mondták: nem ismerik, senki sem fogadta be. Végül az egyik kórház fogadta be ideiglenesen; amikor az újságíró felkereste, tiszta ruhában, megfésülködve feküdt a meleg szoba hófehér ágyán. És a kis töpörödött asszony első szava unokái felé szállt: vajon a kicsi egyedül el tud-e menni az óvodába, és a fiú, aki elkergette, vajon vissza fogadja-e őt?

Furcsa érzés vett erőt rajtam, írja a cikk szerzője, ahogy ezt a maroknyi asszonyt nézem, s szavait hallgatom, aki már nevét sem tudja, csak azt, hogy volt két fia, akiket nagyon szeretett. És a cikke végére oda írja, ha valakinek elvesz kedvenc állatja, keresi, tudakozódik utána. Mert úgy érzi, hiányzik, hozzá tartozik. Van egy ember, egy fehér hajú, ősz édesanya, aki után senki sem érdeklődött.

Érezzük-e Jézus szavának megrázó igazságát: „Mennyivel drágább pedig az ember a juhnál?” Még nem késő, hogy felébredjen bennünk a felelősség érzése egymásért. Erre int és figyelmeztet Jézus. Az élet Isten ajándéka és szeressük felebarátunkat, hordozzuk egymás gondját és tartsuk be a jézusi humanitás örök parancsát.

DR. IZSÁK VILMOS

LÁSS!

Lk 18,41—42

Az evangéliumokban gyakran olvashatunk a vak emberek meggyógyításáról. A legmegrázóbb leírást János evangéliuma 9. részében találjuk, ahol a farizeusok egy idős ember szüleit vonják felelősségre, mondván: mi tudjuk, hogy fiatalok vak volt, mi módon lát most? Hogyan és miképpen adta vissza látását neki Jézus, neki a bűnösnek, aki mindenestől bűnben született? A szülők félelmükben gyermekükre hárítják a felelet adását. A látását visszanyert ember azonban bátran és hősiesen válaszol: hogy bűnös lettem volna, nem tudom; egyet tudok, hogy noha vak voltam, most látok. Ez a bátor bizonyágtevés Jézus megrendítő szavaival zárul: ítélet végett jöttem, hogy akik nem látnak, lássanak; és akik látnak, vakok legyenek (Ján 9,39). Első hallásra úgy érezzük, Jézus a szeretet és jóság, az élet Fejedelme ilyen kemény ítéletre nem ragadhatta soha önmagát. Márk evangéliumában a vak Bartimeus szerény kéréssel csak ennyit mond: Mester add, hogy lássak (10,51), míg Lukács evangéliumában a vakhoz forduló Jézus felteszi a kérdést: mit akarsz, hogy cselekedjem? A válasz: hogy szemeim világa megjöjjön. És Jézus azt mondja: „Láss.”

Az elmondottakból világosan áll előttünk, hogy Jézus nem orvos volt, aki valami csodálatos sebészeti beavatkozással adta vissza a vakok látását. Ma az orvostudomány szédítő csúcsein járunk és felfedtük érzékszerveink szerkezetét és titkát, s mégis remegés és félelem fog el, valahányszor szemoperációról hallunk vagy olvasunk, ismervén a műtéttel járó veszélyt.

Mi hát a bibliai történetek igazsága? Mit üzennek ezek a szép tudósítások számunkra és egyáltalán érint-e bennünket a felvetett látás kérdése, hiszen mi elmondhatjuk magunkról, hogy szemeink jók, egészségesek. Gondtalanul tudunk gyönyörködni a virág szépségében, a kék ég fényességében, naponként láthatjuk édesanyánk arcát és figyelhetjük az Isten alkotta élet szépségeit, melyről a pacsirta ott fönt a magasban hirdeti: de szép az élet, de szép! Ezért volt végtelenül boldog a jerikói út szélén ülő koldus, akit semmiképpen sem tudtak elnémitani, és aki — milyen érdekes — nem pénzt, kenyeret, adományt kért, hanem kiáltotta Jézusnak hangos szóval: „Uram, add, hogy szemem világa megjöjjön!” És a leírás szerint „megjőve annak szeme világa, követé Jézust, dicsőítvén Istent és az egész sokaság pedig ezt látván, dicsőséget ada az Istennek”. (Lk 18,43)

Ez a szegény koldus új úton indul el, abban a pillanatban, amikor Jézus szava hangzik feléje: „Láss.” Ez a pillanat volt a fordulópont a vak ember életében, hogy ezután a jót, a szépet, a nemeset és igazat lássa, melyektől távol volt, amíg az élet útszéli porába hullva bűnös, Istentől elszakadt, gyarlósággal teli életet élt, mint, aki vak volt, visszanyerte látását, hogy lássa az egyetlen és helyes utat Istenországa felé.

E pillanatokban végtelenül közel jön hozzánk is ez a megrázó történet. Mert elmondhatjuk, hogy nincs nagyobb nyomorúság a testi vakságnál. De van ennél számunkra egy nagyobb nyomorúság: a lelki vakság! Ezekről mondta Jézus: látnak és mégis vakok. A farizeusok rögtön megkérdezték: „Avagy mi is vakok vagyunk-é?” Jézus válasza végtelenül szigorú: „Ha vakok lennétek, nem volna bűnötök, ámde azt mondjátok, hogy látunk: ezért a ti bűnötök megmarad.” (Jn 9,41)

Isten képére vagyunk teremtve valamennyien. Isten napja egyformán világít valamennyinek s ím mégis vannak közöttük, akik tapogatóznak, sötétségben botorkálnak, akárcsak az a vak koldus a jerikói út szélén! Van szemük a látásra és nem látnak. Van fülük a hallásra és nem hallanak. Hányszor tapasztaljuk, hogy az Isten képére teremtett felebarátunk, keresztény testvérünk idegenül, szívtelenül halad el mellettünk és oly kevesen vannak közöttünk, akik felebarátjuktól megkérdezik: Te szenvedő, éhező, nyomorgó testvérem, mit cselekedjem veled? A felebaráthoz lehajló szeretetre, együttérzésre, sebek bekötözésére, Isten és élet szolgálatára soha sem volt nagyobb szükség, mint ma az egész keresztény emberiségnek. Ezért mondja Jézus a világ felé és egyenként nekünk: „Láss.” Nyisd meg szemeidet, és ne vakon botorkálj hivatásod betöltésében!

Mi unitáriusok a világot, az életet jónak és szépnek mondjuk, mert hirdetjük, hogy Isten földünket megáldotta szeretetének minden áldásával. Ezt meglátni és a vakságtól megszabadulni legfőbb törekvésünk kell legyen. — Láss tisztán a hitben — tanította Dávid Ferenc, amikor a hitet Isten ajándékának jelentette ki. Láss helyesen a tudományban — hangzik felénk a tudós szava, és láss világosan — tanítja a keresztény erkölcs, ha választanod kell a jó és a rossz között. Mert

a hit Isten látásához emel, a tudomány megválaszolja a jövő építésének útját és a jézusi erkölcs tan megnyitja szemeidet egy nemesebb életprogram megélésének csúcsai felé! Érezzük-e milyen mély és felelősséggel teljesek Jézus szavai: láss, hívő lélekkel és imádságos szívvel.

Ezen a napon, ebben az órában hangzik felénk is: mit akarsz hogy cselekedjem veled? Ha máskor nem, bár ezekben az áldott percekben nézz mélyen önmagadba és tarts komoly lelki számvetést, dobd ki szívedből a tengernyi sok gyomot és ha úgy érzed, hogy látásod fénye megszürkült, kérd te is Tőle a legdrágábbat: „Uram, add, hogy az én szemeim világa megjöjjön!”

Hangzik felénk édesanyánk szava: vigyázz ifjúságod tisztaságára, mint szemed fényére! Hangzik felénk az egyház, a vallás figyelmeztetése: ne járj vakon az életben, a hit fénye legyen irányítód, Isten országa építésében. Hangzik Jézus szava felénk: járjátok a békeség, a tökéletesedés útját, a rombolás és pusztítás helyett, legyetek az igazibb élet névtelen apostolai. Igen, ma minden hívő léleknek a mélységből a kék ég magasságába kell emelkednie hitben, cselekedetben, a keresztény erkölcs megélésben. Ezt csak úgy tudjuk megvalósítani, hogy szemünkről leoperáljuk a hamis látás hályogát és keressük a jézusi úton a helyes látás megtalálását.

Szóljunk mi is a jerikói út szélén ülő vak emberrel: Add Istenünk, hogy a mi szemeink látása megjöjjön, hogy hitünk fényében járva építsük a Te országodat, Ámen.

DR. SZÁSZ DÉNES

„A RÁD BÍZOTT DRÁGA KINCSET ŐRIZD MEG“

2Tim 1,14

1944 augusztusában történt, hogy lakásom ablakán zörgettek egy estéli órában. Aki jött, hírül hozta, hogy a kórházban van egy barátom és sürgősen beszélni szeretne velem. Öltöztem, indultam, és tíz perc múlva ott is álltam az ágya mellett. Legnagyobb meglepetésemre egy olyan ismerősömre ismertem a betegben, aki kolozsvári diák volt és barátságkedvelő. Az illető súlyosan megsérült a harcban, gyomorlövést kapott, érezte, hogy közeledik a vég, tudta, hogy én a helységben vagyok, beszélni akart valakivel, hagyakozni akart valakinek, akiben megbízhatott. Miután elmondotta sebesülése történetét, könnyes szemmel és jajszó kíséretében ránézett az ujjára és így szólt: Látod ezt a gyűrűt az ujjamon? Én már holnap nem leszek az élők sorában. Dél felé jöjj be, és ha már meghaltam, húzd le az ujjamról ezt a gyűrűt és vidd magaddal. Aztán ha találkozol a feleséggemmel, add át neki és mondd meg, hogy most, az utolsó órában, a halál küszöbén is csak reá, egyedül csak reá gondoltam. Hazamentem, alvás nélkül virrasztottam át az éjszakát, egyre inkább tűnődve a szomorú emberi sorson, a fiatal életéken. Másnap, ahogy meghagyta, délfelé bementem a kórházba.

Barátom már halott volt. Lehúztam ujjáról a gyűrűt, zsebembe tettem és hangtalan búcsúval hagytam magára az örökkévalóság útjára lépett barátomat.

Aztán harcok jöttek, helységkiürítés, vándorlás országrészekén át. Sokszor nyúlt zsebembe avatatlan kéz, de azt a kis aranykarikát én szinte pillanatonként megtapogattam, hogy megvan-e; a remegés nem egyszer még a lélegzetemet is belém szorította, hogy nem veszik-e észre. Aztán egyszer csak kapcsolatot teremthettem a feleséggel és átadtam neki a gyűrűt az utolsó üzenettel. Úgy éreztem magamat, mintha valami mázsás terhet vettek volna le vállaimról. Hogyne, hiszen eleget tehettem egy barátom utolsó kívánságának, eleget tehettem a Biblia intésének: „A rád bízott drága kincset őrizd meg.”

Nemrég egy olyan folyóirat került a kezembe, amelyiknek lapján két ember, egy fiatal és egy idősebb volt lefényképezve. Az idősebb vallott az újságírónak a fiatalról, a fiáról. A cikk kb. ezt tartalmazta: „A galíciai harcok alkalmával állófront alakult ki. Egyszer csak észrevettem, hogy a két front közötti téren egy kis gyermek sirdogál. Talán elvitte feje fölül a házat az akna, talán szüleit ragadták el? A gyermek csak sírt vigasztalanul. Nem törődve paranccsal, tiltással, elindultam csúszva a síró kisgyermek felé. Hónom alá vettem, visszahoztam az egységemhez. Szóltam hozzá, de nem értette beszédemet; szólott, s én sem értettem. De azt láttam, hogy éhes és fázik. Enni adtam, ruhámba csavartam. A társaim csak nevettek rajtam, hogy meggyújtóm a bajomat vele. Ettől kezdve a kisgyermekre gondom volt, mint a szemem világára. Magam mellé fektettem, testemmel melengtettem. A visszavonuláskor magammal hoztam és szinte mesébe illik: utunk a kapunk előtt vezetett el. A feleségemet kihívtam, átadtam neki a gyermeket: vigyázz rá, Isten rendelte nekünk. A háború után hazakerültem. Nem tudom kié volt, nem tudja kié volt. Csak azt tudom, hogy attól a pillanattól kezdve, ahogy magamhoz vettem, úgy vigyáztam reá, mint a szemem világára, neveltem, tanítottam, gyermekeim nincs, nevemre irattam. Mintha felső parancs diktálta volna: „A rád bízott drága kincset őrizd meg!” Kallódó emberi élet, Isten bízta rá egy másik ember kezére s milyen szép, hogy az megértette az isteni üzenetet.

Közel kétszáz esztendővel ezelőtt, pontosabban 1772, szülőfalumban, Medeséren lelkészváltás történt. Az egyházközség derék lelkészét, aki egyben esperes is volt, megválasztották Böződre. Nagyobb eklézsia, nagyobb jövedelem, nagyobb tekintély. Elfogadta hát a kínálkozó szerencsét. Ki volt tűzve a költözés ideje ápr. 16-ra. Húvös, szeles tavaszi éjszaka volt. A lelkész előző napon már összepakolt, hogy a másnap reggel érkező böződi szekereseknek ne kelljen sokat várakozniok. Családjával együtt úgy hajtotta álomra fejét, mint aki utoljára veszi igénybe a régi papi ház és falu melegét. De hajnalra virradólag valaki rágyújtotta a meredek tetejű zsindelyes házat. Csak akkor vette észre, amikor már a láng, mint óriás vörös kakas felfutott a háztetőn s a lobogó fény betöltötte a félutcányi teret. Amit megfoghatott, családjával menekített a lakásból. Össze voltak pakolva — ez volt a nagy szerencse —, ingóságának nagy részét sikerült nagy nehezen kimenteni az égő házból. Ekkor már kifordított kemencéhez hasonlított a meggyúlt épület. Pattogott és lobogott még a padlózat is. És az esperes-lelkésznek ekkor jutott eszébe, hogy az egyház ládája az irodában maradt s abban benne van az egyházközség és az egyház-

kör minden klenódiuma, jegyzőkönyve, levéltára. Nem törődve a következményekkel, beszaladt az égő házba. Már emberek kerültek volt oda. Imádságos hang hagyta el az ajkakat, én Istenem segítsd meg. Némelyek már látni vélték, amint a nagy vaspántos ládával az esperes birkózik a lángoló küszöbön. És ekkor egy hatalmas reccsenéssel a ház leomlott. Maga alá temette a szerencsétlen embert. És így lett vége ennek a kitűnő embernek, aki a köteleességteljesítés példaképeként áll ma is'előttem. Reggel, amikor jöttek a szekeresek, már csak rom volt a ház helyén. Délfelé szertehúzták a széndarabokat s amint a Ravában megőrzött egykori leírás bizonyítja, csak egy „fonsika" maradt az esperesből, az egyik lábából. Miért ment be az égő házba? A felelet egyszerű: Mert lelkében égett az isteni üzenet: „A rád bízott drága kincset őrizd meg!"

Mindannyiunkra biz a gondviselő Isten valamilyen kincset: reám akkor, a háború forgatagában a karika gyűrűt bizta. A katonára a gyermek életét, a szomorú véget ért esperesre az egyház ládáját a klenódiumokkal és régi írásokkal. A szülőre rábizza a gyermeket, a nevelőre a növendéket, a felettesre a katonát, az orvosra a beteget, a gépkocsivezetőre az utasokat, a lelkészre a gyülekezetet, az országvezetőre az ország népét. S ha figyel az ember a lelkiismeretének szavára, én is, más is hallhatja ott a figyelmeztető hangot: „A rád bízott drága kincset őrizd meg!"

Mireánk is egy értékes kincset bízott a jó Isten, a *mi unitarius hitünket*. Nem súlyban, vagy térfogatban mérhető kincs ez, de annál inkább mérhető emberi magatartásban. Nem olyan, amit a rozsdá, vagy a moly megemészthet, de olyan lelki kincs ez, amely magától is odalesz, mint a kámfor, ha vigyázatlanul nyitva felejtjük szívünk szelencéjét. Ezt a kincset, mint jézusi hagyatékat Dávid Ferenc osztogatta elődeinknek több mint négyszáz esztendővel ezelőtt. Ezért a kincséért vitáztak az elődök a bibliás hitvitákon. Ezért a kincséért formálta legszébb betűit az öreg Heltai, a nyomdász. Ezt a kincset védelmezték a félrevert harangú templomkastélyokban. Ezt a kincset próbálták megégetni Enyedi György *Explicationes* c. munkájában, amidőn nyilvánosan máglyára vetették. Ezt a kincset menekítette Toroczkai Máté a torockói vasbányák felé, hogy a veszély múltával onnan fényezetten hozza majd vissza. Ennek a kincsnek a fénye szúrta szemüket az ellenreformáció képviselőinek, akik nem akartak túltekinteni a maguk homályán. Ennek a kincsnek a védelmére emelte a szellem új barikádjait az egyház második megalapítója, Szentábrahámi Mihály. A nagy adományozók, Zsuki, Augusztinovics, Berde, Brassai ezért áldozták oda négy évszázadon át mindenüket. És ebben a mi századunkban is mennyi a hősi erőfeszítés, mennyi nagyszerű áldozat ennek a kincsnek, ennek a hitnek érdekében.

Mi hát ez a hit? Nem is kísérletezem ennek megfogalmazásával, hiszen annyi sokan tették már ugyanezt. Inkább képletesen szólok s azt mondom: lépcső ez, amely az Istenhez vezet; ablak ez, amelynek üvegén keresztül tüneményesen szépnek látszik az élet s nagyon emberinek Jézus arca; villámhárító ez, amely veszélyteleníti az égi és földi feszültséget; útjelző ez, amely mindig megmutatja a becsületes, egyenes irányt; szemafor ez, amely előnkbe mered riasztó fényével a tiltott utakon; kéz ez, amely letörli a könnyeket, és megvigasztal; helyes emberi magatartásra készítő sugallat.

Ez a kincs neked, nekem, mindannyiunknak érték még ma is, amit érdemes megőriznünk. Őrizzük meg hát.

Fizikai képességeinkről állítják a tudós orvosok, hogy erőnlétünk a gyakorlástól függ. Ha szerveinket nem vesszük igénybe, elsatnyulnak, elsorvadnak. Fokozottan így van ez belső kincsünkkel, a hittel is. Ezért a ránk bízott drága kincset igyekezzünk megőrizni. Ámen.

TÖRÖK FERENC

A HANGVILLA

Ezelőtt jó néhány évvel földrengés rázta meg Jugoszlávia egyik kis városát, Skopljét. Mitha láthatatlan kezek rázták volna meg a mindenség tartóoszlopait, rettenetes nyughatatlansággal megmozdult a föld. A városba érkező mentőalakulatok szeme elé rettenetes látvány tárult. Mindenütt rom, jaj, pusztulás, halotti csend.

Egy orvos—műszaki-csoport kutat a romok között. Keresik a még feltehetően életbe maradtakat. Egyikük kezében egy fényes tárgy csillog, hasonló a villához, csakhogy kisebb. Csodálatos kis műszer, amelybe elektronikus hangrezonátor van beszerelve, és annak segítségével fel lehet fedezni a romok alatt lévőket. A megmaradt és eltemetett emberek egyre halkuló lélegzését a kis készülék azonnal jelzi, kétágú villája ide-oda hajladozik, felveszi a lélegzés ütemes ismétlődését, és a törmelék alól kiemelik a tehetetlen testet... Most egy félig épségben maradt ház romjain állanak. Az ezüstös kis villa ágai megmozdulnak, és a romok alól egy ötéves kislány élettelennek látszó testét hozzák a felszínre. Kis kezei még most is görcsösen szorítják a hajas babát. Könnyeket fakasztó, megrázó kép: szülei mellette fekszenek, holtan, örökre elnémultan. A kisleány megmenekül, de oda a gyermekszoba öröme, gyönyörű világa, oda a meseország.

Nincs fenségesebb hivatás e földön az életmentésnél, örök és győzelmes küzdelemben állani a halállal, rombolással, vésszel, tudatos és tervszerű pusztítással, vagy a világban még fellelhető betegségekkel. Különbözhetünk fajban, vallási meggyőződésben, a bőr színében, de egyben és másban azonosak vagyunk: a szenvedés és öröm elviselésében, illetve az előbbi kiiktatásában és az utóbbi állandósításában. Mert ugyan mivel elviselhetőbb a koporsó fájdalma a grönlandi halásznak, mint az afrikai négernek, vagy talán nem örvendez-e úgy gyermeke világrajjontán az az ausztrál dokkmunkás, mint a szicíliai tengerész? Agyunk rostjaiban kergethetik egymást különböző gondolatok, de mindannyiunknak szíve és lelke van. Pál szerint: „Mert nincs különbség zsidó meg görög között, mert ugyanaz az Úra mindeneknek... akik őt segítségül hívják” (Róm 10,12).

Az életmentés egyetemes emberi parancs. Itt nemcsak a fizikai egyed, a „romlandó test” megtartásáról van szó, hanem szellemi értel-

mezésben a lélek megmentéséről is, az értékskála sértetlenségének megóvásáról.

Az evangéliumokban tudósítás esik Jézus élet- és lélekmentő szolgálatáról. Csodás epizódok elevenítik meg életmentő munkáját: feltámasztja a halálból a szeretett testvért, Lázárt, meggyógyítja a százados szolgáját, életre kelti Jairusz leányát, visszaadja vakok látását. Természetesen itt nem valóságos feltámasztásról van szó, mert csodát ő sem tehetett. Inkább arról, hogy az evangéliumok írói e csodatételekkel Jézus rendkívüliségét, páratlan és utánozhatatlan jellembeli fölényét akarták újból és újból kiemelni, feje fölé a glóriás fényt szétárasztani. Mindenesetre egy bizonyos, és ez az, hogy Jézus számára elveszett ember nem létezett. Ő a betegek, a vakok, a nyomorultak, a kisemmitettek felé is áldott lelkének mentő villájával közelített, s egymásután keltette életre a bánat, szomorúság, kétségbeesés, és nyomor romjai, nehezekei alól a rászorultakat. A farizeusok szívtelensége és kíméletlensége által okozott lelki földrengés áldozatai felé indult, és hitének erejével támasztotta fel az élőhalottakat, az elveszettnek hitteket.

Zákheus a mohóság, a szolgálalkúság súlya alatt nyögött. Nem szerette senki sem, s a gyűlölet még mélyebbre süllyesztette. Jobbik énje tiltakozott lelkének romhalmaza miatt, de a szolgálat, a vám kíméletlen behajtása nem engedett időt a töprengésre. Jézus azonnal észre vette, szívének meleg érzésével közelített az erkölcsi halottnak tartott ember felé, és feltámasztotta a lelki halálból: „Mert nem az egészségeseknek van szüksége az orvosra, hanem a betegeknek.” A bűnös aszszonyt a paráznaság temette maga alá. Jézus itt is megállott az erkölcsi halál sírja fölött és a jóságos intelem érzetével közelített a megbotlott asszony felé. A tömeg igazi halált akart és éles követ szorongatott, de Jézus elébe állt a gyűlöletnek, és megmentett egy megtévedt, de el nem vesztett életet.

A mindennapok bőséges bizonyítékokkal szolgálnak arra, hogy az élet- és lélekmentés ma is isteni parancs, és szent emberi kötelesség.

Magam előtt látok egy ifjút. A sárga méreg, a züllés tanyáját járja. Talán a csalódás, vagy rossz barátok hajtották, hívták oda. Maga alá temette a kiábrándulás... akad-e valaki, aki az élőhalotthoz közelít, és ha igen, mivel? Akad, hála Istennek, akad. Egy anya, aki a búsulás és sírás utolsó könnyeivel ássa ki fiát a züllés romjai alól, mert egy anyának nincs rossz gyermeke, még ha a világ annak tartja is. Van, akit a gyász, a fájdalom temetett maga alá. Akadnak olyanok is, akik a szájalom semmitmondó, üres beszédével közelítenek. Ez csak félmunka, a sírás ettől még nem szűnik. Vannak olyanok, akik körülvezetik a temetőbe, rámutatnak a sírokra, szólván: a földön több a bölcső, mint a föld alatt a koporsó. Az ilyenek a szív „hangvillájával” közelítenek. Vannak a világban emberek, akiket a szegénység és a nyomor temetett el. Emberek, akiknek nem terítették az asztalon, nem hívja a kenyér. Akadnak, akik meg se próbálják a mentést, mondván: szegények és gazdagok mindig voltak és lesznek. Hála Istennek, sokan vannak olyanok, akik a szívükkel keresik a névtelen páriák százait, és kenyérrel, reménnyel, meleg ruhával húzzák ki a kétségbeesés romjai alól társaikat. Végtelen sorozatban elevenednek meg olyan esetek, amikor a szív és értelem felvevő készülékével kell közelíteni az emberhez. Igaza van a nagy német lélekbúvárnak, Adler Frigyesnek, amikor ezt mondja:

„Ha valahol a világ egyik sarkán vernek egy gyermeket, azért is hibásak vagyunk, mert nem tettünk még eleget.”

Az Istenhez való közeledés számunkra azt jelenti, hogy azt cselekedjük, amit általában emberségnek, jellemnek neveznek a szó legszorosabb és legnemesebb értelmében. Mi Istennel nem az eredendő bűn oldaláról beszélgetünk, hanem úgy, mint gyermek a megbocsátó édesapjával. És Isten közeledni fog hozzátok... Ő mindig velünk van.

Ne csak a szenvedés, a megrendítő valóság letagadhatatlan ténye, a koporsó, ne csak a csalódás, félelem indítson el Istenhez, de közeledj Hozzá örömdben és sikereidben egyaránt. „Ha az erdőszélen összetört madártojásra bukkansz, ne sírj meg annak sorsát, hanem gondold az abból szárnyra kelő dalos madárra, mely tovább zengi az élet diadalát a romok fölött.” Szíved és tiszta értelméd együttérző melegével közelíts a gond és baj romjai alatt nyögő felebarátodhoz, lehelj életet a holtnak tűnő lelkekbe, és legyen az életed örök életre kelés. Szíved és lelked legyen antenna, amely tőled felebarátodig feszül, és vedd észre, hogy más is ember, társad, akinek boldogságáért, nyugalmáért, békéjéért felelőssé tett az Isten. Amen.

DR. SZÁSZ DÉNES

PRÉDIKÁCIÓVÁZLATOK

Zsid 11,6

Istennek tetszeni

Mi legtöbben emberek arra törekszünk, hogy társainknak tetszedjünk. És valószínű ez legtöbb cselekedetünknek a mozgató rugója. Már a kisgyermek is tetszeni akar. Még csupán pár éves és már tudja mi a szép. Csak bizonyos ruhaféléket hajlandó magára venni. Ifjú korban: lépésünk, testtartásunk, mozgásunk, beszédünk, vagy hallgatásunk által tetszeni akarunk, többeknek, vagy csupáncsak egyetlen egynek, a kiválasztottnak. Borbély, fodrász, azért ügyeskedik fejünkön, szabó, varrónő testünkön, kozmetikus vagy sebész arcunkon, hogy másnak, valakinek tetszedjünk. És ez a tetszeni akarás sokszor igen sok költségbe kerül. Mikor ez a jellemvonás veszít intenzitásából, tudd meg, közel van a lesekedő öregség, vagy a még ennél is rosszabb: a halál.

Ösztönösen rájön iskolázás nélkül is mindenki arra: hogyan lehet másnak tetszeni. Üdeség, szépség, kellem, jószág, külső és belső energia, erő, bátorság azok, amik által tetszedhetünk másoknak. De arra is rájön mindenki: mi az, ami által lehetetlen másoknak tetszeni: szögletesség, durvaság, renyhesség, elhanyagoltság, rendtelenség, tunyaság, tisztátalanság, külső és belső erő, jellem hiánya.

A vallásos ember nemcsak társainak, de Istennek is akart mindig tetszeni. A zsidó vallásban azok a külső jelek, rituális szokások, az imádkozás, az áldozás szertartásai ennek a tetszésnek érdekében alakultak ki.

Mózes a hegyen, Istennel társalgó, a törvényfogalmazó, életszabályozó próféta arra törekedett, hogy megfogalmazza azokat a cselekvési normákat, melyek által az ember elnyerheti Isten tetszését. Ezért szabályozta olyan nagy körültekintéssel az imádkozás, az áldozás, a böjtölés, az alamizsnaosztás, a körülmetélkedés, a házasodás, elválás stb. külső látható és belső lelki kellékeit. Lényegében Jézus is ezt az utat követte, azzal a különbséggel, hogy Ő a külsőségek helyett a lélek tisztaságát, a szellem emelkedettségét, tehát a belső kellékeket tartotta az Istennek való tetszés feltételeinek. Ezért adja tanácsul: Ne imádkozzál feltűnést keresve az utca szögletén, hanem menj be a te legbelsőbb szobádba... Ne kürtöltess alamizsnaosztás közben... Ne tudja a te balkezed... Isten nem gyönyörködik a véres áldozatokban, Ő a szívet nézi... A betű öl, a lélek az ami megelevenít. Általában a hitet tartja a tetszés kellékének. Minden lehetséges a hívőnek — vallja. A félnék szívűeket így ostromozza: Kicsinyhitűek, mit féltetek, hogy van, hogy nincsen hitetek. Ha annyi hitetek volna, mint a mustármag. De pályafutása végső szakaszában egyre határozottabban kerül előtérbe tanításában a cselekedet fontossága: Nem mindenki, aki azt mondja: Uram, Uram, menyen be a mennyeknek országába, hanem aki cselekszi az én Atyám akaratát.

Sokszor eltűnődöm azon: Milyen is lehetett Jézus hite? És egyre inkább meggyőződöm: Ő nem hitt a próféták bosszúálló, személy- és nemzetválogató, csodákban megjelenő Istenében. Amint egyebek közt a tékozló fiúról szóló példázat bizonyítja: Istent Atyának, jóságos és megbocsátó hatalomnak, léleknek fogta fel, aki útra engedi a gyermeket, de az azon való járás módozatait gyermekére, az emberre bízta. Ad neki szabad akaratot, de utána odahelyezi a születési adottságok, az alkat, az idő és a tér, a történelmi, társadalmi feltételek korlátait. Aki azokba beleütközik, ám lássa; de ha megtér véres fejjel, roncsolt szívvel, előtte még mindig nyitva a hazatérés nyitott kapuja. Benne vagyunk, élünk és mozgunk... Sem magasság, sem mélység el nem szakíthat az Ő szerelmétől...

Emberk és gyülekezetek a különböző helyeken és időben sokféleleképpen akartak Istennek tetszeni. A remeték az erdőbe, pusztába való elvonulással, elmélyedéssel akartak Istennek tetszeni. Az oszlopszentek, a mártírok, a zarándokok mind a maguk módján szellemi és lelki alkatuknak megfelelően akartak Istennek tetszeni. A zarándoknak, a búcsújáróknak, a keresztes lovagoknak, az inkvizítoroknak, a máglyagyújtogatóknak, mind, mind megvolt a maguk elképzelése arról: hogyan lehet Istennek tetszeni. Mondanunk sem kell, hitünk szerint az Isten közömbös, annak kellett lennie az ember ilyen tetszelgésével szemben.

Egy elbeszélésben szó van egy emberről, aki vakon született, s aki mégis tökéletes biztonsággal járt az utcán és sikerrel végezte minden feladatát. Hogyan lehet ez, hiszen fehér hályog fedi a szemét — csodálkoztak az emberek. Próbálták megfejteni titkát. Nem sikerült. Hozzámentek és tudakolták. Ő zárt ajakkal néma maradt. De egyszer valaki nagy pénzeszeget helyezett kilátásba, ha a titkát elárulja. És az ember kifecsegte titkát: Bárhol jár, egy fénynyaláb jelenik meg előtte, abban a fénynyalábban egy szelíd bárányalak. Az megy a szűkség szerint előtte és vezet mindenfelé. De ahogy kifecsegte a titkot, a fénynyaláb többé nem fényeskedett neki, a bárány sohasem jelent

meg előtte. Magába roskadtan, kifosztottan, vakon élte le hátralevő életét.

A mi hitünk is egy ilyen fénynyaláb. Benne Jézus szelleme. Ha ezt bemocskoljuk, eltűnik a fénynyaláb, a hit, magunkra hagy Jézus vezérlő szelleme. Vakon és magánosan kell várnunk az örök sötétséget.

Ti azonban ne így cselekedjete. Ámen.

A kárvallott

Mt 16,26

Gyermekkoromból őrizek néhány érdekes élményt. Az egyik ez: Nyílik a kapu. Belép egy ember. Az arca szomorú. Alázatosan köszön. Elmondja a baját. Kér. Leégett a háza, csúre. Elpusztult az állata. Gabonáját elverte a jég. Földjét elmosta a víz. Pecsétes írást dörgöl a kételkedők orra alá. Apám belemerít a szuszékba, ad. Sokszor este érkezik. Az igénye még nagyobb. Fekvőhely, vacsora is esedékes lenne. Én sokszor kételkedem: hátha csaló, szélhámos. Anyám megnyugtat: mindenféleképpen kárvallott, aki kér. Vagy eszét itta el, vagy erejét, vagy nincs becsülete, hogy munkát kapjon. Az Isten nem bánja, ha adunk.

Azóta a kárvallott arca úgy él bennem, mint képzőművészeti téma, amit érdemes és meg kell örökíteni. Akit sajnálni kell. Azóta tudom, hogy nemcsak az kárvallott, akinek a háza elég, földjét elmossa az ár, akinek kezét, lábát elüti a golyó, de az is, akiben megbillen a lelki egyensúly, aki alkalmatlanná vált arra, hogy a saját lábán megálljon az életben.

Ez az alapige a lelkiekben való kárvallásról beszél, azokról, akik anyagiak miatt vallanak kárt a lelkükben.

Feltűnő jelenség a mi korunkban az emberi igények megnövekedése. Egy költő szép versét olvasom. A címe: *Nekem is*. Elmondja benne, hogy gyermekkorában a szomszédban játszottak. Estefelé a cselédlány kalácsot hozott a házi gyerekeknek, de nekik nem adott. A két testvérgyereket szemét elfutotta a könny. Hazáig meg sem álltak. Sikongva és követelve tépték anyjuk szoknyáját: nekem is kell, nekem is. Nem követem tovább a vers gondolatmenetét. Csak azt bizonygatom, hogy a gyermek könnyes követelése a felnőttekre is sokszor jellemző volt.

Valahol a szülők még életükben szétosztották javaikat a gyermekek között, és a javak korlátozottak voltak, de az igények kimeríthetetlenek, a csalódott gyermek követelőzve siránkozott: nekem is kell, nekem is. A betevő falatért esdeklő koldus, a jussából kitagadott ember egyformán követelőzött: nekem is kell, nekem is. Ma is csak ez a helyzet. Amit a kirakatban meglát a pénzes vásárló: nekem is kell... 20 évvel ezelőtt a rádióra mondtuk: nekem is! 15 évvel ezelőtt a televízióra, 10 évvel ezelőtt az autóra, napjainkban a külföldi kirándulásokra... Rángatjuk egyre sors-anyánk szoknyáját: nekem is kell, nekem is. Arany János szép sora jut eszembe ilyenkor: Földi ember kevéssel beéri, vágyait ha kevesebb méri. Diogenész a hordóban is

boldog volt s a kívánságai iránt tudakozódó Nagy Sándortól csak azt kérte: Állj félre a nyílás elől, hogy süssön a nap. Éppen a vágyak túlzott kielégítése közben vall kárt lelkében az ember. Ha sorsanyánk elfordul tőlünk és megtagadja kívánságainkat, nem kellene azért mostoha gyermekeknek tekintenünk magunkat, mert így, vagy amúgy kárpótol az Isten.

Farmudzi nevű perzsa költő írja:

„En és szívem szegénységünk dacára,
nem vágyunk kincsre, melynek bűn az ára.
Mert jobb, ha mély mocsárba fojt az Isten,
mint ronda bérért kérni, hogy segítsen.
Szabad, kevély sas inkább hal meg éhen,
mintsem baglyok közt hulladékon éljen.“

Jelenlétemben két ember éppen e vers lényegéről vitázott, a gondolatot kiterjesztve eképpen: Az étellel szemben igényesek, vagy igénytelenek legyünk? Ha nem követeljük az ételtől jussainkat, bizonyára nem is fog adni sohasem, — így az egyik. Követelni semmit sem lehet, különösen pedig olyant, ami becsületes munkával el nem érhető, — így a másik. És bizonyára az utóbbinak nagyobb igaza volt.

Arra törekedjünk, hogy örüljünk mindennek, amit az életben kapunk. „Kis hópelyhek az örömök, szitáló halk szíromcsodák, melyen át Isten szól: Jövök.“ Örüljünk, ha nem vagyunk a lélek kárvallottai. Amen.

A megelégedettség — elégedetlenség

Fil 4,11

Pál egyik térítői útján szűkségre jutott. Ruhája megkopott, teste lesoványodott. A Filippi-beliek szíve megesett nélkülözésén. Küldöncöt bocsátanak útra, hogy vigyen részére élelmet, pénzt, ruhát. Ő megkapja a küldeményt. Köszönőlevelet ír, magasztalja a Filippi-belieket, akik a nyomorúságának egyedül voltak részesei. Közli velük, hogy mindenben ismerős: megaláztatásban, bővelkedésben, szűkölködésben, mindenre van ereje, mert Jézus szelleme megerősíti. Megtanulta, hogy azokban, amelyekben van, megelégedett legyen.

Pál még egy másik alkalommal is szólott a megelégedésről: nagy ajándék az istenfélelem megelégedéssel. Most megfordítja és kiegészíti a gondolatot. Nagy ajándék a megelégedés istenfélelemmel és ember-szeretettel.

Elmélkedjünk mi is egy keveset a megelégedésről.

Láttam embert, aki elhanyagolt, rossz házban lakott. Körülötte új házakat építettek, alakítottak. Őt is biztatták az építésre, de csak legyintett: jó az, a nagyapám is abban lakott, engem kiszolgál, majd, aki utánam jön . . .

Láttam embert, aki elhanyagolt öltözetben járt. Bár tisztességes keresete volt, a külsejére alig áldozott, kopottan és igénytelenül járt még ünnepnap is. Az emberek csodálkoztak és sajnálkoztak rajta.

Láttam embert, aki bár iskolát járt, könyvet soha nem vett a kezébe, az újságot is csak tűzgyújtani, vagy csomagolni használta. Még hivalkodott is a szellemi szegénységével: meg vagyok elégedve azzal, amit tudok, ha a nevemet leírhatom.

Láttam embert, akinek minden mindegy volt a munkahelyén is, munkaeszköze, beosztása, teljesítménye megfelelt az igényeinek.

Jó ez a megelégedettség? — kérdeztem magamban. Nem jó. Káros az egyénre és közösségre egyaránt.

Láttam embert, aki állandóan elégedetlen volt. Az időjárással, hogy miért süt a nap, miért esik, miért van hideg. Munkája soha sem volt megfelelő. Láttam embert, aki soha sem volt megelégedve a keresetével. Panaszolt, hogy őt becsapják, kihasználják, félrevezetik. Maga és családja nélkülözött, nem tudta, hogy a beosztástól és nem a keresettől függ csupán a megélhetésünk.

Láttam embert, aki folyton zúgolódott a sorsa ellen és hajtogatta: ha ekkor és itt, ezt vagy amazt csináltam volna... Mindig máshol szeretett volna lenni, mint ahol éppen volt, mást szeretett volna csinálni, mint amit tehetett, elégedetlenül kereste önmagát, otthonát, a megálmodott és üldözött élményeit.

Es ismét kérdeve kérdeztem: jó ez az elégedetlenség? Éppen olyan káros, mint a túlzott megelégedés.

Milyenek legyünk hát? Egyik vagy másik? Mindkettő, és egyik sem teljesen.

Önmagunkkal, teljesítményeinkkel, a közösség érdekében kifejtett munkánkkal soha se legyünk teljesen megelégedve, mindig többre sarkaljuk magunkat.

Amit egyszer elhibáztunk, amit jóvátenni soha sem lesz alkalmunk, azzal béküljünk meg, ne elégedetlenkedjünk, ne emésszük magunk és más idegzetét.

Sok országban nincs ipar, fejletlen a mezőgazdaság, alacsony a szellemi színvonal. Néhány embert ha hatalmába kerít a termékeny elégedetlenség, lassan megváltozik az ország, az emberek állapota.

Egy költő szépen fejezte ki ezt a gondolatot:

Míg élek épít az időm
Akár egy beton házat,
Vasvázaim követelően
a jövőbe kiállnak.

A csonkaság sebként sajog
és folyton tette lázít
s így tető alá juthatok
a sarkaló halálig.

Az elmondottak szerint cselekedjetek. Ámen.

A teherhordozás

Gal 6,2

Pár évvel ezelőtt két alpinista, névszerint Hilary és Fencing, a Mount Everest megmászására vállalkozott. Amikor rettenetes szélfúvás közben a csúc közelébe értek, a veszély fokozódása miatt, egymást 6 m. hosszú kötéllel megkötötték. Ha egyik esni fog, a másik saját élete árán is próbálja fenntartani, ha pedig esni muszáj, mindketten eszenek, élve és halva közös legyen a sorsuk. Mikor már látták a csúcst

még megesküdték arra: soha senkinek nem árulják el, hogy közülök melyik lépett először a „világ homlokára“, csak együtt, egymás segítségével juthatnak fel, csak egyforma lehet a dicsőség is, amely a teljesítmény után övezni fogja őket. Bravúros hegymászásukról bárhol beszélnek, ezért van, hogy csak együtt emlegetik, egyforma tisztelet övezi őket.

A csúcs felé haladva le lehet zuhanni, vissza lehet esni, el lehet pusztulni. Meg kell biztosítanunk egymást. Hozzá kell kötnünk szorosan életünket a társak életéhez. Egymásba kell fogóznunk, egymás terhét magunkra kell vennünk, ha csúcsra akarunk érni.

Amíg kicsi volt a csúcs, magunkra is elindulhattunk. De a csúcsok megnöttek. A múltban voltak magános elmélkedők, gondolkodók, bölcsek, remeték, akik sok vergődésen, csalódáson át jutottak el valamely gondolat megvalósításához.

A mi korunkban egy ember ereje, esze, keze nem elégséges a nagy feladatra. Valamikor hallottam azt a népi bölcsességet az ácsmesterséggel kapcsolatban: „Egy ács: nem ács, két ács: fél ács, három ács: egy ács.“ Helyesen utalt ez a mondás a célszerű munkamegosztásra. Minden feladatot ma többen, jobban és gyorsabban lehet elvégezni.

A régi székely kalákarendszernek ma is sok hagyománya él falun házépítés és más munkavégzés esetében. Az egyik faluban egy embernek eltört a lába. Emiatt késett a kapálással. Örömmel szemléltem, hogy a földműves társak mikor a maguk parcelláját elvégezték, hívás és biztatás nélkül mentek és beálltak az illető parcellájába és kapálták a kukoricáját, hogy annak hátramaradása ne legyen. Egymás terhét hordozták...

Milyen szép példáját láttuk a nemzetközi összefogásnak a világűr meghódításaért, ill. felderítéséért folytatott küzdelemben. A világ két legnagyobb ipari hatalmassága, a Szovjetunió és az Egyesült Államok közös rakétarendszert dolgozott ki. Az űrhajósokat közösen képezték ki, a közös igyekezet eredményeként az űrben a rakéták összekapcsolódtak, megtették a kezdeményezést arra felé, hogy a földön is a szívek is összekapcsolódjanak.

Ugyanezt látjuk a Duna menti népek életében megnyilvánulni. Gondoljunk a vaskapui vízierőműre. Gondoljunk a több ezer kilométerről keletről érkező gázvezetésekre, gondoljunk a folyók szabályozására, amellyel a másik ország árterületét is védeni akarják áradások alkalmával. Gondoljunk a szakember-cserékre, a nyersanyag-ellátásra stb.

A magatok helyén ti is ezt munkáljátok. Ámen.

A hit növelése

Lk 17,5

Ezen a napon Jézus a megbocsátásról beszélt. „Ha egy napon 7-szer vétkezik ellened és hozzád tér mondván: megbántam, megbocsáss neki.“ Valószínű, hogy valamelyik tanítványnak ellenvetése volt: Vajon valóban megjavul ekként a gonosz, az ismétlődő megbocsátást nem tekinti-e gyengeség jelének; a jósággal mindig visszaélnek, a megbocsátás újabb rosszra sarkalja a bűnöst. Jézus így szólhatott: Ne

veszítétek el hiteteket az emberekben. „Ha annyi hitetek volna, mint a mustármag... És mondanák az apostolok az Úrnak: Növeljed a mi hitünket.”

Tavasza van. Minden nőni igyekszik. A gyom és a nemes növény versenyre kél, a kapa alig tud közbeférkőzni. A madárvilágban: tavasszal egy pár jön, ősszel egy sereg távozik. Az erdő, mező vadjai tavasszal kevesen vannak, őszire egy farka sündörög.

Van-e nagyobb öröme a szülőnek, ha növekszik a gyermeke. A gyermeknek a köszönését így fogadják: nagyot nőj. Bár minden évben új ruha kell részére, a szülő szívesen hozza meg ezt az áldozatot. Ha elakad a növekedésben: orvos, gyógyszer segédletét kéri, veszik igénybe. Az Egészségtani Intézet statisztikai adatai azt igazolják, hogy az utóbbi 25 évben a 3 éves gyerekek 2,5 cm-el, a 15 éves fiúk átlag 10 cm-el nőttek nagyobbra, mint negyedszázados elődeik voltak. Az ember minden szempontból növekedőben van. Filmezések alkalmával próbálják egy-egy régi hős páncélingét, vértjét feladni a mai megszemélyesítőjére és nem megy fel. Jobb táplálkozás, helyesebb testedzés, orvosi irányítás folytán egyre nagyobb lesz az ember. A sportteljesítménye. Az ember alkotásai is egyre nagyobbra nőnek. Házak, utak, gyárak stb. esetében ugyanezt látjuk.

Az emberiség növekedésével kapcsolatosan nemcsak az ember fizikai teljesítménybeli ill. szellemi, civilizációs növekedését kell serkenteni, de növelni kell az emberben a szeretetet, hogy ne a malthusianus eszmék alkalmazásával gyérítsék majd Isten remek alkotását, az embert, de a szeretet testvériesen ossza meg a föld javait a nélkülözők között.

A növekedésnek sajátos időszeke van: a tavasz. Az emberben levő erényeket is tavasszal, gyermek és ifjúkorban kell nevelni, növelni az emberben. Növények, állatok életében a mesterséges növesztő szerek, módszerek egész rendszere érvényesül.

Hogyan lehet növelni az emberben a hitet, szeretetet? Rousseau a természetben való szemlélődést, szépség óceánjában való elmerülést ajánlja erre a célra. Van, aki azt mondja, a szenvedés növeli bennünk a hitet, ez visz közel a csillagokhoz. Kétségtelenül az árvizek, földrengések, halálközelségek mindig fokozták, növelték az emberben a hitet. Szerencsére ezek ritka alkalmak. A nagy világcsodák, a világ szerkezetéről alkotott, egyre bővülő ismereteink, a természeti jelenségek mellett a harangszó, az orgonaszó, prédikáció, a Biblia, mind hozzájárulhat hitünk növekedéséhez. Karácsony Benő napi félórai csillagnézést ajánl minden embernek. Én e mellé még bár egy félórai templomlátogatást javasolnék. Így cselekedjeteK. Ámen.

Közel van az Úr

Zsolt 34,19

Jó közel lakni egy forráshoz, melynek gyógyvize betegségünkre hat, egy tóhoz, melynek vizében nyári hőség idején hűsölhetünk, egy csúcshoz, amelyről messzi vidékek felé jó a kilátás, a szülőhöz, a

testvérhez, aki segít, az iskolához, ahová gyermekünknek naponta járni kell, a kórházhoz, ahol hirtelen bajunkban megoperálhatnak stb. Miért jó az említettekhez közel lenni? Mert biztonság, erő, gyönyörűség, szeretet fakad részünkre a közellétekből.

De mi a közel, vagy a távol manapság? A hamar és a könnyen elérhető volt eddig a közel. Korunk civilizációja igen megváltoztatta az ezzel kapcsolatos fogalmainkat. Földi, vízi, légi járművek sokasága hozza közel azt, ami eddig távol volt.

A közelség is csak akkor ér valamit, ha bármikor együttléte válhatik, ha nem áll valami az utunkba, ha nem tornyosul közénk a gyűlölség sziklafala. Néha a szomszéd, vagy a testvér is lehet olyan közel, hogy a lélegzetét is halljuk, de egyben olyan távol is, hogy soha sem tudunk hozzá elérkezni. Lehetünk egy méterre is az eszterhéjtől és mégis meg kell áznunk, lehetünk egy arasznyira az élelemtől és mégis étlen kell halnunk. Emberi vonatkozásban a szeretet oldja fel a távolságokat, a gátlásokat, a korlátokat.

Akit eddig csak a csillagarcú menny szépségeiben csodáltunk, most közel jön hozzánk, vigasztaló lelkével s enyhületet küld a sebzett lélekre. Egy történetet olvastam, a már halott száguldó riporter, Egon Ervin Kisch könyvéből: Párizsba érkezik egy téli este. Észreveszi egy plakáton: a világhírű hegedűművész, Jehudi Menuhin fellép egy színházban. Azonnal ott terem és jegyet próbál vásárolni. De nincs. Semmi pénzért nem juthat hozzá. Bosszúsan megy haza a szállodába, egy darabig olvas, majd elalszik. Egyszer arra ébred, hogy valaki hegedül a szomszéd szobában. Ki lehet ez a tapintatlan ember, ilyenkor? Felveszi a telefont és felhívja a kapust, figyelmezteti, hogy álmából felzavarták. A kapus azonnal intézkedik, a hegedűszó megszűnik. Másnap a kapusszobában kérdi a kapustól: Ki volt az a személy, aki álmomból felzavart? Háta mögött szól egy bocsánatkérő hang: Én voltam, Jehudi Menuhin és bocsásson meg tapintatlanságomért. Az író röstellkedve: Ó, én szerencsétlen, a tegnap minden pénzt megadtam volna a belépőjegyért, hogy önt meghallgassam. Mikor pedig közelemben hegedült és ingyenesen, én elhallgattattam. Istennel is így vagyunk néha. Közelünkben van és nem érezzük jelenlétét. Szól hozzánk és nem értjük a hangját.

Hozzátok is közel van az Úr, csak figyeljétek hangját, fogadjátok el sugalmazását. Ámen.

EGYHÁZI ÉLET

DR. SZABÓ ÁRPÁD

INTERKONFESSZIONÁLIS TEOLÓGIAI KONFERENCIA BUKAREST —
1976. MÁJUS 11.

Az év első ilyen jellegű összefoglalásának az adott különleges jelentőséget, hogy az Egyházak Világtanácsának a múlt év őszén tartott Nairobi-i nagygyűlése után a hazai egyházak vezetői és teológusai most találkoztak először, hogy kiértékeljék a nagygyűlés munkálatait és eredményeit.

A konferencián részt vettek az ortodox egyház magas rangú képviselői, élükön dr. Nicolae Corneanu metropolitával, a protestáns egyházak püspökei, köztük dr. Kovács Lajos, az ortodox és protestáns teológiai intézetek rektorai és tanárai, bukaresti ortodox és protestáns lelkészek és doktorjelöltek.

Dr. Mircea Chialda bukaresti rektor megnyitójában kiemelte a hazai interkonfessionális teológiai konferenciák jelentőségét mind egyházi-teológiai, mind társadalmi-hazafias téren. Egyházaink testvéri kapcsolatai és a hazai ökumenizmus keretében ezek a több mint egy évtizedes múltra visszatekintő konferenciák lényegesen hozzájárultak egymás jobb megismeréséhez és megértéséhez. Komoly segítséget nyújtottak, hogy egyházaink közös álláspontot alakítsanak ki a jelenkori világ kérdéseivel szemben, amelyek ugyanakkor a keresztény egyházak problémái is. Ezek a konferenciák ugyanakkor értékes támogatást adtak lelkészeinknek, hogy szolgálataikkal kapcsolódjanak bele még cselekvőbbben az új társadalmat építő népünk életébe s a világ népeinek azon törekvésébe, amelyet a béke és együttműködés, a szabadság és függetlenség megvalósítása érdekében kifejtnek.

A konferencián három előadás hangzott el. A főtémát Dumitru Popescu bukaresti prorektor előadása képezte: *Az Egyházak Világtanácsának Nairobiiban tartott V. Nagygyűlése. Eredmények és kilátások* címen. A nagygyűlés központi témája *A Jézus Krisztusról szóló bizonyágtétel ma* volt. Előadó hangsúlyozta, hogy ugyanarról a Jézus Krisztusról minden kor embere számára a maga korának társadalmi-kulturális viszonyai között kell bizonyágot tenni. Ezért, ha a bizonyágtételek különbözőek is, a magában élő ember törekvései és létkérdései mind egységet és közösséget találnak az egyetlen Jézus képben. A rasszizmus, a férfiak és nők közötti megkülönböztetés, a nacionalizmus, a társadalmi igazságtalanságok és egyenlőtlenségek mind eltorzítják ezt a képet. A keresztény egyházak csak akkor töltik be történelmi hivatásukat, ha bizonyágtétevéseikből kicsendül Isten szeretete minden ember iránt.

A második előadást dr. Lengyel Loránd tartotta: *A Nagygyűlés V. munkacsoportjának tevékenysége és annak tükröződése a többi munkacsoportok és a közgyűlés munkálataiban* címen. Az V. munkacsoport témája *Az igazságtalanság szerkezete és a szabadságért folytatott harc* volt. Az emberi jogokat komolyan veszélyeztető számos olyan jelenséggel találkozunk a jelenkori világ életében, amelyek éles ellenében vannak Isten akaratával s ezért a keresztény egyházaknak fel kell venniük a harcot velük szemben. Előadása második részében foglalkozott azokkal a megnyilvánulásokkal, amelyek hazánk elleni támadást jelentettek Béki Zoltán észak-amerikai nyug. református püspök részéről. A hazai küldöttség protestáns képviselői méltóképpen válaszoltak ezekre a hamis vádakra és kimutatták, hogy országunkban a nemzetiségek és egyházak teljes szabadságot élveznek s ugyanazokkal a jogokkal bírnak, amelyeket az Alkotmány biztosít minden állampolgár részére. Azok az emberi jogok, amelyek biztosítása érdekében a Nagygyűlés felemelte szavát, hazánkban a sokoldalúan fejlett szocialista társadalmi rend által mind megvalósultak.

A harmadik előadást Dumitru Abrudan szebeni lektor tartotta *A Nairobi-i Nagygyűlés teológiai szempontjai* címen.

A megbeszélések rendjén, melyek az előadásokat követték, felszólalt dr. Kovács Lajos püspök is, aki többek között ezeket mondta: „Az unitárius egyház hitelvi okokból nem tagja az Ökuménikus Világtanácsnak, de az unitárius és szabadelvű egyházakat és vallásos közösségeket magában foglaló világszervezet — IARF —, melynek mi is tagjai vagyunk, kapcsolatban áll vele. A Nairobi-i kongresszuson is résztvettünk mint meghívott vendégek, megfigyelői minőségben.” Hozzászólását így fejezte be: „Világszervezetünk és közelebről a romániai unitárius egyház tiszta meggyőződéssel, Isten iránti alázattal, a kettős jézusi szeretetparancs és az evangéliumi erkölcsstan szellemében hajlandó és kész együttműködni hazánk összes egyházainak vezetőivel és híveivel, minden olyan kérdésben, amely a béke, a megértés, a haladás és fejlődés, és ugyanakkor hazánk szent érdekeit önzetlenül szolgálja.”

A kiértékelés rendjén az volt az általános vélemény, hogy az 1975. évi Nairobi-i Nagygyűlés lényeges előrelépést jelent a keresztény egység útján. Bár befejezte munkálatait, mégsem jelent egy lezárt, hanem egy szüntelenül kiteljesedő folyamatot és eredményessége attól függ, hogy az egyházak hogyan fogják megvalósítani az elfogadott határozatokat.

Meggyőződésünk, hogy a Nagygyűlés újabb lendületet fog adni a hazai egyházak életének és közös munkájának, amellyel támogatni akarjuk népünk törekvését az egységért, függetlenségért és a haladásért vívott harcában, s a világ népeinek küzdelmét egy igazságosabb nemzetközi légkör megvalósítása érdekében.

Egyházi Képviselő Tanács júl. 1-én tartotta második évnegyedi rendes ülését. Miután meghallgatta az elnökség jelentéseit az elmúlt időszakban végzett tevékenységről, majd a szakbizottságok jegyzőkönyveit s a bennük foglalt kérdésekben határozott. Foglalkozott az egyházi alkalmazottak új javadalmazásával és megállapította, hogy „az 57/1974 sz. a munka mennyisége és minősége szerinti javadalmazására vonatkozó törvény és az ezzel kapcsolatos rendelkezések alapján, valamennyi egyházi alkalmazottnak meg kell kapnia azt a fizetést, amely őt képzettsége és szolgálati ideje alapján megilleti”. Utasította az elnökséget a szükséges intézkedések megtételére, hogy a Tanács a következő ülésein e kérdésben végleges határozatot hozasson.

E. K. Tanács az egyházi építkezések és javítások munkálataihoz szükséges műszaki dokumentáció elkészítése céljára egy műszaki osztályt létesített, egyelőre egy építészmérnökkel s erre az állásra Székely János mérnök afiát alkalmazta, aki már meg is kezdte munkáját. Foglalkozott a csikszeredai egyházközség ingatlan vásárlásának az ügyével és utasításokat adott a végleges szerződés megkötésére.

A Misszió Bizottság javaslata alapján építési-javítási segélyeket határozott meg a nyárádszentlászlói és énlaki ekg-nek műemlék templomuk javítására, a szókefalvi ekg-nek toronyjavítására, a lókodi ekg-nek templomjavításra és az alsóboldogfalvi ekg-nek a lelkészi lakás befejezésére.

E. K. Tanács az 1634/1975 sz. alatt prédikáció és ima írására meghirdetett pályázat határidejét meghosszabbította f. év szept. 30-ig.

Lelkészi értekezletek. A második évnegyedi lelkészi közérdekű és teológiai értekezleteket június hónapban tartották meg: a Kolozs-Tordai kör Kolozsvár-Napocán, a Maros-Küküllői kör Segesváron, a Székelykeresztúr-Udvarhelyi kör Székelyudvarhelyen és a Sepsiszentgyörgyi kör Nagyajtán. A közérdekű értekezőt témája *Az 1975. év nyarán tartott helsinki európai biztonsági és együttműködési konferencia jelentősége* c. előadás volt, melyet Kovács István bözödi lelkész készített. A lelkészi értekezőt tárgya Gellérd Imre homoródszentmártoni lelkész által készített dolgozat volt: *A prédikáció textusszerűsége* és *A prédikáció időszerűsége* címen. Emellett megtárgyalták a Misszió Bizottság javaslatát az alkalmi istentiszteletek sorrendjéről. Az értekezőtöken az egyházi közpárt részéről dr. Erdő János főjegyző, Sebe Ferenc előadótanácsos és dr. Szabó Árpád teol. tanár vettek részt.

Lelkésznevelés. A Protestáns Teológiai Intézet jún. 20-án zárta az 1975/76-os tanévet. Délelőtt az évzáró istentiszteleten dr. Erdő János főjegyző végezte a szószéki szolgálatot. Délután az Intézet dísztermében dr. Rapp Károly rektor egy év munkáját számbavevő beszámolója után kiosztották a jutalmakat azok részére, akik hűséggel és hivatástudattal végezték munkájukat s kiváló eredményt mutattak fel.

A II—IV. éves hallgatók a húsvéti és pünkösdi ünnepek alkalmával *légációs szolgálatot* teljesítettek.

Szakvizsga jún. 21—26. között volt, a *lelkészképesítő vizsga* pedig jún. 29-én.

Személyi változások

Rendes lelkészi minőségben 1976 máj. 1-től Balácsi László kinevezést nyert a Szentháromság-Kisadorjáni egyházközségbe.

Az Egyházi Központba ápr. 10-től alkalmazást nyert Székely János ny. mérnök.

Betegnyúgdíjba ment 1976. jún. 30-cal Mester Ákos tárcsafalvi lelkész.

Nyúgdíjba vonult 1976. jún. 1-el Marton Hajnalka, a Kolozsvár-Napocai egyházközség énekvezére. Szolgálatát azonban tovább folytatja.

Lelkész-beiktató ünnepélyek

A recsenyédi egyházközség Kozma Albert újonnan kinevezett lelkészét május 16-án iktatta be. András György köri jegyző felolvasta a kinevezési okiratot, majd esperes felhívására Kozma Albert megtartotta beköszöntő lelkészi szolgálatát, amelyben a lelkész és gyülekezet összhangos együttműködését állította követendő eszménynek Istenországa s a boldogabb emberi jövő megvalósításáért. Dr. Kovács Lajos püspök megbízásából a beiktató beszédet dr. Szabó Árpád teol. tanár tartotta, aki az örök magvető felelősségteljes munkájáról és hivatásáról beszélt. Ezután Báró József esperes beiktatta az új lelkészt. Beiktatott lelkészt üdvözölte az egyházközség számos tagja, gyermekek és felnőttek, s kifejezték azt a reményüket, hogy sokáig fog tartani az a frigy, melyet most kötöttek. A beiktató ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

A petrosényi egyházközség máj. 23-án tartotta új lelkészének, Fodor I. Györgynek a beiktatóját. A beiktatást dr. Kovács Lajos püspök és Benedek Sándor esperes végezték. Miután Sándor Bálint köri jegyző felolvasta a püspöki kinevezést, Fodor I. György Mt 5,16 alapján mondott beköszöntő prédikációt, melyben az unitárius vallás igazságairól beszélt s a lelkész és hívek életét, mint jócselekedetekben gazdag életmagatartást állította a legszebb igazolásként az unitarizmus mellett. Beiktató beszédében dr. Kovács Lajos püspök a lelkészi hivatás szépségéről, de ugyanakkor komoly felelősségéről beszélt, és az örök jézusi eszményt állította követendő célként a lelkész elé.

Az üdvözlések rendjén dr. Erdő János főjegyző az egyházi központ, Sándor Bálint az egyházkör, Léta Áron a szomszéd egyházközség nevében köszöntötték az új lelkészt, akit ezután a gyülekezet tagjai szeretettel köszöntöttek. A beiktatón részt vettek a helybeli testvérekezetek lelkészei is.

A csoklalti egyházközség jún. 13-án tartotta meg Nyitrai Csongor lelkész beiktató ünnepélyét. Az istentisztelet keretében Kecskés Lajos felolvasta a kinevezési okiratot, majd esperes felszólítására Nyitrai Csongor tartotta meg beköszöntő lelkészi szolgálatát Mt 11,2—6 alapján. Kolcsár Sándor esperes Jn 12,36 alapján tartott beszédével iktatta be hivatalába az új lelkészt. Ezt követően az egyházközség részéről a gondnok és hívek köszöntötték újonnan beiktatott lelkészüket, de üdvözölték az erdőszentgyörgyi és szovátai gyülekezetek képviselői is. Az egyetemes egyház nevében dr. Barabássy László főgondnok, az egyházkör nevében Kovács István, a református felekezet nevében Fülöp Dénes lelkész és Péter Viktor mondott köszöntő szavakat. Az üdvözléseket az édesapa Nyitrai Mózes fiához intézett szavai zárták be. A beiktató ünnepélyek szeretetvendégséggel értek véget.

Robert E. Senghas az Egyesült Államokbeli Unitárius Univerzalista Egyház alelnöke f. év ápr. 16—19 között hivatalosan meglátogatta egyházunkat. Alelnök fia nagypénteken, 16-án de. hivatalos megbeszélésen vett részt az egyházi központban, majd látogatást tett az ortodox érsekségen, a református és evangélikus püspökségen.

Délután a szabédi egyházközség érintésével Marosvásárhelyre érkezett dr. Kovács Lajos püspök és dr. Erdő János főjegyző kíséretében, itt részt vett a nagypénteki istentiszteleten és Passión. Másnap 17-én meglátogatott egy néhány Nyárad- és Aranyosmenti egyházközséget: Nyárádszentmártont, Nyáradgálfalvát, Sinfalvát, Várfalvát, Tordát. 18-án, húsvét vasárnapján Kolozsvár-Napocán részt vett az ünnepi istentiszteleten, ahol egyházunk nevében dr. Kovács Lajos püspök üdvözölte, amelyre alelnök afia válaszolt. Délután megtekintette a város nevezetességeit.

Dr. Kovács Lajos püspök jún. 3—17. napjain meglátogatta az amerikai unitárius univerzalista egyházat. Felkereste az egyházi központot Bostonban, a Meadville Lombard teológiai intézetet Chicagóban és a New York-i Community Church gyülekezetet. A meglátogatott egyházközségekben istentiszteletet és üdvözlő beszédeket tartott.

HALOTTAINK

Gombási János nyug. lelkész-tb. esperes 84 éves korában, máj. 27-én elhunyt. Aranyosrákoson született 1892. ápr. 13-án. 1913—17 években elvégezte a Teológiai Akadémiát, majd mint tordai segédlelkész kezdi meg szolgálatát 1917. nov. 10-én. 1919. márc. 10-től kinevezést nyert szülőfalujába s ott szolgált egy fél évszázadon át 1968. jan. 31-ig, amikor véglegesen nyugdíjba vonult. Közben több éven át betöltötte az egyházköri jegyzői, majd esperesi tisztelet. Egyházi Főtanács tb. esperesi címet adományozta neki.

Május 30-án temették el az aranyosrákosi temetőbe.

Özv. Antónia Mihályné Barra Anna életének 89. évében márc. 23-án meghalt. Hosszú évtizedeken volt férje oldalán a magyarszováti egyházközség odaadó tiszteletességű asszonya. Márc. 24-én a homoródalmási temetőbe helyezték örök nyugalomra.

Nagy Lázár a marosvásárhelyi egyházközség sok évtizeden át volt hűséges gondnoka, a Marosi Egyházkör volt felügyelőgondnoka, a Főtanács volt tagja 87 éves korában, ápr. 6-án elhunyt. Egyházközsége az ő szolgálatával sokat gazdagodott. A marosvásárhelyi temetőbe helyezték örök pihenőre ápr. 9-én.

Emlékiük legyen áldott!

Előfizetőink figyelmébe

A Keresztény Magvető előfizetési díja 1976. évben belföldön és a szocialista országokban évi 70 lej, amelyet belföldön a lelkészi hivatalok útján vagy közvetlenül az egyházi központban (3400 Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9) lehet kifizetni.

A magyarországi olvasók a Postai Központi Hírlapiroda külföldi előfizetési osztályánál — Budapest, VII. Löwöde tér 7 sz. a. fiókjánál fizethetnek elő. A többi szocialista országból az ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136—137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3, címre kell fizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére 150 lej, mely összeg ugyancsak az ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136—137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3. címre fizetendő.

KÖNYVSZEMLE

A magyar nemzetiség története és testvéri együttműködése a román nemzettel. Tanulmányok I. kötet. Politikai könyvkiadó, Bukarest, 1976. 408 l.

Történelmi tanulmánykötet, mely tizenkét tanulmányt tartalmaz, tizenharmadiknak a Demény Lajos előszava is beillik. Első kötet — olvassuk a címlapon, s a hátoldalon a szerkesztőbizottság tagjai is fel vannak tüntetve (koordináló Bányai László, tagok Bodor András, Demény Lajos és Csucsuj István). Tehát egy most induló sorozat alfájáról van szó. Hasonló kötet jelent meg egyidejűleg a hazai német nemzetiség történetének köréből is.

A kötet a romániai magyarság nemzetiségi történetét pásztázza végig, azokból a legfelsőbb helyen elhangzott irányelvekből kiindulva, hogy a nemzetiség, miként a nemzet, még sokáig fenn fog maradni, hogy árva gyermekhez hasonló az a nép, amely nem ismeri saját történelmét, s hogy közös történelmünk folyamán a dolgozók nemzetiségre való tekintet nélkül harcoltak a társadalmi és nemzeti igazságért.

Sorrendben a Pál Antal Sándor dolgozata az első, s tárgyánál fogva is eltér a többitől: Marosszék levéltárának történetét és mai állagának leírását adja. Az összeállítás célja: tájékoztatni a hazai történelem kutatóit, milyen anyagot találhatnak együtt itt, ami annál is fontosabb, mert — olvassuk —, e levéltár feldolgozása még alighogy megkezdődött.

Magyari András tovább árnyalja a székely társadalom osztálytagozódásának képét, amikor a nemesek és polgárok harcát mutatja be Székelyudvarhelyen a XVIII. század végén és a XIX. elején. Míg a szék fennhatósága alatt élő jobbágyság elkeseledésükben Bécshez fordulnak, hogy uraik megkerülésével közvetlenül csak a császárt szolgálhassák, az anyavárosban az új polgárság — részben a napóleoni háborúk alatt megismert eszmék hatása alatt — a maga egyenjogúsítását követeli a nemesekkel, akik lenézik ezt a jobbágyorsból felemelkedett, vagyontalan „söpredéket”. Székelyudvarhelynek egyidejűleg két közigazgatási és törvényhatósági szervezete volt: az egyik a nemeseké, a másik a polgároké. A gazdasági szempontból lassan fejlődő városban a nemesek uralma tovább tart, mint a megyei területek városaiban.

Egyed Ákos az 1848-as polgári-demokratikus forradalom kezdeteit taglalja Háromszéken, mintegy elvi alapot teremtve a 48—49-es ellenállási mozgalomhoz, amelyben Berde Móza olyan nagy szerepet játszott. Sepsi, Kézdi és Orbai szék társadalma nem kevésbé volt megosztott, mint Udvarhely széké, sőt itt jobbágygazdaságok mellett még a határőrök gazdaságai is külön csoportot alkottak, akik szabadparasztként saját földjüket művelték. A határőrök Háromszék lakosságának felét tették ki, másik felét jórészt a jobbágyság és zsellérek, míg a nemesek, papok és honoratiorok alig öt százalékot képviseltek. A kezdetben alkotmányosnak induló mozgalom 48 májusában a robot egyoldalú felmondásához vezetett, mielőtt még a kolozsvári diéta ebben az ügyben határozatot hozott volna. A határőrség pedig ki- vonja magát az osztrák parancsnokság alól s a külső (Habsburg és Romanov) nyomás alatt önvédelmi alakulatok létesülnek, ezekben a lakosság osztálykülönbség nélkül egyesül.

A székely tárgyú dolgozatok vonulata Fazekas János tanulmányában ér a csúcspont, aki az 1848. október 16—17. agyagfalvi gyűlésből kiindulva a székely szabadságtörekvések négy évszázados történetét mutatja be: A Bábolat megelőző nemesellenes mozgalmaktól kezdve a Székely János, majd Pálfalvi Nagy György és Gyepesi Ambrus vezette felkeléseken át a Siculicidiumig és onnan Agyagfalváig. Tanulmányá-

ból világosan kidomborodik a mintegy hatvanezer főnyi székely nemzetgyűlés forradalmi jellege, amely Berzencei László vezetésével határozatot hoz a forradalom támogatása, az együttélő nemzetiségekkel való testvériség, a jobbágyfelszabadítás mellett, a császáriak és szövetségeseik ellen. A tanulmány tovább követi az események alakulását a székely székekben egészen a világosi fegyverletélig, rámutat a forradalom vívmányaira és az elkövetett hibákra, s ami a legfontosabb, betajolja a sokáig alábecsült agyagfalvi nagygyűlést azoknak az 1848 tavaszán lezajlott eseményeknek a rendjébe, amelyeknek az útját a moldvai, Román Országok forradalma és a balázsfalvi nagygyűlés jelzi. Így válik az agyagfalvi rét hazánk történetének újabb „szabadság mezejévé”.

A kötet két gazdaságtörténeti tanulmánya közül az egyik egy üzem, a másik egy műszaki ember élettörténetét adja. A Hargita legjelentősebb ipari létesítménye Vlahița, közel négyszázéves múltja tekint vissza. A Kis-Homoród völgyében már a középkorban olvasztottak és feldolgoztak vasat, de tőkés autochton vállalat csak a reformkorban alakul. A forradalom idején itt öntik a lövedékeket Gábor Aron ágyúhoz, amiért aztán a cári csapatok felgyűjtják az üzemet. Vajda Lajos a történetet főként attól kezdve szélesíti ki, hogy a vállalat egy brassói, osztrák—cseh tőkével dolgozó részvénytársaság kezébe megy át, s megáll az üzemnek 1878-ban történő újramegnyitásánál. Az utolsó száz év technikai és munkásmozgalmi története még megiratlan. Ugyancsak a nehéziparnak volt úttörője a kolozsvári Rajka Péter, akit több mint húsz éve Imreh István hozott vissza a köztudatba. Felső-Szén utcai műhelyében már a múlt század negyvenes éveiben ekéket gyártott, velük külföldön is sikere volt, ahonnan az Apáczaiak és Misztótfalusiak szent meg gondolatlanságával hazajött ezermesterkedni, s kellő tőke híján mezőgazdasági gépek gyártása mellett javította a zenélő Bodor kutat és a Redoute óráját.

Idézzük még befejezőképpen Fodor Lászlónak az 1944. augusztus 23. és október 25-e közötti eseményekről szóló tanulmányából a következő részt: „A néptömegek növekvő antifasiszta ellenállása, fronteseményekben beállott változások egyes tisztábban látó polgári elemeket és egyházi személyiségeket... arra készítették, hogy keressék az utat a baloldali és demokratikus erők felé. Az összes hitlerellenes erők mozgósítása érdekében kommunista, szociáldemokrata, továbbá haladó és demokratikus polgári elemek 1944. augusztus 29-én Kolozsvárt megalakították az Erdélyi Magyar Tanácsot, amelynek tagjai voltak...” A tizenkilenc tagú Tanácsban a következők is szerepelnek: Józán Miklós unitárius püspök, Szabédi-Székely László író, Mikó Imre országgyűlési képviselő.

A tizenkét tanulmány együttes megjelenése és a vele induló sorozat fórumot teremt a történészek számára, akik ezt a pászttát tudományos igényességgel akarják kimunkálni. Olyan színvonalas, jelentős példányszámban, rendszeresen megjelenő sorozatról van szó, amely állami feladattá emeli a nemzetiségtörténet tudományos művelését.

Különös jelentősége van annak is, hogy a kötet román nyelven is megjelent, mert a román kiadással a magyar nemzetiségi történetírásnak ezek a dokumentumai az anyanyelvünket nem ismerő vagy kevésbé ismerő román kutatók, s a többi együttélő nemzetiség történészei számára is hozzáférhetővé válnak. A most kiadott és a hasonló kötetek közzétételével romániai magyar történelmi kutatásaink eredményei az egész ország értelmiségének közkincsévé válnak.

MIKÓ IMRE

Történeti kronológia. I—II. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1976. 553+409 l. Szerkesztette Bodor András és Csetri Elek; írta Bodor András, Cselényi Béla, Csetri Elek, Mihail Dan, Imreh István, Magyarai András, Vasile Şchiopu és Vasile Vesa.

A Kriterion könyvkiadó újabb kötete olyan segédeszköz, amely nem hiányozhat a tanítók, a tanárok, a lelkesek, a diákok, de még a kutatók, a szakemberek asztaláról sem. Eredményesen használhatja bárki, aki tájékozódni kíván a hazai és a világtörténelem eseményeiben.

Az eseményeket időrendi sorrendben bemutató munkával rég adósok az illetékesek. Ezidáig nem volt egy romániai magyar nyelvű egyetemes történelmi összefoglaló. Az eddig megjelent művek nem voltak könnyen áttekinthetőek, a tér és időrendi szempontok háttérbe szorultak. A Történeti kronológia azzal, hogy koronként és országonként közli a jelentős történelmi eseményeket, azoknak időpontját, és nem elszigetelten, hanem történeti folyamatba ágyazva, könnyen eligazít, kevés helyen sokat mond. Ez a törekvés tette szükségessé, hogy ne csak a politikai, hanem a társadalmi, a gazdasági, a művelődési, a vallási élet, továbbá a technikai, a tudo-

mányos, a művészet fejlődését jelző tényeket is közöljük. Például a reformációról lényeges adatokat közöl mind időbeli sorrendben, mind országoként oly módon, hogy teljes áttekintést biztosít a hitújítás tanainak elterjedéséről és kimagasló személységeiről. (I. köt., középkor II. fejezet). Egyetlen lapról olvashatunk többek között arról, hogy Mikes Kelemen mikor írta meg a Törökországi levelek című művét (1717—1758 között), hogy Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae* című műve 1736-ban született, 1741-ben pénzügyi és közigazgatási reformot hajtott végre Román Országokban Constantin Mavrocordat, s az ő nevéhez fűződik a parasztság röghöz kötésének megszüntetése is Havaselvén, majd később Moldvában, valamint azt is megtudjuk, hogy Balázsfalva éppen az újkor hajnalán válik a román megújulás központjává (1754). Tehát politikai, gazdasági és művelődési életet tükröző adatok kerültek egymás mellé, és ez hozzásegít a köztük levő összefüggések felismeréséhez és megértéséhez.

Elsősorban nekünk, romániai magyar nemzetiségű olvasóközönségnek íródott e kétkötetes könyv, ezért fordítottak a szerzők különös gondot Románia, s azon belül Erdély történeti fejlődésének ismertetésére. Így hozzásegítettek bennünket hazánk történetének behatóbb ismeretéhez.

A történelmi folyamatok nem elszigetelten mennek végbe. Országok, népek fejlődési folyamatai kölcsönhatást mutatnak. A kézi könyv ahhoz is hozzásegít, hogy lássuk, ugyanabban az időben a szomszédos népek életét milyen politikai, gazdasági, művelődési mérföldkövek jelzik. Ezen túlmenően a történelmi érdeklődésű mai ember nemcsak Európa történelmére kíváncsi. Mind többet és többet hallunk tőlünk távol eső népek életéről, és így az érdeklődés is megnő irántuk. Éppen ezért a szerzők nemcsak Európa történetét vázolták, hanem a legrégebb kortól kezdve egészen napjainkig szerepel valamennyi földrész, természetesen olyan arányban, amennyiben hozzájárult az egyetemes történelem alakításához. Ezzel eleget tettek annak a törekvésnek, hogy a legfontosabb adatok felhasználásával tükrözni tudják mindazt, amit az emberiség ezen a téren elért.

Külön tárgyalja a könyv az európai vagy éppen világméreteket öltött háborúkat; az újkortól kezdve külön fejezetbe foglalták a nemzetközi diplomáciai eseményeket, a nemzetközi munkaszervezetek történetét.

A II. kötet végén közlik az uralkodók és államfők neveit országoként és koronként, s végül a névmutató a tájékozódást még könnyebbé teszi.

Íme néhány figyelemkeltő szó a könyv értékeiről, most már csak rajtunk a sor, hogy minél hasznosabbá tegyük magunk és mások számára.

További ígéret is ez a könyv. Az előszóban a szerkesztők munkájuk tökéletesítésére, kiegészítésére várják olvasóik észrevételeit, megjegyzéseit, esetleges helyesbítéseit, amelyek segítségével újabb, teljesebb kiadás összeállítása válik lehetővé.

A sok kutatást, összevetést, az adatok útvesztőjében való eligazodást igénylő munkán sok tudós történész dolgozott. Ezúton is tolmácsoljuk köszönetünket fáradásaiért.

(—)

Concerning Jesus (Jézusról). A Symposium. Edited by Dennis G. Wigmore—Beddoes. The Lindsey Press, Edinburgh, 1975. 108 l.

Tanulmánykötet az unitárius krisztológia köréből. Szerzői egy kivételével mind az ifjabb nemzedékhez tartozó angol unitárius teológusok, akik Tony Cross kezdeményezésére, teológiai szeminárium keretében, a történeti Jézus és a hit Krisztusa kérdésével foglalkoztak éveken át. Céljuk, hogy egy új teológiai gondolkodást kezdeményezzenek, különösképpen Jézust illetően. Ennek a törekvésnek és kollektív munkának első eredményeit foglalja egybe a D.G. Wigmore — Beddoes szerkesztette tanulmánykötet.

A *Concerning Jesus* c. munka hat tanulmányt tartalmaz. Sorrendben az első D. G. Wigmore—Beddoes „A történeti Jézus új kutatásának vizsgálata szabadelvű keresztény szempontból”. A tanulmánykötet történeti bevezetése, mely hasznos áttekintést nyújt a jelenkori krisztológiáról, különös tekintettel a történeti Jézus kutatására.

Duncan McGuffie „Az unitárius krisztológia a reformáció óta” címen tudományos igényességgel és adatszerűen méri fel az unitárius vallásnak Jézusról szóló tanítását a 16. századtól 1900-ig. Az író kitér Dávid Ferenc és az erdélyi unitáriusok radikális állásfoglalására is, akik Jézust embernek, és egyedül imádnaknak istent vallották. Helyesen állapítja meg, hogy a 17. században az erdélyi unitarizmusnak,

mint elszigetelt és üldözött egyháznak, hitelvi fejlődése megállott és arra kényszerült, hogy elfogadja Jézus imádasáról szóló tant.

„A Krisztusban való élet” címet viseli David C. Doel tanulmánya. Lélektani szempontból tárgyalja a krisztológiát. A történeti Jézusról keveset mond, de annál többet a mélylélektan és a kontemplatív hagyomány iránti rokonszenvéről, melynek tükröződését látja a hit Krisztusában.

Tony Cross „Unitárius krisztológia felé” c. tanulmányában hitet tesz a történeti Jézus és a hit Krisztusának összhangja mellett. Jézus iránti tisztelete és szeretete mint személyes élmény tükröződik munkájában. Vallja, hogy mint unitárius közel áll Jézushoz, megérti tanítását és követését hivatásának tekinti.

John Hostler, filozófus — az egyetlen világi a munkatársak között — „Egy új krisztológia” címen lélektani és egzisztencialista szempontból vizsgálja a krisztológia időszertű kérdéseit. Dolgozatának jellegzetes törekvése: összhangba hozni a történeteszek és teológusok felfogását Jézusról.

A kötet zárótanulmánya, melynek szerzője John A. Midgley „A kereszténység és a világvallások találkozása”-ról értekezik.

A krisztológiát összehasonlító vallástudományi szempontból közelíti meg. A világvallások létezése tárgyi valóság. Természetesnek tartja, hogy mindegyik önmagában látja a vallásos tudat legteljesebb kibontakozását. A vallási különbségekben pozitív értéket, a közeledés és egymás megértése alapját látja. Kifejezést ad annak a meggyőződésének, hogy a világvallás híveinek jogukban áll kiemelni hit-felfogásuk erejét és értékét, de ugyanakkor kötelességük egymást tisztelni és egymástól tanulni.

A tanulmánykötet szerzői különböző felekezteteket képviselnek, de megegyeznek abban, hogy a kereszténység értelmezése a krisztológiával kezdődik. Állítják Jézus embervoltát és hangsúlyozzák, hogy az unitárius vallás Jézus-tana a názareti Jézusban gyökerezik. Vallják Jézus fontosságát mind a vallásos ember, mind az egyház életében. Jézus követőinek életet, szabadságot, szeretetet ajánl, és az igaz emberség felé utat mutat.

A tanulmánykötet dokumentálása, a további tanulmányozást elősegítő bibliográfiája és külalakja méltó a munka tartalmához.

(—)

A. B. Downing: *Beyond the Horizon*. (A látóhatáron túl) Dissent, Independence and the Future of the Free Religious Tradition. The Lindsey Press, Leicester, 1976. 26 l.

A kis terjedelmű munka az angol unitárius egyház főtanácsának évi rendes gyűlésén Edinburghban, 1976. ápr. 6-án elhangzott „Essex Hall” előadást tartalmazza. Szerzője: A. Benjamin Downing, ismert unitárius lelkész, az *Inquirer* c. lap volt szerkesztője.

A szerző nagy tárgyi tudással és prófétai lelkesedéssel méri fel az angol protestantizmus jelenlegi helyzetét és kutatja jövő kilátásait. Meggyőződéssel állítja, hogy a ma vallása nem elégedhetik meg a vallásos hagyományok és intézmények pusztá megőrzésével. A protestantizmus lényege nem a protestálás, hanem a szüntelen bizonyágtevés, nem a hagyományok megőrzése, hanem az isteni igazság keresése, fegyvere pedig nem a külső tekintély, hanem a gondolat hatalma, az alkotó képzelet és élethabarság. A protestantizmus feladata nem a tétlen bezárkózás felekezeti egyházakba, hanem kitérülés és szolgálat a világ és az ember felé.

A. B. Downing végső konklúziója, hogy az angol protestantizmusnak a látóhatáron túl kell néznie. Ez a jövőlátás viszont a vallás és egyház állandó megújulását feltételezi a szellem által.

(—)

Vers, ének, játék, mese az óvodában. Összeállították: Péterfy Emilia, Selmeczi Marcella és Maxim Éva. Harmadik, javított kiadás. Bukarest, 1976. 302 l.

A gyermekneveléssel foglalkozó felnőttek — elsősorban szülők és óvónők — számára összeállított gyűjtemény célja, amint már címe is mutatja: értékes verseket, dalokat, meséket és tanulságos játékokat adni a nevelők kezébe, — hasznos, tehát megszívlelendő tanácsokkal, a nevelői munkát segítő útmutatásokkal együtt. Mindezt az anyanyelvi és zenei nevelés előmozdítása érdekében.

A gyűjtemény anyagának kiválogatása rendjén a szerzők, az értékes, színvonalas anyag összeállítására törekedtek. Ezen magától értetődő követelmény foko-

zott szükségességét a következőképpen indokolják meg a Bevezetésben: „nem mindegy, hogy mit dalol a kisgyerek! Zenei ízlését egy életre elronthatják a silány zenei fércelmények. Nem mindegy, hogy milyen verset tanul vagy milyen mesét hallgat és jegyez meg! Ezek nyomait erkölcsi érzékenységében, a szép iránti fogékonyságában, a könyv iránti magatartásában élete végéig hordozza. Kitorólhetetlenül.” Az ebből fakadó nevelői felelősségérzetnek csak fokozódnia kell, amikor az utóbbi évtizedek tudományos kutatásai félreérthetetlenül igazolják, hogy „intelligenciánk nagyrészt az óvodáskorban alakul... Egyes szerzők szerint az intelligencia 50 százaléka 5 éves, 30 százaléka 8 éves korig alakul ki, a folyamat pedig 17 éves korban befejeződik.” (Mircea Malița).

A gyűjtemény központi anyagát két rövid fejezet előzi meg. Az első, a gyermekkori anyanyelvi nevelés feladatait és néhány módszertani kérdését vázolja fel. (Szókincsgyarapítás; A helyes beszédtechnika kialakítása; A kifejező képesség fejlesztése; A gyermek egészséges nyelvérzékének, a szépirodalom iránti fogékonyságának, ízlésének művelése.) A második, a zenei nevelés kezdetének feladatait körvonalazza. A kötet központi részét alkotó — különböző témakörök szerint felosztott — fejezetek (Az otthon; Élet a ház körül; Szülőföld, haza, ünnepek stb.) általában három részből állanak. Az alkalomnak megfelelő verseket az énekek és mesék követik. Minden fejezet Megjegyzéssel zárul. Ebben a szerzők három korcsoportnak megfelelően osztják fel a közölt anyagot. A kötet végén — függelékként —, még két fejezet található, melyek néhány előadásra alkalmas játékot (Szerepeljünk), és a foglalkoztatási terv által is előírt mesét tartalmaznak (Mesehegyen).

A gyűjtemény színvonalas anyagát, felhasználásához ajánlott módszertani eljárásokat eredményesen használhatják a nevelők. Szülők, óvónők és a vallás-erkölcsi neveléssel lelkiismeretesen foglalkozó lelkészek is.

KOVÁCS ISTVÁN

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 82

Nr. 2

1976

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

Dr. Lajos Kovács În solia IARF	79
---	----

STUDII

Phillip Hewett Dragoste și credință	86
Dr. János Erdő Date privind dreptul Bisericii Unitariene de a alege episcop	90
Dr. Árpád Szabó Însemnătatea comunității din Cumran a esenilor și influența ei asupra perioadei de formare a creștinismului	97
Imre Gellérd Bazele biblice ale predicii	104
István Kovács Francis Bacon	110
Ágoston Benedek Monografia parohiei unitariene din Aiud	112
Sámuel Szabó În slujba fidelă a poporului (Memoria lui Ákos Pálffy)	115

LUCRĂRI OMILETICE

Dr. Vilmos Izsák Responsabilitatea noastră creștină, unul pentru celălalt	121
Privește!	122
Dr. Dénes Szász „Lucrul acela bun care ți s-a încredințat, păzește-l"	124
Ferenc Török Diapazon	127
Dr. Dénes Szász Schițe de predici	129
VIAȚA BISERICĂSCĂ	137
ȘTIRI BISERICEȘTI	140
RECENZII	142

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács, membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó (redactori) și Ferenc Sebe

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 82

1976

Number 2

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

Visits as president of the IARF, L. Kovács	79
--	----

STUDIES

Love and faith, Ph. Hewett	86
Data concerning the history of the right of the Unitarian Church to elect bishop, J. Erdő	90
The influence of the Qumran community on christianity, part. II., A. Szabó	97
The biblical text of the sermon, I. Gellérd	104
Francis Bacon, I. Kovács	110
Monography of the unitarian congregation from Aiud, Á. Benedek In the true service of the people (The memory of Ákos Pálffy), S. Szabó	112
	115

SERMONS

Our christian responsibility towards one another, V. Izsák	121
Look!, V. Izsák	122
"Guard the treasure put into our charge", D. Szász	124
Tuning-fork, F. Török	127
Sketches of sermons, D. Szász	129
CHURCH LIFE	137
NEWS	140
BOOK REVIEWS	142

Editors — Editorial Office

3400 CLUJ-NAPOCA, Bdul Lenin nr. 9, R. S. România. Tel. 146—09.

I. P. Cluj, Municipiul Cluj-Napoca 3 052/1976.

